

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhdyskuntatieteiden laitos

Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välinen vuorovaikutus
– kaksi kaavoitustapausta Tampereelta

Pro gradu -tutkielma
Ympäristöpolitiikka
Toukokuu 2010

Enni Leppälä

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhdyskuntatieteiden laitos

LEPPÄLÄ, ENNI: Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välinen vuorovaikutus – kaksi kaavoitustapausta Tampereelta

Ympäristöpolitiikan pro gradu -tutkielma, 93 sivua, 7 liitesivua

Toukokuu 2010

Kaupunkimetsien hallinta on tänä päivänä merkittävä ongelma monien kaupunkien yhdyskuntasuunnittelussa. Lisääntyvä rakentaminen suuntautuu monesti lähimetsiin, minkä takia vuorovaikutusta kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välillä tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän. Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaisia edellytyksiä kyseisten hallinnonalojen väliselle yhteistyölle on olemassa ja millä tavalla mahdollisiin haasteisiin voidaan löytää ratkaisuja. Lisäksi tarkoituksena oli pohtia, millaista kollektiivista asiantuntijuutta voi syntyä yhteistoiminnan kautta. Näitä kysymyksiä ja vallitsevaa suunnittelukulttuuria tarkastellaan kahden kaavoitustapauksen avulla.

Tutkimuksen pääasiallinen aineisto koostui teemahaastatteluista, joihin haastattelin yhteensä yhtätoista ammattilaista Tampereen kaupungin eri hallintokunnista. Näiden lisäksi täydentävänä tutkimusaineistona toimivat tarkasteltujen hankkeiden kaavaselostukset, kartat, luontoselvitykset ja kaavoista annetut lausunnot. Analysoin haastatteluaineistoa teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Teoreettinen viitekehys muotoutui kollektiivista tiedonmuodostusta ja tiedonhallintaa rajalla käsittelevän tutkimuksen pohjalta.

Haastatteluissa ilmeni, että vuorovaikutus on tärkeintä suunnittelun varhaisessa vaiheessa, jolloin metsäammattilaiset voivat vaikuttaa kaavan muotoutumiseen. Yhteistyön kehittäminen vaatii keskeisten ongelma-alueiden tunnistamista. Yksi avainkysymys näytti olevan ennen rakentamista tehtävä puuston valmentaminen, joka ei tähän mennessä ole onnistunut halutulla tavalla ja jonka suunnittelu vaatii tehokkaampaa tiedonvaihtoa. Kollektiivisen tiedon muodostumiseen vaikuttavat hallintokuntien väliset erot, toimijoiden aktiivisuus ja tahto oppia tuntemaan ja ymmärtämään toista osapuolta, luottamuksen saavuttaminen sekä sanasto. Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välisten rajojen taustalla vaikuttavat toimintojen historiallinen erillisuus ja reviirien vartiointi. Sektorirajat ylittävä yhteistyö on kuitenkin mahdollista, mikäli osapuolet oppivat ymmärtämään toistensa ajattelutapoja ja tavoitteita. Ymmärrys lisääntyy sitä kautta, kun toimijat ovat enemmän tekemisissä keskenään. Tutkimus osoitti, että etenkin aktiivisilla toimijoilla ja yhteisellä pyrkimyksellä on suuri merkitys yhteistyön onnistumisen kannalta. Potentiaalisia yhteistyötä välittäviä henkilöitä ja elementtejä on syytä pohtia myös tulevaisuudessa. Tutkimuksessa pyrittiin käytännönläheiseen tarkasteluun ja sen tuloksia on mahdollista hyödyntää ammattilaisten jokapäiväisessä työssä.

Asiasanat: kaavoitus, kaupunkimetsät, hallinnonalojen yhteistyö, kollektiivinen asiantuntijuus

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tampereen metsät.....	4
1.3 Kaavasuunnittelu Tampereella	9
2 Tutkimuksen ongelmanasettelu	11
2.1 Tutkimustapaukset.....	11
2.1.1 Tapaus Holmavaara	11
2.1.2 Tapaus Lehtopuro	18
2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	24
2.3 Käsitteellinen tausta.....	25
2.3.1 Kollektiivinen tiedonmuodostus	26
2.3.2 Tiedonhallinta rajalla	29
2.3.3 Toimintamahdollisuuksien muotoutuminen	33
3 Aineistot ja menetelmät	38
3.1 Haastattelut ja kirjallinen tutkimusaineisto	38
3.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	40
4 Ekologiset tekijät yhteistyön reunaehtoina	41
4.1 Kaupunkimetsien säilyttäminen	41
4.2 Metsäkysymysten huomioiminen kaavoituksessa	43
4.3 Ennakoinnin mahdollisuudet	47
5 Yhteistyön institutionaaliset ehdot	49
5.1 Kaavasuunnittelua rajoittavat tekijät	49
5.2 Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välinen suhde	54
5.3 Organisaatiomallin vaikutukset	58
5.4 Työpaikan fyysiset järjestelyt.....	61
6 Vallitseva suunnittelukulttuuri	62
6.1 Toimijoiden kokemukset yhteistyöstä.....	62
6.2 Vuorovaikutus työskentelykäytännöissä	67
6.3 Toimijoiden vaikuttamismahdollisuudet	70
6.4 Kaavasuunnittelijoiden ja metsäammattilaisten kollektiivinen asiantuntijuus.....	72
6.5 Haasteet kollektiivisessa tiedonmuodostuksessa.....	74
6.6 Ammattikuntien välisten rajojen ylittäminen	80
7 Päätelmiä: Vuorovaikutuksen mahdollistavan suunnittelukulttuurin luominen	84
Lähteet	91
Liitteet	94

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Metsillä on virkistyskäytön, luonnon monimuotoisuuden ja viihtyisyyden näkökulmasta suuri merkitys. Asuinalueen läheiset metsät ovat paikallisille asukkaille tärkeä virkistäytymisympäristö, sillä ne edistävät sekä henkistä että fyysistä hyvinvointia. Metsät kaunistavat kaupunkimaisemaa sekä tuovat monipuolisuutta ja vehreyttä asuinympäristöön. Lisäksi ne puhdistavat ilmaa ja toimivat melusuojana. Metsien merkitys tiedostetaan monissa tapauksissa, mutta samanaikaisesti niiden säilymistä uhkaavat kaupungin kasvu ja täydennysrakentaminen. Metsien säilyminen kaupunkialueilla riippuu paljolti kaavoituksen maankäytön ratkaisuista, sillä kaavoituksen avulla voidaan ohjata viheralueiden sijaintia, säästää tarvittaessa metsäalueita virkistyskäyttöön ja toisaalta valita rakentamisen käyttöön otettavia alueita.

Kaupunkien ympärillä sijaitsevat metsät ovat perinteisesti toimineet pitkälti reservinä rakentamiselle. Viime vuosina metsien rooli osana yhdyskuntasuunnittelua on kuitenkin kasvanut, sillä viheryhteyksiin, metsäkokonaisuuksiin ja eri lajien elinympäristöihin on alettu kiinnittää enemmän huomiota. Samalla on havaittu metsäsuunnittelun ja kaavoituksen välillä vallitseva yhteensovittamisen vaikeus, ja näiden kahden hallinnonalan ja ammattikunnan välinen riittämätön yhteistyö onkin nykyään yleisesti tiedostettu ongelma. Lisäksi huolena on ollut, että näiden toisiinsa selkeästi liittyvien alojen suunnittelunäkökulmia ei ole riittävästi onnistuttu nivomaan yhteen. Ongelma on nostettu esiin myös alan tutkimuksessa. Esimerkiksi Metsäntutkimuslaitoksen kuntien virkistysmetsiä käsittelevässä raportissa (Hamberg & Löffström 2009) mainitaan yhtenä tutkimustarpeena kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välisen yhteistyön kehittäminen.

Kuten monissa muissakin kasvavissa kaupungeissa, myös Tampereella rakentamispaineet ovat kovat, mistä seuraa erilaisia haasteita suunnittelulle. Kaupunki leviää kohti reunamien metsiä, joita on pitkään hoidettu virkistysmetsinä ja jotka eivät aina sovellu parhaiten rakentamiseen. Suuri osa rakennettavista alueista sijoittuu vanhoihin kuusimetsiin, jotka eivät välttämättä kestä

rakentamisesta aiheutuvaa yhtäkkistä olosuhteiden muutosta. Tulevaisuudessa suuntauksena on, että kantakaupungin alueen metsistä vanhojen ikäluokkien osuus tulee kasvamaan entisestään (Tuominen 2009). Samaan aikaan kaupungin väkiluku kasvaa ja uusien asuinalueiden kaavoittaminen tulee ajankohtaiseksi. Tästä seurauksena on yhtälö, jonka hallitsemiseksi tarvitaan kattavaa sektorirajat ylittävää toimintaa. Kaupunkimetsien tulevaisuuden suunnitteluun osallistuvilla ammattilaisilla on tärkeä tehtävä, sillä kaupunkimetsät tarjoavat monille kaupunkilaisille ainoan säännöllisen kontaktin luontoon. Lisäksi onnistuneet ratkaisut voivat mahdollistaa sen, että myös tulevilla sukupolvilla on lähimetsiä joista nauttia. (Konijnendijk 2000, 99.) Myös kaupungin asukkaiden on entistä tärkeämpää päästä osallistumaan prosesseihin, joissa kaupunkimetsien tulevaisuutta ratkaistaan. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin ammattilaisten väliseen yhteistyöhön. Tutkimani ammattilaiset ovat saman työnantajan, kaupunkiorganisaation palveluksessa.

Metsien ja muiden viheralueiden kestäväää suunnittelua voidaan edistää niiden parissa työskentelevien ammattilaisten tiiviillä yhteistyöllä kaikilla kaavatasoilla. Tiedonvaihto on tarpeen etenkin silloin, kun laaditaan yleis- ja asemakaavoja. (Komulainen 1995, 33.) Kaavoituksen alkuvaiheessa metsäammattilaisten tarjoaman asiantuntemuksen hyödyntäminen on tärkeää, jotta jäljelle jäävä metsä säilyisi elinvoimaisena ja metsän biologia osattaisiin ottaa riittävällä tavalla huomioon. Kaavasuunnittelija voi pohtia metsäammattilaisen kanssa, mitä puita ja suurempia kokonaisuuksia on mahdollista säästää. Metsien kannalta kaavoituksessa joudutaan kiinnittämään huomiota etenkin siihen, että kaupunkirakenteen lomaan jäävät metsiköt ovat riittävän suuria, sillä kovin pienet metsäsaarekkeet eivät säily kauan elinvoimaisina. Myöskään niiden merkitys virkistykseen tai monimuotoisuuden kannalta ei ole enää sama kuin laajempien metsäkokonaisuuksien. Lisäksi kaavasuunnittelijan tulee pitää huoli metsän reunojen hyvinvoinnista sekä ennakoida puustoon kohdistuvia myrskytuhoja rakennusten sopivan sijoittelun avulla. (Komulainen 1995, 33.)

Eri alojen ammattilaisilla on hallussaan suunnittelussa tarvittavaa yksityiskohtaista tietoa ja osaamista, mutta tietämys saattaa kullakin koskettaa vain tiettyä suppeaa alaa. Kaupunkimetsiä koskettavat kysymykset ovat kuitenkin monialaisia ja vaativat eri ammattialojen asiantuntijoiden osaamisen yhdistämistä. Kaavoituskohteen laaja-alainen tarkastelu ja onnistunut suunnittelu vaativat sitä, että toimijat hyödyntävät toistensa tuottamaa monipuolista tietoa suunnittelussa.

Kaavoittajan ei ole mahdollista yksin hallita sitä kaikkea tietomäärää, jota tarvitaan kaavoitushankkeen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Niinpä näiden eri alojen asiantuntijoiden välisen vuorovaikutuksen ansiosta voidaan onnistua vähentämään suunnitteluun sisältyviä riskejä. (Puustinen 2001.)

Rakentamisesta aiheutuu merkittäviä vaikutuksia metsille. Näitä vaikutuksia joudutaan metsänhoidon keinoin ennakoimaan ennen rakentamista ja usein myös korjaamaan jälkikäteen. Jos metsäammattilaiset saavat hyvissä ajoin tietoa kaavoitettavista alueista, metsää voidaan ainakin jossain määrin valmentaa rakentamisesta aiheutuviin muutoksiin ja lopputulos on kaikkien kannalta edullisempi. *Metsän valmentaminen* vahvistaa puuston kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin, kuten lisääntyvään valoon, tuuleen, kulutukseen sekä muutoksiin alueen vesitaloudessa. Valmennuksessa alueelta muun muassa poistetaan muutoksia huonosti kestävästä puustosta, vahvistetaan nuorten ja kestävien puiden elinoloja sekä tarvittaessa istutetaan sopivia puulajeja puuttomiin kohteisiin. Vaihteleva ja monimuotoinen metsä sietää paremmin häiriöitä ja palautuu nopeammin kuin kovin yksipuolinen ja yksilajinen metsä. (Komulainen 1995, 43, 159, 23). Valmentamisen ansiosta metsä voi säilyä elinvoimaisena ja kauniina myös asuinalueen valmistuttua.

Tässä työssä tarkoituksena on tarkastella kaupunkimetsien hallinnan ongelmaa sekä siihen liittyvää ammattialojen välistä vuorovaikutusta kahden erityyppisen kaavoitustapauksen pohjalta. Kyseessä on siis tapaustutkimus (Laine ym. 2007), johon olen valinnut tutkimusteeman kannalta kiinnostavat tapaukset. Niiden avulla pyrin hahmottamaan, millaista metsäammattilaisten ja kaavasuunnittelijoiden välinen yhteistyö on suunnitteluprosessissa ja millaisia ongelmia siinä voi tulla vastaan. Kiinnostukseni kohteena on kahden vastuullisen toimialan ja ammattikunnan välille muodostunut suunnittelukulttuuri, jota tutkimani tapaukset ilmentävät. Paikalliseen suunnittelukulttuuriin vaikuttavat monet tekijät, kuten organisaatiossa oleva osaaminen, toimijoiden työnjako, metsien käyttötarpeet ja -historia sekä maankäytön suunnittelun ja metsäsuunnittelun yhteistyö (Mikkola ym. 2008, 49). Myös suunnittelutilanteet eroavat luonnollisesti toisistaan. Tässä työssä käsiteltävät kaksi kaavoitustapausta toimivat esimerkkeinä mahdollisista suunnitteluolosuhteista asemakaavoituksessa. Uskon, että kyseiset kaksi tapausta ja niissä ilmenevät suunnittelusektoreiden yhteistyökysymykset ja toimijoiden väliset

vuorovaikutusmenettelyt voivat paljastaa jotain yleisempääkin kaupunkimetsien hallinnan ongelmasta ja vallitsevasta suunnittelukulttuurista ammattikuntien välillä.

Olen muuttanut kaavoituskohteiden nimet, jotta lukija ei voisi tunnistaa niitä. ”Lehtopuroksi” nimetty tapaus toimii esimerkkinä suunnittelusta, jossa kunnianhimoisista tavoitteista huolimatta alueen luontoarvoja ei pystytty säästämään ja jäljelle jäänyt metsä kärsi rakentamisesta. Yhteydenpito metsäammattilaisiin oli vähäistä, eikä puuston säilymisen kannalta oleellisia ekologisia reunaehtoja onnistuttu ottamaan huomioon. ”Holmavaaran” tapauksessa kaavasuunnittelijalla sen sijaan oli oma-aloitteisempi ja vuorovaikutteisempi toimintatapa. Holmavaarassa metsäluonto onnistuttiin ottamaan paremmin huomioon ja vanhaa puustoa säästettiin sopivissa paikoissa. Toisaalta alueen metsät pirstoutuivat pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja virkistysmahdollisuudet kärsivät rakentamisesta. Molemmissa tapauksissa kaavasuunnittelussa tuli vastaan tiettyjä ongelmatilanteita, mutta Holmavaarassa kohdattiin myös onnistumisen kokemuksia, joista on mahdollista oppia myös muissa suunnitteluhankkeissa. Esittelen tarkasteltavat kaavoituskohteet tarkemmin luvussa 2.1.

1.2 Tampereen metsät

Kiinteistötoimen vastuulla on pitää huolta Tampereen kaupungin omistamien metsien hoidosta ja käytöstä. Se tilaa tarvittavat hoitotyöt katu- ja vihertuotannon viheryksiköstä, joka sitten toteuttaa sopimuksen mukaisesti metsänhoitotyöt ja lisäksi suorittaa asukkaiden toivomia puunkaatoitöitä. (Tuominen 2008, 89.) Näiden lisäksi metsien käsittelyyn vaikuttavat muiden alojen toimijat, kuten liikennesuunnittelijat, liikuntatoimi, kaavasuunnittelijat, ympäristöviranomaiset, maisemaarkkitehdit ja vihersuunnittelijat. Toimijoiden monilukuisuus on tyypillistä kaupunkimetsien hoidossa. (Komulainen 1995, 38.)

Taajamametsät vaativat kokonaisvaltaisempaa suunnittelua kuin talousmetsät. Tämän vuoksi erilaisia maisemarakennetta, virkistyskäyttöä ja luontoarvoja koskevia selvityksiä joudutaan hyödyntämään perinteisten metsänmittauksen tietojen lisäksi. (Komulainen 1995, 45¹.)

¹ Hyödynnän tutkielmassa Minna Komulaisen (1995) laatimaa opasta taajamametsien hoidosta ja suunnittelusta. Kyseessä on ympäristöministeriön, Metsäntutkimuslaitoksen ja Metsäkeskus Tapion yhteisjulkaisuna laadittu teos, jonka tarkoituksena on muun muassa suunnitella mahdollisia toimintamalleja kestävien taajamametsien säilyttämiseksi, lisätä yhteistyötä taajamametsien kanssa tekemisissä olevien ammattikuntien ja asukkaiden välillä

Kaupunkimetsien hoito on jo lähtökohdiltaan erilaista kuin perinteinen metsänhoito, koska siihen vaikuttavat kaupungistumisen tuomat paineet, kuten kilpailu maa-alasta, kulutus, ilmansaasteet sekä metsien pirstoutuminen rakentamisen myötä. Hoito on erityisen haastavaa, koska siinä joudutaan sovittamaan yhteen monia erilaisia vaatimuksia, samalla kun metsien pinta-ala rajallinen. (Konijnendijk 2000, 93.) Lisäksi kaupunkimetsissä saavat tavanomaista suuremman painoarvon metsien sosiaaliset merkitykset ja vuorovaikutus paikallisten asukkaiden kanssa (Konijnendijk 2000, 89). Kaupunkimetsiä koskettavat konfliktit ovat tyypillisiä, sillä paikalliset asukkaat ovat valmiita puolustamaan lähimetsiään ja niiden sisältämiä arvoja. Ihmiset ovat huolissaan metsiin kohdistuvista rakennuspaineista, virkistysmahdollisuuksien heikentymisestä ja liian voimakkaista metsänhoidon menetelmistä. (Konijnendijk 2000, 94–95.) Kaupungin omistamien metsien suunnittelu eroaa muiden omistamien metsien suunnittelusta myös siinä mielessä, että siinä joudutaan kiinnittämään erityistä huomiota toimenpiteiden pienipiirteisyyteen, hallinnollisiin näkökulmiin, vallitseviin suunnittelukäytäntöihin esimerkiksi maankäytön suunnittelussa, asukkaiden tarpeisiin sekä kunnallispoliittisiin päätöksiin (Mikkola ym. 2008, 7).

Kaupunkimetsien hoidon apuna ja lähtökohtana toimii yleensä kymmenen vuoden välein laadittava metsäsuunnitelma, josta selviää kaupungin omistamien metsien metsikkö- ja puustotiedot sekä tarvittavat hakkuut ja muut metsänhoitotyöt. Tampereen kaupungin nykyisen metsäsuunnitelman on laatinut Pirkanmaan metsäkeskus ja sen on voimassa vuoteen 2010 saakka. (Tuominen 2008, 89.) Tampereen kaupungin metsien hoidon toimintamallilla puolestaan tarkoitetaan vuosiksi 2009–2020 suunniteltua strategista linjausta, jonka avulla pyritään suuntaamaan kaupungin omistamien metsien suunnittelua, hoidon toteutusta ja metsien käyttöä. Toimintamallissa pohditaan, millä tavalla metsän hoidossa tulisi varautua kaupungin rakentamisen, väestömäärän kasvun ja ilmastonmuutoksen mukanaan tuomiin muutoksiin. (Tuominen 2009, 6.) Metsien hoidon toimintamallista päättäminen kuuluu Tampereella kaupunginhallituksen toimivaltaan (Tuominen 2009, 8).

sekä laatia ohjeita kaavoitusta varten. Teos on likipitään ainoa kyseistä aihealuetta kattavasti käsittelevä suomenkielinen julkaisu.

Tampereen kaupungin metsäomaisuus on suuri, noin 7 500 hehtaaria. Kaupungin omistamien metsien määrä on kasvanut paljon viimeisten 80 vuoden aikana, sillä kaupungin pyrkimyksenä on ollut hankkia omistukseen alueita, jotka soveltuvat yhdyskuntarakentamiseen ja virkistyskäyttöön. Merkittävä muutos on ollut painopisteen siirtyminen kohti ulkoilumetsien omistusta, samalla kun talousmetsien osuus on vähentynyt huomattavasti. (Tuominen 2009, 7–8.) Kuten Kuntametsien suunnittelun tiekartta -tutkimushankkeen loppuraportissa todetaan, tämä on yleinen suuntaus myös muissa kunnissa. Tavoitteiden siirtyminen yhä virkistys- ja monimuotoisuuspainotteisempaan suuntaan on yksi merkittävä metsäsuunnittelun haaste myös tulevaisuudessa. Monissa kunnissa taloudellisten tavoitteiden merkitys tulee kuitenkin säilymään suurena. (Mikkola ym. 2008, 7.)

Tampereella kaupungin metsät on perinteisesti luokiteltu käytön ja sijaintinsa perusteella kolmeen pääluokkaan: ulkoilumetsiin, retkeilymetsiin ja talousmetsiin. Näistä ulkoilumetsien pinta-ala on selkeästi suurin (55 %), minkä jälkeen tulevat retkeilymetsät (25 %) ja talousmetsät (19 %). Erityyppisillä metsillä on omat roolinsa ja niihin kohdistuu erilaisia tavoitteita. Retkeilymetsien luokassa suunnitteluperiaatteena toimii metsien ohjaaminen hoitotoimenpiteiden avulla retkeilykäyttöön sopiviksi. Talousmetsien yhtenä merkittävänä tehtävänä on toimia vaihtomaina, joita voidaan tarvittaessa käyttää maanvaihtoon, jos kaupunki haluaa hankkia muita hyödyllisiä alueita omistukseensa. Lisäksi niille on luonnollisesti asetettu puuntuotannollisia tavoitteita. Ulkoilumetsiä sen sijaan eivät kosketa puuntuotannolliset tavoitteet, vaan niiden hoidossa keskitytään virkistyskäytön mahdollistamiseen. Tällöin tavoitteena on lähinnä ylläpitää puuston hyvinvointia ja maisema-arvoja sekä turvata metsäluonnon monimuotoisuus. (Tuominen 2008, 87, 90.) Vakiintunut luokittelutapa on kuitenkin muuttumassa lähiaikoina, sillä metsien hoidon ohjauksessa aiotaan siirtyä viheralueiden hoitoluokituksen kanssa yhtenevään luokitteluun. Alkuperäiset luokat säilyvät osittain, mutta lisäksi mukaan on tullut jaottelu puistometsiin, lähivirkistysmetsiin, suojametsiin sekä arvometsiin. (Tuominen 2009, 25, 42.)

Taajamissa metsänhoitotoimenpiteet ovat kevyempiä ja kohteet pienempiä kuin talousmetsissä. Käytettävät menetelmät ovat pitkälti tuttuja talousmetsien hoidosta, mutta taajamametsissä pyritään noudattamaan luonnonmukaisemman hoidon periaatteita. Esimerkiksi metsänuudistamisessa pyritään noudattamaan luonnonmukaista puulajikiertoa ja hakkuissa säästetään avainbiotooppeja ja jätetään lahoppuustoa. Tehokkaampi hoito sopii lähinnä asutuksen

lähelle, ulkoilureittien varsille sekä kulttuurimiljöisiin. Kun suunnitellaan taajamametsille soveltuvia hoitomenetelmiä, metsät jaetaan ensin osa-alueisiin. Laajemmat metsäkokonaisuudet jätetään usein ulkoilumetsiksi, osa säilytetään luonnonvaraisena, metsän reunaosissa on tärkeää ylläpitää metsän suojavaikutuksia ja asutuksen lähellä osa metsistä hoidetaan puistometsinä. (Komulainen 1995, 62–63.)

Tampereella kantakaupungin metsien keski-ikä alkaa olla melko korkea. Tästä saattaa seurata erilaisia ongelmia, kuten myrskytuhoja ja haasteita rakentamiselle. Toisaalta säilytettävät vanhojen metsien alueet voivat ylläpitää monimuotoista lajistoa sekä toimia hienoina virkistymetsinä. Metsäsuunnittelun avulla onkin tarkoitus ratkaista, millä alueilla on järkevää säilyttää arvokasta vanhaa metsää ja missä metsää tulisi uudistaa sekametsäksi, joka sopeutuu paremmin myös kaavoituksesta aiheutuviin muutoksiin. (Tuominen 2009, 14.)

Metsien hoidon toimintamallin mukaan Tampereen kaupungin metsien hoito ja käyttö pohjautuvat lainvoimaisiin maankäyttösuunnitelmiin. Vallitseva kaavatilanne näkyy metsäsuunnitelmassa, sillä kaavamääräykset otetaan huomioon, kun suunnitellaan metsänhoidollisia toimenpiteitä. Olennaista on mahdollistaa metsäalueiden säilyminen kaavassa ilmoitetussa tarkoituksessa. (Tuominen 2009, 25.) Voimassa olevien maankäyttösuunnitelmien mukaan lähivuosina metsiä siirtyy huomattava määrä rakentamiseen, mistä aiheutuviin merkittäviin muutoksiin joudutaan varautumaan metsäsuunnittelussa. Rakentamisesta voi seurata metsien pirstoutumista ja metsäalueiden välisten yhteyksien heikentymistä. Lisäksi reunametsät todennäköisesti yleistyvät, jolloin reunavaikutukset eli valoisuusolojen ja mikroilmaston muutokset koskettavat yhä suurempaa osaa metsistä. Tästä voi seurata metsän hyvinvoinnin heikentymistä, mikä vaatii metsänhoidollisia toimenpiteitä. Tulevaisuudessa myös asukasmäärän kasvusta johtuva metsien käytön lisääntyminen voi aiheuttaa metsän pohjan kulumista. Näihin kaikkiin asioihin joudutaan kiinnittämään huomiota suunniteltaessa metsien käsittelyä. (Tuominen 2009, 14.)

Kasvavassa kaupungissa, kuten Tampereella, metsien hoidolla pyritään etenkin turvaamaan puuston elinvoimaisuus ja jatkuvuus. Erityistä huomiota kiinnitetään rakentamisen reuna-alueiden ja viheryhteyksien puuston hyvinvointiin. (Tuominen 2009, 23.) Metsien siirtymistä rakentamisen piiriin joudutaan ennakoimaan erilaisilla hoitotoimilla. Metsien hoidon

toimintamallin mukaan olennaista on pyrkiä toteuttamaan toimenpiteet oikea-aikaisesti, jotta puuston rakennetta ehditään muuttaa muutoksiin sopeutuvaan ja kestävään muotoon. (Tuominen 2009, 14.) Metsänreunan ja tonttien puustoa pyritään valmentamaan muutokseen muun muassa harventamalla tiheitä puustoja ja kaatamalla puita, jotka eivät kestä rakentamisesta aiheutuvaa muutosta. Tämä ei ole kuitenkaan aina onnistunut toivotulla tavalla, sillä toimintamallin mukaan toisinaan haasteena on ollut toimenpiteiden myöhästymisen tai metsän valmentamisen puute rakentamiseen siirtyvillä metsäalueilla. Lisäksi yhtenä haasteena mainitaan yhteistyö metsäsuunnittelun ja maankäytön suunnittelun välillä, sillä se ei aina ole ollut riittävää. (Tuominen 2009, 20, 28.)

Tampereellakin kaupunkimetsät ovat osa laajempaa kaupungin viheralueiden kokonaisuutta, jota voidaan nimittää viherrakenteeksi tai kaupunkiluonnoksi. Kaupunkiluonnon hoitoon osallistuvilla ammattikunnilla, päätöksentekijöillä ja asukkailla voi olla erilaisia käsityksiä siitä, millä tavalla metsiä ja muita viheralueita tulisi hoitaa. Olemassa oleva kaupunkiluonto on tulosta erilaisista tavoitteista ja toiminnoista, sillä siinä voidaan nähdä erilaisten arvojen, päätösten, luontoa muuttavien toimintojen ja luonnon oman kasvuvoiman yhteisvaikutus. (Jokinen & Asikainen 2008, 95.) Kaupunkiluonnon suunnittelusta ja hoitotoimista ovat perinteisesti päättäneet alan ammattilaiset, kun taas asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet ovat jääneet vähäisemmiksi. Suunnittelussa ovat painottuneet käytännöt ja ajattelutavat, joita kaupunkiluonnon kanssa tekemisissä olevat ammattikunnat ovat omaksuneet. Erilaisia toimijoita ovat muun muassa kaavasuunnittelijat, viheralueiden suunnittelijat, puutarhurit ja metsäammattilaiset, ja heillä kaikilla voi olla omanlaisensa näkemykset ja tavoitteet kaupunkiluonnon hoidosta. Yhteistä on kuitenkin ollut siistin ja hoidetun luonnon suosiminen. Tämä ajattelutapa on jossain määrin siirtymässä menneisyyteen, sillä hallittu hoitamattomuus ja luonnonmukaiset viheralueet ovat yhä yleisempiä tavoitteita suunnittelussa. Myös metsien hoidossa ovat enenevässä määrin nousseet esille kevyemmät metsänhoitomenetelmät ja monimuotoisuuden salliminen. Edelleen kuitenkin näkemys hyvästä metsästä on hyvin kasvava, väljäksi käsitelty metsä, jossa on valoisaa ja turvallista kulkea. Tällaisista metsistä myös monet asukkaat pitävät, vaikka yhä useammat osaavat arvostaa myös luonnonmukaisemmin hoidettuja metsiä ja viheralueita. (Jokinen & Asikainen 2008, 97.)

1.3 Kaavasuunnittelu Tampereella

Tampereen kaupunkiseudulle on viime vuosina muuttanut paljon ihmisiä ja se onkin ollut yksi voimakkaimmin kasvavia seutuja Suomessa. Tämän kehityksen seurauksena myös tarve uusille asunnoille on kasvanut. Tampereella lähivuosina vuosittain valmistuvien asuntojen määrän arvioidaan olevan noin 1700–1800 kappaletta. Lisärakentamista tarvitaan kaupungin väestönkasvun lisäksi asuntokuntakoon pienenemisen ja toisaalta asumisväljyyden kasvun vuoksi. 1990-luvulla laaditussa kantakaupungin yleiskaavassa määritelty arvio rakentamis- ja kaavoitustarpeesta ei ole ollut riittävä, sillä kaupungin kehitys on ollut ennakoitua voimakkaampaa. Uusia alueita rakentamista varten tarvitaan siis jatkuvasti lisää. Kantakaupungin yleiskaavassa lisärakentamiseen soveltuvia alueita pyrittiin etsimään yhdyskuntarakenteen sisältä, sillä kaupunki oli levittäytynyt jo kovin suurelle alueelle. Täydennysrakentamisesta kuitenkin seurasi se, että kaupunkimetsiä ja muita välialueita jouduttiin ottamaan rakentamisen piiriin. Selvitysten avulla pyrittiin punnitsemaan, mitkä alueet soveltuvat täydennysrakentamiseen ja mitkä on syytä säilyttää yleiskaavassa viheralueina. (Kangasniemi 2008, 40–42.)

Kaavoitusta ohjaa maankäyttö- ja rakennuslaki, joka tuli voimaan vuonna 2000. Lain määrittelemät kaavamuodot ovat maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Eri kaavatasot ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa siten, että ylempi kaavataso ohjaa alemman tason kaavan suunnittelua. Alemmalle kaavatasolle siirryttäessä suunnittelualue pienenee ja tarkastelu muuttuu yksityiskohtaisemmaksi. Kuntien vastuulla on pitää huolta yleiskaavan ja asemakaavan suunnittelusta. Niitä koskevista päätöksistä vastaa kunnanvaltuusto. Yleiskaavan avulla pyritään määrittelemään kunnan kehityksen tavoiteltavat periaatteet sekä ohjaamaan yleispiirteisesti maankäyttöä ja yhdyskuntarakenteen suunnittelua. Siinä osoitetaan kaava-alueen maankäyttö yleisellä tasolla sekä esitetään alueet, joille on syytä laatia yksityiskohtainen asemakaava. Asemakaavan tehtävänä puolestaan on osoittaa alueet eri käyttötarkoituksia varten sekä ohjata rakentamista. Siinä määritellään yksityiskohtaisesti alueiden järjestäminen, rakentaminen ja kehittäminen. Yleis- ja asemakaavoja varten joudutaan selvittämään monenlaisia asioita, jotka tulee tietää ennen kaavan laadintaa. Maankäyttö- ja rakennuslain voimaantulon myötä vaadittujen selvitysten määrä on lisääntynyt ja laatu tarkentunut entisestään. (Kangasniemi 2008, 40.)

Kaupunkiympäristön kehittämisen tilaajayksikkö laatii vuosittain Tampereen kaupungin asemakaavoitusohjelman ja yleiskaavoitusohjelman, jotka perustuvat kaupunginvaltuuston hyväksymiin tavoitteisiin rakentamisen riittävän tason mahdollistamisesta ja monipuolisten asumisvaihtoehtojen turvaamisesta. Kaavoitusohjelmat sisältävät seuraavan kolmen vuoden aikana kaavoitettavat merkittävimmät yleis- ja asemakaavakohteet sekä niiden aikataulut. Vuosille 2009–2011 laaditun kaavoitusohjelman (Tampereen kaupunki 2008) mukaan kaavoitushankkeiden toteutusaikataulu pohjautuu arvioon kaavojen yleisestä tarpeellisuudesta, kiireellisyydestä, kestosta ja käytettävissä olevista resursseista. Kaupunginvaltuuston asettamat tavoitteet asuntokerrosalamäärälle ja toimitilalle ovat 200 000 krsm² ja 100 000 krsm². Pientaloasunnot puolestaan pyritään rakentamaan vuosittain noin 300 ja omakotitontteja kaavoittamaan yli 100 kaupungin omistamille maille. Yhdeksi haasteeksi kaavoituksessa on noussut kaavan valmistelun monimutkaistuminen ja tarvittavien selvitysten tarkentuminen etenkin yleiskaavavaiheessa, minkä johdosta kaavoitusprosessi on hidastunut. Tämän seurauksena kaavoitus ei pysy enää kaupungin nopean kasvun tahdissa ja tarve poikkeusluville lisääntyy. (Kangasniemi 2008, 43; Tampereen kaupunki 2008.)

Tampereen kaupungin suunnitteluorganisaatio on kasvanut lisääntyvien tehtävien myötä. Kaava-suunnittelijat ovat keskeisiä toimijoita, mutta varsinainen päätösvalta kaavoituksesta on kaupunginvaltuustolla. Päätös kaavoittaa jokin alue ja käynnistää kaavaprosessi voi syntyä monella tapaa. Usein sen taustalla on poliittinen aloite, kunnan pitkän tähtäyksen maankäytön suunnittelun pyrkimys tai elinkeinoelämän toiveet kaavoittaa jokin alue. (Puustinen 2006, 284.) Kaava-suunnittelija ei ole yksin vastuussa kaavan tavoitteista, vaan kyse on monimutkaisesta prosessista. Tavoitteiden taustalla vaikuttavat ainakin lait, valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja ylemmän tason kaavat. Lisäksi erilaiset kuntien strategiat, ennusteet ja tavoiteohjelmat määrittävät suuntaviivoja suunnittelulle. (Puustinen 2006, 285.)

2 Tutkimuksen ongelmanasettelu

2.1 Tutkimustapaukset

Tässä työssä tutkimuksellisenä näkökulmana toimii tapaustutkimus. Tarkastelen työn tutkimusteemaa eli kaavoituksen ja metsäsuunnittelun vuorovaikutusta kahden erityyppisen kaavoitustapauksen avulla. Niiden tarkoituksena on toimia tutkimusteemaa havainnollistavina esimerkkeinä suunnittelutilanteista ja pohjustaa myöhempää analyysyä. Haastateltavien monipuolisten näkemysten ja erilaisten aineistojen yhdistämisen ansiosta on mahdollista saada kokonaisvaltainen kuva tarkasteltavista tapauksista ja yleisemminkin tamperelaisesta suunnittelukulttuurista. Tapaustutkimuksessa on kyse kontekstisidonnaisesta tarkastelusta. Tästä huolimatta tapaustarkastelusta saatuja tuloksia on tietyn ehdoin mahdollista soveltaa myös laajemmassa mittakaavassa, sillä sen avulla voidaan parhaassa tapauksessa saavuttaa yksittäistapauksen ylittävää ymmärrystä ja tietoa tarkasteltavasta ilmiöstä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tarkasteltavat tapaukset ovat kaksi 2000-luvun alkupuolella toteutettua tamperelaista kaavoitushanketta, joiden nimet on muutettu anonymiteetin säilyttämiseksi. Valitsin kohteet haastatteluiden perusteella, sillä ne olivat jääneet muutamalle haastateltavalle mieleen kiinnostavina, kahta erilaista kehityskulkua edustavina suunnittelutapauksina. Heidän mielestään näissä tapauksissa voidaan nähdä jotakin erityistä yhteistoiminnan ja suunnitteluprosessin näkökulmasta, joten päätin valita ne tutkimukseni esimerkkitapauksiksi.

2.1.1 Tapaus Holmavaara

Holmavaaran asemakaavahankkeessa suunniteltiin entiselle metsätalousvaltaiselle alueelle asuinalue, joka koostuu asuinkerrostaloista, pientaloista ja omakotitaloista. Kaava-alue on osaksi vanhaa, vähintään 60–140-vuotiasta metsää, joka voidaan alueella tehdyn luontoselvityksen mukaan luokitella metsäluonnon arvokkaaksi elinympäristöksi. Tavoitteena oli, että nämä vanhojen metsien alueet säästettäisiin mahdollisimman hyvin kaavassa. Pääosa puustosta on järeää kuusta, mutta seassa kasvaa myös vanhaa koivua ja muita puulajeja. Kaava-alueen

keskiosassa puolestaan kasvaa nuorempaa metsää. Alueen arvokkaimpia yksittäisiä kohteita on pohjoisreunassa sijaitseva korpjuotti. Kaiken kaikkiaan kohteen luonnonolosuhteet ovat monipuoliset.

Alue on metsäisen ja vaihtelevan maastonsa asioista pitkään ollut erittäin suosittu virkistysalue seudun asukkaiden keskuudessa. Valaistu ulkoilureitti ja monipuoliset polkuverkot ovat olleet aktiivisessa käytössä ympärivuotisesti. Kun asemakaavaa lähdettiin suunnittelemaan, lähialueiden asukkaat ilmaisivat huolensa ulkoilumahdollisuuksien heikentymisestä ja yhtenäisen metsäalueen tuhoutumisesta. Nämä olivat merkittäviä asioita myös kaavasunnittelijan mielestä ja kaavassa pyrittiin luonnonläheiseen ratkaisuun, mutta loppujen lopuksi hänen oli noudatettava kaupunginvaltuuston päätöksiä ja tavoitteita alueen rakentamisesta ja maankäytön määristä. Nämä asiat oli määritelty kantakaupungin yleiskaavassa ja kaavoitusohjelmissa, eikä kaavasunnittelijalla ollut mahdollisuuksia vaikuttaa näihin lähtökohtiin. Suuri osa virkistysalueista säilytettiin kaavassa, mutta alkuperäinen luonnontilainen alue supistui ja pirstaloitui kaavoittamisen seurauksena.

Asukkaiden vaatimuksesta virkistysmahdollisuuksiin jouduttiin kiinnittämään erityistä huomiota suunnittelussa. Alue oli aikaisemmin ollut tietynlainen ulkoilijoiden unelmapaikka ja tilanteen toivottiin pysyvän sellaisena myös tulevaisuudessa.

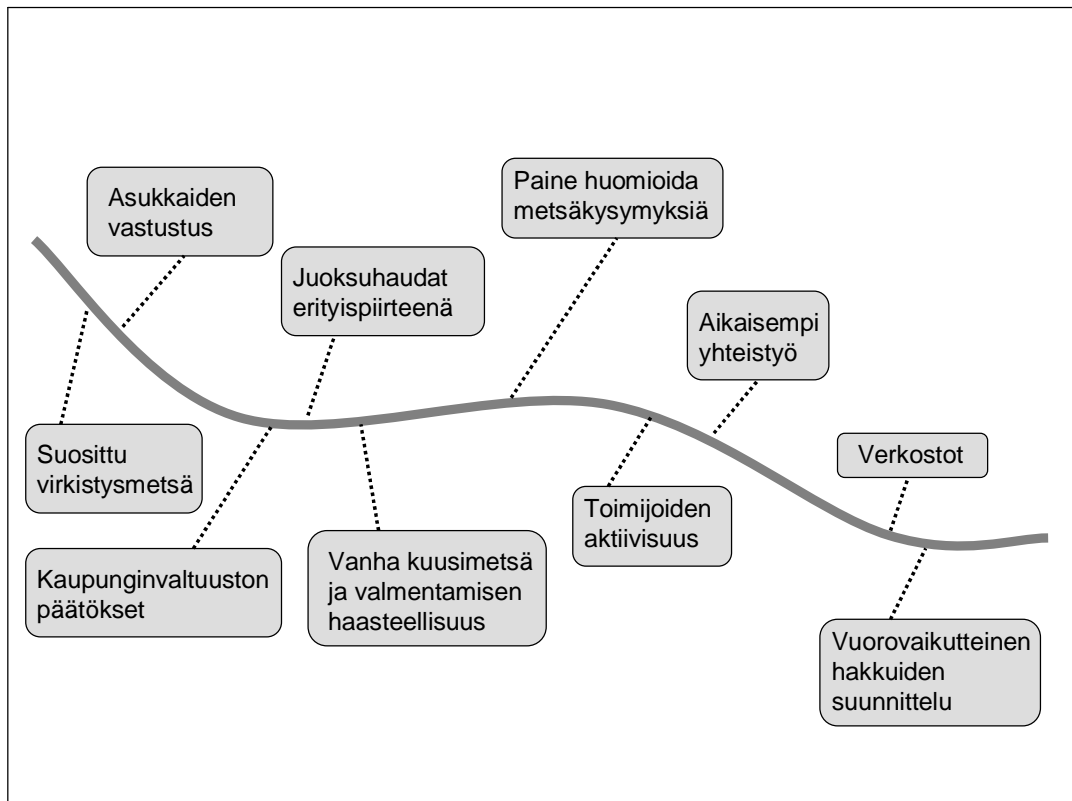
Sehän on ollut [läheisten kaupunginosien yhteinen] ulkoiluparatiisi, jos vois sanoa. Siellä oli ennen kaavan tekoo erittäin hienot ulkoilureitit ja hiihtoreitit. Ehkä kaavanteon yhteydessä annettiin asukkaille isompia lupauksia kuin mitä käytännössä sitten on ollut mahdollista toteuttaa. Hiihtoreitistö on pirstoutunut erittäin pieneen osaan siitä, että siellä on nyt kilometri reittejä tai vähän toista kilometriä. (vihertilaaja)

Rakentaminen vaikutti niin suuresti alkuperäiseen alueeseen, ettei toiveita lopulta ollut mahdollista toteuttaa luvatussa mittakaavassa. Asukkaiden näkökulmat vaikuttivat siis jossain määrin suunnittelun toimintamahdollisuuksiin, mutta johtivat lopulta kompromissiin, jossa toiveet huomioitiin vain osaksi.

Asuinalueen suunnittelun kannalta merkittäviä ominaispiirteitä olivat alueella sijaitsevat ennen ensimmäistä maailmansotaa rakennetut juoksuhaudat ja tykkitie, jotka määrittivät metsän sisäistä kulttuurimaisemaa. Ennakoitua laajempi juoksuhaudaverkosto toi alueen suunnittelulle haastetta, sillä juoksuhaudat jouduttiin kiertämään suunnittelussa. Museoviraston mukaan nämä

kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakenteet tuli huomioida kaavassa varaamalla suoja-alue niiden ympärille ja merkitsemällä ne kaavakarttoihin. Juoksuhaudat olivat melko erityislaatuinen ilmiö kaavasuunnittelun kannalta, sillä ne tarjosivat uudenlaisen tilanteen suunnittelulle, jossa jouduttiin menettelemään kenties tavallisesta suunnittelurutiinista poikkeavalla tavalla. Juoksuhaudat vaativat yksityiskohtaista perehtymistä niiden historiaan, laajuuteen ja niitä koskevaan lainsäädäntöön. Niistä seurasi myös yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja useita tarkastelukäyntejä maastossa. Lisäksi niiden hoitoon ja kulutuksen ennakointiin kiinnitettiin erityistä huomiota. Kaikki nämä tekijät vaativat ylimääräistä aikaa ja kiinnostusta mukana olleilta eri toimijoilta.

Holmavaaran alueen erityisominaisuudet vaikuttivat yhteistyön muotoutumiseen ja lähtökohtiin (kuvio 1). Suunnittelun alkuvaiheessa kaavasuunnittelija hyödynsi kiinteistötoimen metsäpuolen karttoja alueen metsätyypeistä. Hän teki alueen puulajeista ja metsän ikäluokista saadun tiedon perusteella kartan, jota hän käytti sitten pohja-aineistona suunnittelussa. Metsäammattilainen toimitti kaavanlaatijalle myös tarkan suunnistuskartan, jossa näkyivät hyvin alueen kaikki juoksuhaudat. He myös kävivät muutamaan kertaan yhdessä maastossa tarkastelemassa juoksuhautojen kuntoa ja keskustelivat erilaisista alueen historiaan liittyvistä yksityiskohdista. Kaupungin metsäammattilainen otti heti suunnitteluprosessin alussa yhteyttä kaavasuunnittelijaan, jonka tunsu entuudestaan. Hän halusi maastokäynnillä esitellä alueen merkitystä erityisesti virkistysmetsänä. Ennestään tuttuun yhteistyökumppaniin oli luontevaa ottaa yhteyttä ja hänelle oli helppo kertoa omia näkemyksiä suunnitelmista. Metsäammattilainen kokee, että häntä kuunneltiin hyvin ja hän pääsi melko paljon vaikuttamaan siihen, millainen kaavasta lopulta tuli. Tämä oli molemminpuolisen aktiivisuuden ansiota.

Kuvio 1. Kaavio Holmavaaran kaavoitusprosessiin vaikuttaneista tekijöistä

Kaava-suunnittelijan mukaan yhteistyö metsäammattilaisten kanssa oli jatkuvaa läpi hankkeen. Hänen oli helppo poiketa usein juttusilla, koska työpisteet sijaitsivat lähellä toisiaan. Hän on itse kiinnostunut metsäasioista ja tuntee metsäammattilaisia, minkä takia kynnys ottaa yhteyttä heihin niin pienemmissä hankkeissa kuin tässäkin oli matala. Aikaisemmat kokemukset yhteistyöstä mahdollistivat yhteydenoton puolin ja toisin. Ne myös määrittivät tavallaan jo ennalta, millaiseksi prosessi todennäköisesti muotoutuisi. Yhteydenpidosta oli tullut rutiinikäytäntö, mikä vaikutti toimintatapaan ja vuorovaikutuksen määrään merkittävästi myös tässä tapauksessa.

Kaava-suunnittelija kävi myös yksikseen käyskentelemässä metsässä vapaa-ajallaan ja keskusteli paikallisten asukkaiden kanssa anonyymisti alueen merkityksestä. Hän sai sitä kautta selville paikallisten asukkaiden näkemyksiä alueesta ja paremman kuvan kokonaisuudesta. Toisen haastattelemani metsäammattilaisen mielestä Holmavaaran kaava-suunnittelijalla oli aivan omanlaisensa tapa toimia ja miettiä asioita. Hän pohti tarkkaan, kuinka tiettyjä kohteita voitaisiin

säästää kaavassa. Kaavasuunnittelija mietti paljon asioita itsekseen, mutta kävi keskusteluja aktiivisesti myös muiden asiantuntijoiden kanssa. Työskentelykäytännöt olivatkin merkittävä seikka koko suunnitteluprosessin kannalta. Kaavasuunnittelijan kiinnostus erilaisia asioita kohtaan ja halu selvittää asioita perinpohjaisesti vaikuttivat niin prosessiin kuin lopputulokseenkin.

Suurin rakentamisvolyymi oli alkujaan Tampereen kantakaupungin yleiskaavassa sijoitettu juuri korpijuotin kohdalle alueen pohjoisosaan. Tämän arvokkaan luontokohteen löytyminen luontokartoituksessa muutti suunnitelmia osaltaan. Alue oli myös liikennemelualuetta ja siellä sijaitsi juoksuautoja, joita tuli muinaismuistolain mukaan suojella. Lisäksi alueella havaittiin luonnon hulevesialtaita, joita voitiin hyödyntää hulevesien hallinnassa. Kaikkien näiden tekijöiden takia alue päätettiin lopulta jättää rakentamatta ja sijoittaa rakennettavat alueet muualle. Kokonaisuuden muotoutumisen kannalta tämä oli merkittävä käännekohta suunnitteluprosessissa. Alueella havaitut erityispiirteet muuttivat alkuperäistä suunnitelmaa ja vaikuttivat lopulliseen rakenteeseen, sillä kaavasuunnittelijan oli tietyistä rajoitteista huolimatta mahdollista vaikuttaa siihen, mitkä alueet jätettäisiin rakentamatta.

Metsäammattilaisen mukaan kyseinen pohjoisreunan vanha kuusimetsä oli ongelmakohta, koska sen luona kaavaan piirretty tontti työntyy liian pitkälle metsän sisään. Tässä kohtaa myös juoksuautojen säilyttämiseen liittyvät vaatimukset vaikuttivat kaavan rajanvetoihin, jotka eivät aina olleet metsän kannalta parhaita mahdollisia. Näiden tekijöiden seurauksena puusto on myöhemmin alkanut kärsiä metsän reunassa ja kaatumisvaarassa olevia kuusia on jouduttu kaatamaan. Metsäammattilainen olisi toivonut, että metsän biologiaan olisi tässä kohtaa kiinnitetty enemmän huomiota. Hän tiedosti, että tontinrajan vetäminen liian lähelle vanhaa metsää aiheuttaisi tulevaisuudessa ongelmia, mutta kaavaan kohdistuneet taloudelliset paineet olivat liian kovat eikä hänellä ollut rohkeutta vaatia alueen jättämistä rauhaan. Vaikka yhteistyö kaavasuunnittelijan kanssa oli toimivaa, hänellä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa tähän asiaan. On mahdollista, että metsänreuna toipuu muutoksesta ajan myötä, mutta ainakin joitakin vuosia pystyyn kuolevat puut aiheuttavat todennäköisesti ongelmia ja lisätyötä. Puuston uusiminen jälkikäteen metsänhoidollisilla toimenpiteillä ei ole aina ongelmaton, sillä asukkaiden mielestä ne saattavat tuntua kovin voimakkailta ja maisemaa muuttavilta.

Myös luontokartoittajan mukaan kyseinen kohde oli ongelmallinen. Kaava-alueella ei muuten sijainnut monia kovin merkittäviä luontokohteita, mutta alueen pohjoisreunan vanha metsä ja sen sisältämä avainbiotoopiksi luokiteltava korpijuotti oli tärkeää säilyttää rakentamisen ulkopuolella. Lopullisessa ratkaisussa viereinen tontti sijaitsee kuitenkin liian lähellä kohdetta, sillä hakkuuaukean kuivattava vaikutus voi ulottua lähes sata metriä metsän sisään, minkä seurauksena suojuotin kosteustasapaino kärsii. Kuusikon ympärille olisi hänen mukaansa ollut hyvä jättää leveämpi suojaväyhyke, jotta nuorempi puusto olisi suojannut suojuuttia reunavaikutukselta ja vanhaa kuusikkoa tuulilta. Luontokartoittajan mukaan kyseisessä kohdassa tulevaa rakentamista olisi pitänyt pystyä ennakkoimaan paljon aikaisemmin, jotta metsikön rajaa olisi voitu kehittää ja valmentaa muutokseen. Tarve valmentamiselle todettiin kuitenkin vasta liian myöhään. Kaavasunnittelijan yhteistyö metsäammattilaisen ja luontokartoittajan kanssa mahdollisti merkittävän kohteen jättämisen rakentamisen ulkopuolelle, mutta joitakin siihen liittyviä ongelmia ei pystytty ratkaisemaan yhteistyöstä huolimatta.

Asukkaiden, metsäammattilaisten ja luontokartoittajan huomiot metsän arvosta pakottivat kaavasunnittelijan kiinnittämään huomiota metsäkysymyksiin heti suunnitteluprosessin alusta lähtien. Tämä oli merkittävä käännekohta, sillä se suuntasi suunnittelutapaa tietynlaiseksi. Metsäkysymykset nousivat esille monessa kohtaa suunnittelua. Ensinnäkin kaavasunnittelija halusi soveltaa kohteessa uudenlaista metsäkaupungin ideaa. Pyrkimyksenä oli sijoittaa rakentaminen niin, että kulttuurimuistomerkkejä ja luontokohteita voidaan säästää mahdollisimman hyvin alueella. Tavoitteena oli luonnonläheinen kaava ja monilta tonteilta pääseekin suoraan luontoon, jolloin luonto tuntuu olevan kaikkialla lähellä. Erityisesti vanhoja mäntyjä onnistuttiin säästämään kaavassa. Kaikkiaan viisitoista kookasta vanhaa honkaa merkittiin kaavaan suojeltaviksi, sillä ne nähtiin tärkeänä paikan ominaispiirteenä. Alueen läpi kulkevaan katuun tehtiin mutka kyseisten puiden takia, mikä sai kiitosta myös liikennesuunnittelijoilta, sillä se oli toimiva ratkaisu liikennesopeuksien hallitsemisen kannalta.

Erityistä huomiota kiinnitettiin myös hakkuiden suunnitteluun. Kohteessa toimittiin sillä tavalla, että aluksi puita poistettiin rakennusten tieltä ja kuusia myös muilta alueilta tonteilla. Sen sijaan mäntyjä ja lehtipuita säästettiin laajasti, sillä tontteja ei haluttu raivata kokonaan puuttomiksi. Vasta myöhemmin tehtiin tarkempi hakkuu tonttien reunoilla kaavasunnittelijan laatiman suunnitelman mukaan, jossa oli merkittynä kaikki tärkeimmät säilyttämisen arvoiset kohteet.

Suunnitelman ajatuksena oli säilyttää puustoa mahdollisimman paljon ja varmistaa, että eri toimijat ovat tietoisia tästä tavoitteesta. Sen avulla pyrittiin myös ennakoimaan tulevien asukkaiden vaatimuksia ja välttymään myöhemmältä lisätyöltä, sillä he toivovat usein pihaa varjostavien puiden kaatamista. Maastossa tehtiin tarkka katselmus, jossa käytiin läpi koko alue. Katselmuksessa olivat mukana kaavasuunnittelijan lisäksi henkilöt rakennusvalvonnasta, lupatarkastaja, metsäammattilainen, metsänhoitaja, puistopuolen suunnittelija, urakoitsijan edustaja työpäällikkö sekä metsäkoneenkäyttäjät. Mukanaolijat tarkastelivat yhdessä, mikä on oikea tapa toimia kussakin kohtaa. Säilytettävät puut merkittiin punaisella nauhalla, jotta jäljelle jäävän puuston raja olisi hyvin näkyvässä toimenpiteen toteutusvaiheessa. Kaavasuunnittelijan mukaan kaikki tuntuivat olevan tyytyväisiä toimintatapaan. Myös metsäammattilaisen mielestä oli hyödyllistä, että kaavasuunnittelija toi esille omia tavoitteitaan ennen hakkuiden toteuttamista. Kyseistä mallia on myöhemmin hyödynnetty myös erään toisen tamperelaisen asuinalueen kaavoituksessa. Vaikka malli vaati jonkun verran aikaa ja vaivaa osallistujilta, se kannatti, koska sen avulla pystyttiin saavuttamaan puuston kannalta hyvä lopputulos.

Suunnittelussa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan minimoimaan rakentamisen vaikutuksia metsään niin, ettei rakennustyömaa ulottuisi metsään saakka. Kaavasuunnittelijan mukaan tavoitteena oli, että metsä säilyisi metsänä, minkä takia kiinteistötoimen, metsäpuolen ja rakennusvalvonnan ammattilaiset määrittelivät yhdessä ohjeistukset rakentajille. Maastoa ei saanut muokata tonttien ulkopuolella, sillä työmaa olisi kuluttanut turhaan metsäluontoa. Pienet tontit aiheuttivat kuitenkin ongelmia, sillä rakennustyömaa vaatii paljon tilaa. Tarkoituksena oli ennakoida rakentamisvaiheessa aiheutuvia haitallisia seuraamuksia metsälle ja ennalta miettiä, millä tavalla niiltä voitaisiin välttyä. Lisäksi metsäluontoon kohdistuvan liiallisen kulutuksen ehkäiseminen oli yksi tavoite suunnittelussa. Kaavaan suunniteltiinkin polkuverkosto ympäristösuunnittelijan avustuksella, jotta kulkua saataisiin rajattua tietyille reiteille asukasmäärän kasvaessa.

Holmavaarassa laadittiin myös viheralueiden hoitosuunnitelma, jonka tavoitteena oli ohjeistaa, miten metsää säilytetään juoksuautojen muodostamassa ”historiapuistossa” ja miten ensimmäisen maailmansodan aikaisia maalinnoituksia tulee suojella ja hoitaa. Puistopuoli antoi myös rakentajille ja omakotiloasukkaille ohjeita juoksuautojen suojelemiseksi. Tarkoituksena oli, että asukkaat pitävät myös itse huolta rakennelmista, minkä uskotaan parantavan alueen

identiteettiä ja lisäävän arvostusta juoksuautoja kohtaan. Hoitosuunnitelma on saanut kiitosta Museovirastolta.

Kaiken kaikkiaan Holmavaaran kohteessa siis kiinnitettiin monella tapaa huomiota metsäkysymyksiin ja tehtiin laajasti yhteistyötä eri alojen ammattilaisten kanssa. Alueen merkittävä virkistyskäyttöarvo ja asuinalueen rakentaminen olivat kuitenkin toistensa jossain määrin poissulkevia tavoitteita. Kaavasuunnittelija tiedosti alueen arvon ja myönsi kaavoitushankkeen valitettavasti tuhoavan yhden hienon virkistysalueen rakentamisella. Vaikka metsää on edelleen nähtävissä lähes joka puolella aluetta, sen luonne metsänä kärsi ja metsäkokonaisuus tuhoutui suurelta osin rakentamisen seurauksena. Metsäammattilainen pitää valitettavana, ettei kaavoituksessa yleisesti ottaen eikä Holmavaarassakaan onnistuttu säilyttämään riittävästi virkistykseen soveltuvia alueita. Toisaalta hän kuitenkin ymmärtää, että alueelle haluttiin rakentaa, sillä se soveltui erittäin hyvin myös rakentamiseen ja se oli yleiskaavassa merkittynä yhtenä merkittävimpanä täydennysrakentamiskohteena.

2.1.2 Tapaus Lehtopuro

Lehtopuron asemakaavassa on kyse Tampereelle kaavoitetusta pienimittakaavaisesta asuinalueesta. Asemakaavalle oli tarvetta, koska Tampereen asukasluvun kasvu edellytti täydennysrakentamiseen soveltuvien alueiden kaavoittamista. Alueelle sijoitettiin kaavassa sekä omakotitaloja että enintään nelikerroksisia kerrostaloja ja sen suunniteltiin edustavan lähellä luontoa sijaitsevaa asumismuotoa. Kohteen merkittävien luonto- ja virkistysarvojen vuoksi paikalliset asukkaat kuitenkin vastustivat hanketta ja kritisoivat etenkin kerrosalamäärän suuruutta. He toivoivat, että alueelle rakennettaisiin enintään pieni pientaloalue.

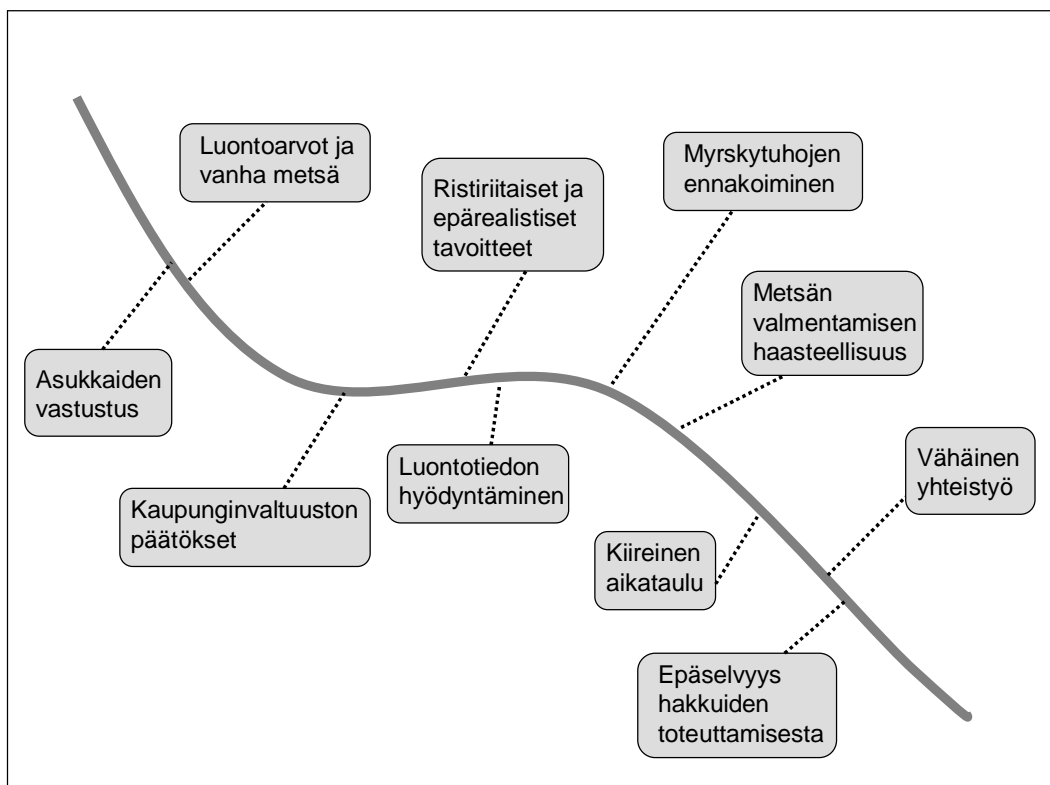
Tavoite Lehtopuron alueelle sijoitettavasta kerrosalamäärästä oli alkujaan määritelty yleiskaavassa ja kaavoitusohjelmissa. Kyse oli suunnittelun kannalta hyvin merkittävästä lähtökohdasta. Kerrosalatavoitteista ei kaavasuunnittelijan mukaan ollut mahdollista joustaa, koska on tärkeää, että kaavoitettua kerrosalaa syntyy vuodessa tavoitelaskelmissa määritelty määrä. Kerrosalatavoitteet asettavat kaavasuunnittelijoille raamit, joiden sisällä heidän tulee pysyä, kun he laativat suunnitelmiaan. Asemakaavoittajan tehtävänä on lähinnä löytää sopiva rakentamispaikka ja -tapa, eikä puuttua määrällisiin tavoitteisiin.

Asemakaavaa laadittiin tilanteessa, jossa yleiskaavaa koskevan valituksen käsittely oli vielä kesken korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Valituksessa vedottiin muun muassa puutteellisiin luontoselvityksiin. Käsittelyn keskeneräisyys häiritsi joitakin paikallisia asukkaita, sillä he olisivat toivoneet, että lopullista päätöstä yleiskaavasta olisi odotettu ennen kuin asemakaavaa lähdetään valmistelemaan. Asukasyhdistykset vastustivat asemakaavan laatimista alueelle, koska rakentaminen edellytti vanhojen metsien hakkaamista ja arvokkaan luonnon tuhoamista. He tekivät ehdotuksen metsäalueen säästämiseksi kaava-alueen keskellä, mutta kaavasuunnittelijan mukaan rakenne ei olisi ollut tällöin toimiva. Kaavasuunnittelija korosti, että paikka oli pääpiirteissään ratkaistu jo yleiskaavassa, eikä hänellä ollut mahdollisuutta vaikuttaa asiaan.

Suurin osa kohteen metsistä oli iäkstä, jopa 140 vuotta vanhaa kuusimetsää. Esimerkiksi alue, johon rakentamista lopulta sijoitettiin kaavassa, oli osaksi keski-ikältään yli 100-vuotiasta. Alueen metsissä oli jonkin verran pystyyn kuollutta kelojuuta, mikä on luonnon monimuotoisuuden kannalta hyvä asia. Asemakaava-alueella havaittiin olevan useita avainbiotooppeja, kuten suoalue, korpijuotti ja lehtolaikkuja. Alueelta löydettiin luontokartoituksessa myös rauhoitettua valkolehdokkia sekä metsälehmusta. Lisäksi alueen ohi kulkevassa ojassa eli käytettävissä olevien tietojen perusteella pieni, erittäin harvinainen vesiperhonen, jonka elinolosuhteita ei saanut vaarantaa rakentamisella.

Kaavaselostuksen mukaan alueen monipuoliset luontosuhteet olivat suunnittelussa korostetusti esillä. Rakentamisaluetta pyrittiin rajoittamaan niin, että arvokkaimmat kasvillisuuskohteet säilyvät rakentamisen ulkopuolella. Luontokartoituksella oli suuri merkitys kaavasuunnittelun alkuvaiheessa. Ennen kuin kaavaa ryhdyttiin suunnittelemaan, luontokartoittaja kävi alueen yksityiskohtaisesti läpi, minkä jälkeen hän esitteli havaintojaan kaavasuunnittelijalle konkreettisesti maastossa. Kaavasuunnittelijan mukaan luontokartoituksessa löytyneet metsälehmukset olivat yksi lähtökohta suunnittelussa. Lehmusten kasvupaikkoja yritettiin kiertää ja niitä pyrittiin säilyttämään mahdollisuuksien mukaan rakenteen välissä ja jopa tonteilla. Alueen rakenne suunniteltiin kuitenkin niin tiiviiksi ja tontit todella pieniksi, ettei metsälehmusten säästäminen onnistunut kaavasuunnittelijan ajattelemalla tavalla. Lehtopurolla kokeiltiin erityisen pieniä omakotitalotontteja, mikä toi haastetta suunnittelulle. Tonttien pienuutta kritisoitiin myös kaavoittajien keskuudessa. Tiivis rakenne ja pienet tontit vaikuttivat olevan annettuja reunaehtoja kaavan teolle, joihin kaavasuunnittelijalla ei ollut mahdollista

vaikuttaa. Kaavasuunnittelija myöntää, että nämä ennakkoon asetetut vaatimukset olivat ristiriidassa kasvillisuuden säilyttämisen kanssa. Kattava luontoselvitys antoi hyvät taustatiedot kaavan suunnittelulle, mutta niitä ei välttämättä pystytty hyödyntämään riittävällä tavalla. Tämä oli merkittävä käännekohta koko suunnitteluprosessin kannalta (kuvio 2). Tässä vaiheessa olennaista olisi ollut huomata rakentamistavoitteiden ja paikallisten olosuhteiden perustavanlaatuisen ristiriita ja pyrkiä sovittamaan niitä yhteen aktiivisemmin.

Kuvio 2. Kaavio Lehtopuron kaavoitusprosessiin vaikuttaneista tekijöistä

Luontokartoittajaa harmittaa se, että Lehtopuron alueella menetettiin niin paljon luontoarvoja rakentamisen takia.

Toi on kyllä vähän surkuhupaisa paikka. Toi ei menny mun mielestä ihan putkeen ton alueen suunnittelu. [...] Mun mielestä tuolla menetettiin kyllä luontoarvoja. Mä en sit tiedä että oliko ne paineet kerrosneliöaloista niin kovat, ettei pystytty ottaan sitten huomioon, että oli pakko rakentaa. Kun siellä oli nimenomaan niiden avainbiotooppien osalta aika sellasta vehreitä lehtomaista aluetta. Niitä siinä meni jonkun verran. (luontokartoittaja)

Luontokartoittajan toiveena oli, että alueella sijaitsevat suojuotit, lehtolaikut ja metsälehmuksen kasvupaikat olisi huomioitu asemakaavassa paremmin. Rakentamisen seurauksena suuri osa näistä kohteista kuitenkin tuhoutui. Luontokartoittaja epäilee, että tavoitteet eivät kulkeutuneet riittävän tehokkaasti toteutusvaiheeseen saakka, vaan esimerkiksi metsälehmukset jäivät rakentamisen melskeessä koneiden alle mahdollisesti epähuomiossa. Hän pohtii, saivatko rakennusfirma ja yksityiset ihmiset riittävästi tietoa tonteilla sijaitsevista säilyttämisen arvoisista puista ja kasveista. Asiasta olisi voinut olla hyvä pitää yhteistapaaminen, jossa eri toimijoille olisi selvitetty ja perusteltu kaavan tavoitteita. Luontokartoittajan mielestä luontoarvoja olisi ollut mahdollista säilyttää paremmin, jos alueen kerrosalotavoitteet olisivat olleet maltillisemmat. Hän harmittelee, että usein alueet pilaa kuitenkin liiallinen ahneus. Hänen mielestään toisenlainen kaavanlaatija, joka olisi omistautunut enemmän myös luontoarvojen säilyttämiselle, olisi auttanut asiaa. Yleisesti ottaen Lehtopuron asemakaavan laatimisprosessista jäi luontokartoittajalle huono maku suuhun. Toisaalta hän myöntää, että myös hänen itsensä olisi pitänyt olla aktiivisempi ja tuoda ponnekkaammin esille alueen luontoarvojen merkitystä. Molemminpuolisen aktiivisemmän yhteistyön ansiosta luontokartoittajalla olisi kenties ollut paremmat vaikuttamismahdollisuudet ja lopputulos olisi saattanut olla alueen luontoarvojen kannalta edullisempi.

Monien toimijoiden mielestä tavoite säilyttää metsälehmuksia tonteilla oli epärealistinen, eikä tässä vaiheessa alan ammattilaisia ollut riittävästi mukana tuomassa asiantuntemustaan kaavasuunnitteluun. Metsäammattilaisen mielestä kasvillisuutta ja puustoa ei ollut todellisuudessa mahdollista säästää pienillä tonteilla, joiden alasta suuren osan veivät rakennukset. Metsäammattilaisen mukaan rakentamisen ja luonnon yhdistäminen ei olisi voinut onnistua kovin hyvin kohteen tiiviissä rakenteessa, sillä monet kasvilajit vaativat hyvin säilyäkseen laajempia kokonaisuuksia ympärilleen. Myös kulkemista säilytettävien kasvien läheisyydessä olisi pitänyt rajoittaa. Sen lisäksi että osa esiintymistä sijaitsi keskellä kerrostalotontteja, rakentamisvaiheessa alueella tehdyt voimakkaat maantäytöt tekivät tavoitteesta lähestulkoon mahdottoman. Tavoite säilyttää tonteilla arvokasta kasvillisuutta oli siis ajatuksena hieno, mutta sillä ei sinällään ollut todellisia edellytyksiä onnistua. Toisen metsäammattilaisen mielestä suunnittelussa olisi pitänyt tehdä rohkeita ratkaisuja ja valita säilytettävät alueet ahtaiden tonttien sijaan sivummalta, jossa kasveille olisi ollut mahdollista rajata riittävästi elintilaa. Yleisesti ottaen pienen kituvan esiintymän säilyttäminen tontilla ei hänen mukaansa ole kovin järkevää tai merkittävää kokonaisuuden kannalta.

Alueella vuonna 2001 tuhoja aiheuttanut myrsky vaikutti alueen rakenteen ja yleisilmeen muotoutumiseen. Esimerkiksi leikkialue päätettiin sijoittaa syysmyrskyssä kaatuneen metsikön kohdalle, niin että metsää voitiin jättää sivummalla enemmän rakentamatta. Myös huoli tulevista myrskytuhoista vaikutti suunnitteluun. Tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuvien myrskyjen tiedostaminen kavensi tavallaan toimintamahdollisuuksia kaava-alueella, sillä kaavasunnittelija joutui pohtimaan, millaiset ratkaisuvaihtoehdot ovat järkeviä myrskytuhojen välttämisen näkökulmasta. Hän siis pyrki ennakoimaan myrskyjen aiheuttamia seuraamuksia alueen puustolle. Toisinaan tämän tyyppinen yllättävä luonnonilmiö voi muuttaa suunnitelmia ja rajata toimintamahdollisuuksia.

Kaavasunnittelija tiesi alueella sijaitsevan vanhaa metsää, mutta ei kokenut voivansa tehdä asialle mitään, koska hänelle oli annettu tehtäväksi suunnitella paikalle asuinalue. Metsää ei ollut mahdollista kiertää, vaan metsän pelastamiseksi hankkeesta olisi pitänyt luopua kokonaan. Myös luontokartoittajan mukaan iäkstä puustoa olisi ollut vaikea säilyttää onnistuneesti. Kaavasunnittelijan mukaan lopullisessa mallissa vapaata metsäaluetta säilyi enemmän sivummalla, kun itse kaava-alue pysyi tiiviinä. Yleisemminkin asemakaavasunnittelun kriteerinä hän korostaa sitä, että rakenne on sisältä tiivis ja rajautuu selkeästi, jolloin ympärille jää laajempia luontoalueita vapaaksi. Myös luontokartoittaja suositteli tekemässään selvityksessä, että asutus keskittyisi tiiviille alueelle, koska tällöin varjostavia tai lahoavia puita ei jouduttaisi kaatamaan niin laajasti. Tässä mielessä tiivis rakenne oli siis hyvä valinta.

Toinen metsäammattilainen muistuttaa, että Lehtopuron alue oli haastava kohde kaavoittaa. Asuinalue jouduttiin rajaamaan vanhaan kuusikkoon, mikä ei ollut kovin otollinen lähtökohta suunnittelulle. Koska vanhat puut ovat olleet vaarassa kaatua tonteille ja talojen päälle, puita on viime vuosina jouduttu kaatamaan ja metsänreunaa viemään kauemmaksi. Tonttien reunoilla tehtyjen hakkuiden seurauksena maisema ei näytä kovin miellyttävältä. Tässä kohtaa tilanteen ennakoiminen valmentamisen avulla olisi ollut tarpeen, mutta se ei jostain syystä onnistunut.

Kaavasunnittelija oli metsäammattilaisten kanssa tekemisissä lähinnä, kun hän pyysi heiltä karttaa metsän ikäluokista. Yleisesti ottaen kaavasunnittelija sanoo kysyvänsä aina metsäammattilaisten mielipidettä kaavahankkeista, mutta he ovat antaneet harvoin kritiikkiä suunnitelmista. Hänen kokemuksensa mukaan metsäammattilaiset ovat ”talousmetsäkansaa” ja

suhtautuvat metsiin lähinnä puutavaravarastona, minkä takia hän ei kenties pitänyt yhteistyötä metsäammattilaisten kanssa kovin luontevana.

Metsäammattilaisen mukaan Lehtopuron alueella suunnitelmat tehtiin paljolti metsäsuunnitelmaa tutkimatta ja metsäammattilaisten mielipidettä kysymättä. Hän mainitsee, että kohteessa ohi kulkevan tien viereinen suojametsä oli tyyppiesimerkki ongelmallisesta suunnittelusta, sillä kapea metsäkaistale koostui vanhoista kuusista, jotka kuolevat pikkuhiljaa pystyyn muuttuneiden olosuhteiden takia. Kaistale ei myöskään näytä kauniilta, eikä anna kunnollista melusuojaa. Metsäammattilaisen mukaan kyseisessä tapauksessa parasta olisi ollut vain hakata vanhat kuuset pois ja istuttaa tilalle uusia puita, joista 10–15 vuoden kuluttua olisi kasvanut tilalle uusi suojaava metsäkaistale. Tässä kohtaa olisi voinut olla hyvä keskustella asiasta metsäammattilaisten kanssa ja pohtia, onko kapeaa metsäkaistaletta järkevää säilyttää.

Kaavasuunnittelijalla oli Lehtopuron asemakaavan laadintavaiheessa monia hankkeita samaan aikaan työn alla ja kova kiire, mikä hankaloitti kaavantekoa. Myös luontokartoittaja huomasi, että kaavan läpiviemisellä ollut kiireinen aikataulu leimasi suunnittelua, minkä seurauksena luontoarvojen riittävälle huomioimiselle ei jäänyt aikaa. Kaavasuunnittelija myöntää, että osaksi ajanpuutteen takia keskustelu esimerkiksi metsäammattilaisten kanssa jäi vähäiseksi, eikä heihin yhteydenottaminen tullut ensimmäisenä mieleen. Lähinnä hän kävi keskusteluja luontokartoittajan ja muiden avainalojen toimijoiden kanssa. Hänen mukaansa jälkikäteen ajateltuna metsäammattilaisiinkin olisi ollut syytä olla enemmän yhteydessä ja hän toimisi toisin, jos olisi nyt aloittamassa kyseistä hanketta. Metsäpuoli ei tuntunut tässä tilanteessa jostain syystä merkittävältä avainaalalta, jolla olisi hankkeen kannalta tärkeä rooli. Tämä saattoi olla olennainen tekijä, mikä vei tapauksen omille kehitysrasteilleen.

Metsäammattilaisille jäi huonot muistot hakkuiden toteuttamisen jälkipuinnista. Kaavassa oli velvoite säästää puustoa, mikä metsäammattilaisten mukaan myös toteutui hakkuussa. Hakkuita kuitenkin kritisoitiin jälkikäteen, vaikka heidän mielestään ne onnistuivat hyvin ja puita jätettiin paljon alueelle. Toisen metsäammattilaisen mukaan joillakin kunnan työntekijöillä oli sellainen näkemys, että hakkuussa hävitettiin liian paljon puustoa, kun taas toinen koki, että asukkaat syyttivät heitä luonnonmukaisen asuntoalueen pilaamisesta. Metsäammattilaisen mukaan alueelle jätettiin muun muassa mäntyjä, koivuja ja metsälehmuksia. Esimerkiksi metsälehmukset

merkittiin nauhoilla etukäteen, ettei niitä hävitettäisi hakkuissa. Metsäammattilaisten mielestä puita kaadettiin alueelta tarpeettomasti lähinnä rakennusvaiheessa. Kuten luontokartoittajakin huomauttaa, on mahdollista, että tieto säästettävistä puista ei kulkeutunut rakennuttajille riittävässä määrin ja osa puista jäi rakentamisen jalkoihin epähuomiossa.

Metsäammattilaisen näkemyksen mukaan Lehtopuron alue on ollut yksi viimevuosien ongelmakohteista. Lehtikirjoittelu on ollut aktiivista ja monet ovat olleet pettyneitä lopputulokseen. Paikalliset asukkaat asettivat paineita luonnon säilyttämiselle, mutta edellytykset sille eivät olleet metsäammattilaisen mielestä riittävän hyvät. Toisaalta säilyttämismahdollisuuksia voi olla toisinaan vaikea arvioida etukäteen. Hänen mukaansa on kuitenkin hyvä yrittää ja jos lopputulos ei ole sellainen kuin toivottiin, syytä tälle on syytä miettiä jälkikäteen. Tässäkin tapauksessa osapuolten olisi voinut olla hyödyllistä arvioida, miksi tavoitteita ei onnistuttu saavuttamaan, millä tavalla tilanteessa olisi pitänyt toimia ja mitä kokemuksesta voidaan oppia.

2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Olen tutkimuksessani kiinnostunut kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välisestä yhteydestä suunnittelujärjestelminä sekä konkreettisesta vuorovaikutuksesta toimijoiden välillä. Tarkastelen työssäni tamperelaista suunnittelukulttuuria ja pyrin tekemään siitä päätelmiä valitsemieni tutkimuskysymysten kautta. Tarkoitukseni on tarkastella yhteistyötä koskevia rajoituksia ja pohtia, millä tavalla niihin voitaisiin löytää ratkaisuja. Minua kiinnostaa se, millä tavalla kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välistä vuorovaikutusta voitaisiin kehittää eri toimijoiden mielestä. Kartoitan työssä ensinnäkin, missä kaavoituksen vaiheissa tiedonvaihtoa kaavasuunnittelijoiden ja metsäammattilaisten välillä tapahtuu ja millaisia ongelmia siinä voi ilmetä. Toiseksi, tavoitteena on arvioida, millaista kollektiivista asiantuntijuutta voi syntyä eri alojen ammattilaisten välisen yhteistoiminnan kautta. Kolmantena pääteemana työssä on tiedonhallinta ammattikuntien välisellä rajapinnalla, eli millaisia rajoja kaupunkiorganisaatiossa voi muodostua ja millä tavalla työskentely näiden rajojen yli onnistuu. Päättökysymyksiä on siis kolme, joiden lisäksi tarkastelua ohjaa muutama tarkentava alakysymys.

Tutkimuskysymykset

1. Mihinkä kaavoitusprosessin vaiheisiin yhteistoiminta kaavasuunnittelijoiden ja metsäammattilaisten välillä keskittyy?

- Millaisia ongelmia voi tulla vastaan ammattikuntien välisessä tiedonvaihdossa?

2. Mitä mahdollisuuksia ja esteitä kollektiiviselle tiedonmuodostukselle on kaavasuunnittelun ja metsäsuunnittelun välillä kaupunkiorganisaatiossa?

3. Kuinka ammattikuntien väliset rajat muodostuvat kaupunkiorganisaation sisällä?

- Minkä luonteisia rajat ovat?
- Kuinka rajojen yli voidaan toimia?

2.3 Käsitteellinen tausta

Tässä luvussa esittelen käsitteitä ja teoreettisia näkökulmia, joiden avulla on mahdollista jäsentää käsitteellisesti työssä tarkasteltavaa ilmiötä. Olen valinnut nämä käsitteelliset työvälineet ongelmanasettelun pohjalta ja niiden tarkoituksena on auttaa ymmärtämään hallinnonalojen välisen yhteistyön ulottuvuuksia. Ilmiön käsitteellinen määrittelemine on avuksi, kun pyritään kehystämään tarkasteltavaa ilmiötä. Tätä kautta voidaan selvittää, minkälaisesta tapauksesta on kyse ja millainen merkitys ilmiöllä on laajemmassa mittakaavassa (Laine ym. 2007, 21).

Sovellan työssäni niin sanottua teoriatriangulaatiota, jonka mukaan kohdetta tarkastellaan erilaisista toisiaan täydentävistä teoreettisista näkökulmista (Laine ym. 2007, 25). Tällä tavalla ilmiötä voidaan selittää monipuolisesti. Teoreettiset käsitteet auttavat silloin, kun pyrin jäsentämään, arvioimaan ja tulkitsemaan aineistosta tekemiäni havaintoja (Peltola 2007a, 120). Tässä tutkielmassa keskeisiä käsitteitä ovat kollektiivinen tiedonmuodostus, kollektiivinen asiantuntijuus ja ammattikuntien väliset rajat.

2.3.1 Kollektiivinen tiedonmuodostus

Lähden liikkeelle Jaana Parviaisen (2006) kollektiivista tiedon rakentamista käsittelevästä tutkimuksesta, koska se tarjoaa hyvän lähtökohdan eri ammattikuntien välisen yhteistoiminnan mahdollisuuksien ja haasteiden hahmottamiselle. Kollektiivinen tiedonmuodostus on ajankohtainen teema, sillä tänä päivänä työtehtävät ja työskentelykäytännöt monissa organisaatioissa vaativat asiantuntijoilta kykyä tehdä yhteistyötä, neuvotella ja muodostaa verkostoja. Monimutkaisten ongelmien ratkaiseminen vaatii monesti asiantuntijuusrajojen ylittämistä. Asiantuntijat pohtivat yhdessä ongelmia, jakavat tietoa ja konsultoivat toisiaan, jotta he pääsevät toimivaan lopputulokseen. (Parviainen 2006, 157.)

Parviaisen (2006, 156) mukaan kollektiivinen tiedonmuodostus on hyödyllistä ja jopa välttämätöntä asiantuntijuudelle. Kun jotakin tiettyä ongelmaa tai ilmiötä tarkastellaan yhteistyössä, eri alojen ammattilaiset voivat laajentaa omaa osaamistaan ja näkökulmaa asioihin. Jotta toiminta olisi tuloksekasta, täytyy osapuolilla olla yhteisesti jaettu tavoite, ongelma tai huoli tarkasteltavan asian hoidosta. Kollektiivisen tiedon rakentamisen ajatuksena on, että se synnyttää kaikkien näkökulmasta jotakin uutta ja yhdessä aikaansaatu tieto on enemmän kuin asiantuntijoiden yksin tuottama tieto. (Parviainen 2006, 160, 165.)

Sosiaalisia, epävirallisia asiantuntijaverkostoja saattaa luonnostaan syntyä tuttujen asiantuntijoiden kesken. Yhteistyön kannalta on hyödyllistä, että toimijat tuntevat toisensa, sillä tällöin heillä on parempi käsitys siitä, mitä toiset osaavat ja kenen puoleen kannattaa kääntyä erilaisissa kysymyksissä. Yhteistyön kehittymistä asiantuntijoiden välille helpottavat ystävyyssteet, samanhenkisyys sekä samankaltainen koulutustausta, jonka ansiosta he voivat nähdä ja hahmottaa ilmiöt samansuuntaisesti. Tämän pohjalta kollegat pystyvät todennäköisesti kommunikoimaan ja ymmärtämään toisiaan sekä muodostamaan yhdessä tietoa. (Parviainen 2006, 166.) Yhteisistä käsityksistä on hyötyä ja jossain määrin yhteisesti jaettu tausta on suorastaan edellytys tiedonmuodostukselle, koska niiden pohjalta toimijoiden on mahdollista aloittaa keskustelu ongelmasta. Toisaalta kovin samansuuntaiset lähestymistavat saavat aikaan sen, että uusia ideoita, teemoja ja näkökulmia nousee vähemmän esille. (Parviainen 2006, 176.)

Jotta onnistunutta kollektiivista tiedonmuodostusta voi tapahtua, tulee asiantuntijan miettiä, mitä hän itse osaa ja tietää suhteessa muihin ja mitä hän voi tarjota yhteiselle tiedonmuodostukselle

(Parviainen 2006, 176). Lisäksi se vaatii toimijoilta kykyä ja etenkin tahtoa muodostaa yhdessä tietoa kognitiivisesti epäsymmetrisissä suhteissa (Parviainen 2006, 166). Tällainen kollektiivinen toiminta voi kohdata erilaisia vaikeuksia ja haasteita, joiden ylittäminen vaatii osapuolilta yhteisen tahdon ja pyrkimyksen lisäksi valmiutta hyväksyä joitakin kompromisseja. Jos yhteinen tiedonmuodostus tuo yksilöasiantuntijalle riittävästi etua, on hän todennäköisesti valmis kohtuullisiin uhrauksiin. (Parviainen 2006, 177.)

Asiantuntijoiden välinen yhteistoiminta saattaa toisinaan olla vaikeaa, mikä johtuu tietyistä kokemuksellisista, sosiaalisista ja rakenteellisista seikoista. Parviainen (2006, 168–173) esittelee tutkimuksessaan erilaisia asiantuntijoiden tiedon rakentamisen esteitä, joista tässä esittelen tämän työn kannalta tärkeimmät. Ensimmäisenä mainittakoon organisaatiokulttuuri, joka vaikuttaa asiantuntijoiden halukkuuteen toimia yhdessä. Vallitsevat tavat, käsitykset ja tottumukset ovat historiallisen kehityksen tulosta. Myös yksittäisten työntekijöiden toimintatavat ja ihmisten keskinäiset suhteet saattavat heijastua laajemmin muuhun organisaatioon. Usein työkuultuuri perustuu itsenäiselle toiminnalle, mikä ei tue toimijoiden vuorovaikutusta. (Parviainen 2006, 168.)

Kognitiivinen asymmetria, jolla tässä tarkoitetaan organisaation jäsenten hallitseman tiedon ja osaamisen eroavaisuuksia, saattaa toisinaan vaikeuttaa toimijoiden välistä tiedonmuodostusta. Tämä on haaste etenkin hyvin heterogeenisissa asiantuntijaorganisaatioissa, joissa on monia eri asiantuntija-aloja. Koska alat voivat erota toisistaan merkittävästi, ei kaikilla toimijoilla välttämättä ole paljoakaan tietoa ja kokemusta oman erikoisalan ulkopuolisista asioista. Lisäksi asiantuntijoiden heterogeeninen koulutustausta asettaa haasteita oman tiedon suhteuttamiselle toisten käsityksiin. Tällaisessa tilanteessa työskentely pyritään mahdollistamaan tarkkaan määriteltujen tehtävänjakojen ja vastualueiden avulla. Heterogeenisissa asiantuntijaorganisaatioissa kieli ja erilaiset ammatilliset termit vaikeuttavat kollektiivista tiedon muodostamista ja toimijoiden keskinäistä ymmärrystä. Myös luottamuksen puute on yksi keskeisimmistä haasteista yhteisessä tiedon rakentamisessa. Kyse on kokemuksellisesta asiasta, jota ei voida selittää rationaalisesti. Epäluottamus voi aiheuttaa osapuolissa huolta, epäilyksiä ja pelkoa. Vastavuoroinen luottamussuhde kehittyy pikkuhiljaa ja vaatii oman aikansa. Toisaalta luottamus voidaan menettää hyvin helposti, sillä yksikin tapaus voi riittää rikkomaan sen. Myös

kova kiire työelämässä voi vaikuttaa toimijoiden mahdollisuuksiin, halukkuuteen ja motiiveihin osallistua yhteiseen tiedonmuodostukseen. (Parviainen 2006, 169–172.)

Työpaikan tilajärjestelyt tarjoavat mahdollisuuksia ja rajoituksia asiantuntijoiden väliselle työskentelylle. Fyysinen tila vaikuttaa siihen, keiden kanssa ihmiset ovat eniten tekemisissä. Yhteinen tiedonmuodostus voi olla hankalaa, jos organisaation tilapolitiikka tekee asiantuntijoiden yhdessä työskentelemisen liian työlääksi. Viimeiseksi mainittakoon organisaatioissa ilmenevät työntekijöiden hierarkkiset asemat ja valtapositiot, jotka voivat vaikeuttaa asiantuntijoiden yhteistä tiedon rakentamista. Esimerkiksi ikä ja kokemus ovat sellaisia tekijöitä, joiden pohjalta asiantuntija asetetaan tiettyyn asemaan. Hyvin erilaisissa asemissa olevien toimijoiden yhteistyö voi toisinaan olla hankalaa. Näiden tekijöiden lisäksi Parviainen (2006) sanoo yksilöllisten intressien, kilpailun, sukupuolen, iän, emootioiden sekä liiallisen luottamuksen olevan mahdollisia esteitä kollektiiviselle tiedonmuodostukselle. Nämä kaikki tekijät vaikuttavat tapaan, jolla asiantuntijat kohtaavat toisensa sekä siihen, millaisia mahdollisuuksia tiedonmuodostukseen tarjoutuu. (Parviainen 2006, 168–173.)

Vaikka työssä saattaa tulla vastaan monenlaisia esteitä, loppujen lopuksi kyse on toimijoiden halusta, kyvystä ja uskalluksesta jakaa tietoaan muiden kanssa (Parviainen 2006, 168). Jotta osallisuus kollektiivisessa asiantuntijuudessa olisi mahdollista, tulee toimijoilla olla myös kiinnostusta kuunnella toistensa käsityksiä ja kykyä suhteuttaa omaa tietoaan toisten tietoon. Lisäksi heidän pitää pystyä ansaitsemaan toisten luottamus oman kompetenssin kautta (Parviainen 2006, 181). Parviainen (2006, 182) mukaan kollektiivista asiantuntijuuden syntymistä voidaan jossain määrin edistää hallinnollisten järjestelyyn kautta, mutta tärkeimmässä asemassa ovat ennen kaikkea aktiiviset yksilöt.

Kai Hakkarainen ja Sami Paavola (2006) puolestaan ovat tutkineet asiantuntijuuteen liittyviä yhteisöllisiä ja yksilöllisiä prosesseja psykologian ja kognitiotieteen näkökulmasta. Heidän mukaansa asiantuntijuuden kehittymisen kannalta olennaisessa asemassa on pitkäaikainen toimiminen ja vuorovaikutus sosiaalisessa yhteisössä, sillä sitä kautta yksilö voi sisäistää yhteisön hallitsemaa kollektiivista tietoa. Asiantuntijuus on luonteeltaan kollektiivista ja itseorganisoituvaa. Sen perustana ovat tietyt älylliset järjestelmät, joiden avulla toimijan on mahdollista päästä vaativampiin älyllisiin saavutuksiin kuin mihin hän yksin pääsisi. Tämän

mahdollistaa se, että sosiaalisessa verkostossa toimijat voivat tarvittaessa kompensoida toistensa heikkouksia. (Hakkarainen & Paavola 2006, 236–237.)

Hyödynnän työssä myös Sari Puustisen (2006) tutkimusta suomalaisesta kaavoittajaprofessiosta ja vuorovaikutuksesta kaavoituksessa. Puustinen on pohtinut väitöskirjassaan, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia kaavoitukseen kohdistuva lisääntynyt vuorovaikutuksen vaatimus ja osallistumisen mahdollistaminen ovat tuoneet tullessaan. Keskeiset tutkimusteemat tämän tutkielman kannalta liittyvät kaavasunnittelijoiden työssään tarvitsemaan asiantuntijuuteen, kaavoittajakunnan rooliin ja ammattikuvaan sekä siihen, millainen merkitys suunnittelussa käytettävän tiedon määrän kasvulla on kaavasunnittelijoiden työn kannalta.

2.3.2 Tiedonhallinta rajalla

Toinen tutkielman keskeinen käsittekokonaisuus liittyy ammattikuntien väliseen rajaproblematiikkaan ja tiedonhallintaan kyseisellä rajalla. Tor Hernes (2004) on tutkimuksessaan keskittynyt tarkastelemaan organisaatioiden sisällä esiintyvien raja-aitojen merkitystä. Hernes (2004, 10) pitää rajoja hyvin moninaisina ja organisaation kannalta keskeisinä tekijöinä, jotka ovat jatkuvasti muutostilassa. Raja-aidat eivät ole vain organisaation sivutuotteita, vaan itse asiassa organisaatio kehittyy raja-aitojen asettamissa puitteissa. Osa-alueet erilaistuvat ja rajat uusiutuvat pikkuhiljaa, minkä seurauksena organisaatio ja yhteistyö kehittyvät tiettyyn suuntaan. (Hernes 2004, 10–11.) Hernes (2004, 14) jakaa nämä usein näkymättömät raja-aidat fysikaalisiin, sosiaalisiin ja mentaalisiin. Fysikaalisilla raja-aidoilla tarkoitetaan määräyksiä, sääntöjä ja vuorovaikutusta rajaavia fysikaalisia rakenteita. Sosiaaliset raja-aidat vaikuttavat identiteettiin, normeihin, luottamukseen ja lojaaliuteen. Toimijoiden ammatti-identiteetti muotoutuu sitä kautta, miten he suhteuttavat itsensä muihin ryhmiin. Mentaaliset raja-aidat taas viittaavat käsitteisiin, uskomuksiin ja käsityksiin, jotka ohjaavat toimintaa. (Hernes 2004, 14.)

Paul L. Carlile (2004) puolestaan on tutkinut tiedon hallintaa eri tietämysalueiden rajojen yli sekä mahdollisia olosuhteita tällaisilla rajoilla. Carlilen (2004, 555) mukaan tiedonhallinta kyseisessä tilanteessa on tärkeää, sillä uusia ideoita ja toimivia ratkaisuja syntyy usein juuri ammattialojen välisellä rajapinnalla. Erilaiset tiedot ovat samanaikaisesti sekä mahdollisuus että este tiedon rakentamiselle. Organisaation voidaan ajatella koostuvan joukosta erityyppisiä rajoja, joissa

tietoa täytyy jakaa ja arvioida (Carlile 2004, 566). Organisaatioiden toiminta ja saavutukset perustuvat usein sille ajatukselle, että eri alojen tieto erikoistuu ja jakautuu omiksi kokonaisuuksikseen. Tällä tavalla ongelmia voidaan ratkaista tehokkaammin ja hallita kokonaisuutta. Raja-aidat ovat siis myönteinen ja jopa välttämätön asia organisaation toiminnan kannalta. Tietyn tiedon ominaispiirteet, jotka mahdollistavat innovatiivista ongelmanratkaisua tietyn tehtävän piirissä, saattavat kuitenkin estää tiedonluontia eri ammattikuntien välillä. (Carlile 2002, 442.)

Carlile (2004, 556–557) erottaa toisistaan kolme tiedon ominaisuutta rajalla: eroavuus, riippuvuus ja uutuus. Ensinnäkin osapuolten tiedon määrässä ja tyypissä voi olla eroja, mikä tuo haasteita tiedon jakamiselle ja arvioimiselle. Erot toimijoiden kokemuksissa, terminologioissa ja välineissä heijastuvat myös heidän käytäntöihinsä. Toiseksi, osapuolet ja heidän tietonsa voivat olla riippuvaisia toisistaan, eli heidän tavoitteidensa saavuttaminen riippuu myös muista. Osapuolten tulee siis olla tietoisia siitä, mitä muut tietävät ja tavoittelevat. Lisäksi näiden riippuvuuksien hallinta vaatii kyvyn kehittää riittävästi yhteistä tietoa. Kolmanneksi, uusien vaatimusten ja tilanteiden esille nouseminen tuo haasteita tiedon jakamiselle. Uudessa tilanteessa yhteisestä tiedosta on usein puutetta ja sen kyky ottaa huomioon uusia tekijöitä voi olla riittämätön. (Carlile 2004, 556–557.)

Carlile (2004, 558–559) esittelee kolme yhteistyön tasoa, jotka tarjoavat samalla näkökulmia tiedon hallintaan erilaisilla rajoilla. Syntaksin tasolla yhteinen kieli on käytössä ja toimijoiden väliset erot ja riippuvuudet tunnetaan. Yhteinen terminologia mahdollistaa toimijoiden yhteistyön rajan yli ja alakohtaista tietoa voidaan siirtää tehokkaasti. Kun olosuhteet muuttuvat ja uusien asioiden määrä kasvaa, yhteinen kieli ei kuitenkaan enää välttämättä riitä uusien eroavuuksien ja riippuvuuksien esittämiseen. Yhteinen sanasto on tarpeellista ja se toimii perustana tiedonhallinnalle muilla tasoilla, mutta se ei yksin riitä yhteiseksi tiedoksi jakamaan ja arvioimaan alakohtaista tietoa.

Semanttisella tasolla uutuuden lisääntyessä asioiden merkitykset ja toimijoiden väliset riippuvuudet saattavat olla osapuolille epäselviä. Eriävät tulkinnat asioista rajoittavat toimijoiden välistä tiedonsiirtoa, minkä takia on tärkeää pyrkiä luomaan yhteisiä merkityksiä asioille. Tässä voivat auttaa yhdyshenkilöt ja yhteiset työryhmät. Jotta yhteisymmärrys voitaisiin saavuttaa,

tulee osapuolten olla valmiita neuvottelemaan alakohtaisista tavoitteistaan, vaihtamaan tietoa ja tekemään kompromisseja.

Pragmaattisella tai poliittisella tasolla puolestaan alakohtaista ja yhteisesti jaettua tietoa joudutaan muuntamaan yhdessä. Kun osapuolten intressit ovat kovin ristiriitaisia, toisen ammattikunnan sisäistävä tieto saattaa synnyttää negatiivisia seuraamuksia toisella. Tällöin myös tiedon jakaminen vaikeutuu. Yhdistävinä tekijöinä eli rajakohteina voivat toimia yhteiset artefaktit ja menetelmät, joiden avulla on mahdollista neuvotella intresseistä, muuntaa tietoa ja sisäistää uusia näkemyksiä. (Carlile 2004, 558–559.) Palaan rajakohteen käsitteeseen jäljempänä.

Eri ammattialoilla voi siis olla hyvin erilaisia vaatimuksia ja suunnittelumieltymyksiä. Jotta yhteistyö olisi mahdollista, toimijoiden täytyy tuntea muiden vaatimukset. Lisäksi he joutuvat käytännössä miettimään, millä tavalla nämä erilaiset vaatimukset vaikuttavat toisiinsa ja niiden toteuttamismahdollisuuksiin. Tämä on tärkeää, koska osapuolet voivat olla toisistaan riippuvaisia toimivan lopputuloksen luomisessa. Toisinaan haasteena voi olla saada ihmiset ymmärtämään yhteistyön hyöty kokonaisuuden kannalta, koska he joutuvat tällöin jossain määrin luopumaan omasta hallinnastaan. (Carlile 2004, 561–562.)

Tieto on käytäntöön juurtunutta, sillä sen taustalla vaikuttavat vakiintuneet menetelmät, rutiinit ja tietyt tekniikat, joita yhteisössä ollaan tottuneita käyttämään. Mitä kauempana käytännöt ovat toisistaan, sitä vaikeampaa osapuolten on keskustella heidän käyttämästään tiedosta. Tietoa myös investoidaan käytäntöön, minkä takia hyväksi todettu tapa lähestyä asioita tuntuu usein houkuttelevalta, eivätkä ihmiset välttämättä ole halukkaita muuntamaan tietoaan muiden yhteistyötahojen tietoon mukautuvaksi, koska he eivät haluaisi luopua omista käytännöistään. (Carlile 2002, 445–446.)

Tiedonhallinta rajalla on riippuvaista yhteisöissä vallitsevista käytännöistä. John Seely Brown ja Paul Duguid (2001, 1998) tarkastelevat tietoa ja organisaatiota käytännön kautta, eli millaisia rutiineja yhteisöillä on, millä tavalla työtä tehdään ja tietoa luodaan. Organisaation ei voida ajatella koostuvan vain yhdestä yhtenäisestä kulttuurista, vaan se jakautuu useisiin pienempiin yksikköihin, joilla on oma kulttuurinsa ja käytäntönsä (Brown & Duguid 2001, 201). Esille nousee ajatus käytäntöyhteisöistä (ks. Lave & Wenger 1991), jonka mukaan jokaisella yhteisöllä on omat vakiintuneet käytäntönsä (Brown & Duguid 2001, 202). Yhteisön jäsenet muodostavat

yhteisen näkemyksen työstä, käytännöistä, arvosteluperusteista ja normeista, minkä ansiosta tietoa voidaan jakaa suhteellisen helposti ryhmän sisällä. Yhteisöissä yhteinen käytäntö auttaa luomaan tietoa ja ilmentämään kollektiivista asiantuntemusta. Eri käytäntöyhteisöillä voi olla erilaiset näkemykset siitä, mikä on merkittävää. Tämän seurauksena vuorovaikutus voi olla hankalaa, mikä saa osapuolet helposti työskentelemään mieluummin omassa ryhmässään kuin osallistumaan monialaiseen yhteistyöhön. (Brown & Duguid 1998, 100–101.)

Käytännön kautta käytäntöyhteisössä kehittyy yhteinen ymmärrys siitä, mitä se tekee, miten se tekee ja millainen on sen suhde muihin yhteisöihin ja heidän käytäntöihinsä. Tästä ymmärryksestä muodostuu yhteisön kollektiivinen tietoperusta. (Brown & Duguid 1998, 96.) Yhteisöillä, joilla on erilaiset käytännöt, on myös erilaiset oletukset, ajattelutavat, tulkinnat ympäröivästä maailmasta sekä erilaiset tavat ymmärtää vastapuoliaan. Tämä kaikki luo haasteita tiedonkululle. Uusi tieto virtaa todennäköisesti vasta kun sen taustalla oleva käytäntö tulee tutuksi osapuolille. Jos halutaan ymmärtää tiedonkulun eroja sekä syitä näille eroille, on syytä pohtia, missä ja milloin eri yhteisöjen käytännöt kohtaavat. (Brown & Duguid 2001, 204, 207.)

Tiedonhallintaan rajalla liittyy myös ajatus yhteistyötä välittävistä tekijöistä. Ihmiset eivät ole ainoastaan suorassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, vaan lisäksi esimerkiksi yhteisöllisesti ja kulttuurisesti kehittyneet käytännöt ja artefaktit välittävät toimintaa (Hakkarainen & Paavola 2006, 240). Toiminta ei tapahdu tyhjiössä, vaan suhteessa järjestelyihin, välineisiin ja materiaalsiin objekteihin (Bowker & Star, 1999, 298). *Rajakohteet* ovat monia sosiaalisia maailmoja koskettavia objekteja, jotka kykenevät täyttämään kaikkien osapuolten tietotarpeet. Ne ovat riittävän joustavia sopeutumaan paikallisiin tarpeisiin ja rajoitteisiin, mutta samalla riittävän kestäviä ylläpitämään yhteistä identiteettiä osapuolten välillä. Nämä rajakohteet voivat olla abstrakteja tai konkreettisia. Rajakohteiden luominen ja hallitseminen on tärkeää, kun kehitetään ja ylläpidetään erilaisten sosiaalisten maailmojen välistä yhteyttä. (Bowker & Star 1999, 297–298.)

Rajakohteita voivat olla asiat, välineet, artefaktit, dokumentit, prosessit, mallit, kohteet, aikataulut, tekniikat, käsitteet, tarinat ja muistot, joiden ympärille käytäntöyhteisöt organisoivat yhteytensä toisiinsa (Bowker & Star 1999, 298; Brown & Duguid 2001, 209; Wenger 1998, 105). Rajakohteet voivat saada näkyväksi tarpeen neuvotella eriävistä käytännöistä ja saada molemmat

harkitsemaan käytäntöjään ja olettamuksiaan (Brown & Duguid 2001, 209). Rajakohteiden avulla osapuolet voivat oppia ymmärtämään, mitä yhteistä heillä on muiden yhteisöjen sekä niiden käytäntöjen ja näkemysten kanssa. Esimerkiksi kaavat voivat toimia rajakohteina arkkitehtien, insinöörien, tilaajien, urakoitsijoiden ja asiakkaiden välillä. Jos organisaatiot haluavat helpottaa esimerkiksi ammattikuntien välistä vuorovaikutusta, ne voivat pyrkiä sijoittamaan rajapinnoille erilaisia rajakohteita. (Brown & Duguid 1998, 104.)

Rajakohteet hyödyttävät organisaatiota, koska ne luovat rajainfrastruktuurin, jota osapuolet voivat käyttää hallitakseen ja välittääkseen tietoa (Carlile 2002, 452). Carlile (2002, 450) näkee rajakohteet välineinä, joiden avulla toimijoiden on mahdollista oppia, esittää tietoa sekä muuntaa tietoa, jotta rajoista johtuvia kielteisiä seuraamuksia voidaan hälventää. On kuitenkin olennaista huomata, etteivät kaikki kohteet toimi rajakohteina (Carlile 2002, 451). Hyvän rajakohteen ominaisuutena on ensinnäkin se, että se tarjoaa yhteisen väylän tai kielen, jonka avulla osapuolet voivat esittää näkemyksiään ja käydä keskustelua tärkeäksi kokemistaan asioista. Rajakohteen tulee tällöin olla kaikille riittävän tuttu. Toiseksi, tehokas rajakohte tarjoaa osapuolille konkreettisen keinon määrittää toistensa eroja ja riippuvuuksia sekä mahdollisuuden oppia niistä. Tämä on olennaista, koska monimutkaisen tiedon käsittely rajalla vaatii osapuolten välisten erojen ja riippuvuuksien selvittämistä. Toimivan rajakohteen avulla ihmiset voivat konkreettisesti määrittellä, mitä he tietävät ja mistä he ovat huolissaan. Lisäksi rajakohteen tarkoituksena on helpottaa yhteistä tiedon muuntamista, minkä ansiosta eri osapuolten tuottama tieto voi mukautua toisiinsa. (Carlile 2002, 451–452.)

2.3.3 Toimintamahdollisuuksien muotoutuminen

Tässä luvussa tarkastelen käsitteellisesti joitakin tekijöitä, jotka tulivat esille kahden aikaisemmin kuvatun kaavoitustapauksen kautta. Pyrin tämän avulla kiinnittämään tapaukset tuleviin yleisemmän tason aihepiiriin tarkasteluihin. Luku myös johdattaa lukijaa tutkielman analyysiosioon.

Kuten tarkasteltavista tapauksista voidaan huomata, kaavasunnittelussa tulee usein vastaan erilaisia yllättäviä käännteitä. Tarkoituksena on esittää tekijöitä, jotka veivät Holmavaaran ja Lehtopuron tapaukset omille kehitysrasteilleen ja joiden takia tapaukset muuttuivat erilaisiksi. Suunnitteluprosesseilla oli erilaiset lähtökohdat ja niissä tehtiin erilaisia valintoja, mistä

seurasivat erilaiset lopputulokset. Tapaukset olivat omaleimaisia alueiden erityispiirteiden takia, mutta niissä vaikuttaneet tekijät ja rakenteet eivät välttämättä liity vain kyseisiin tapauksiin. Niiden kautta esille nostettavia erilaisia ulottuvuuksia ja teemoja voi yleisemminkin tulla vastaan kaavoituksen ja metsäkysymysten kohdatessa.

Taru Peltola (2007b, 43) on väitöskirjassaan esitellyt toimintamahdollisuuden käsitteen ja pohtinut muun muassa sitä, millä tavalla uusia toimintamahdollisuuksia voi muodostua vakiintuneiden toimintakenttien rinnalle. Eräs tapa lähestyä toimintamahdollisuuksia on nähdä niiden koostuvan riippuvuuksista erilaisten järjestelmien, toimijoiden ja diskursiivisten elementtien välillä. Nämä riippuvuusuhdet määrittävät sen, millaisia ratkaisuja toimijoiden on mahdollista tehdä ja millaiseksi toimintatila muotoutuu. Esimerkiksi kaavoituksen ja metsäsuunnittelun toimintatila ei ole neutraali, vaan erilaiset olosuhdetekijät, merkityksenannot, tietojen kohtaaminen ja valtakysymykset vaikuttavat toimintaan. (Peltola 2007b, 15, 19; Leino 2006, 26–27.)

Kaavoitustapausten tarkastelun perusteella voidaan havaita kolmentyyppisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat osapuolten toimintamahdollisuuksien muotoutumiseen: ekologisia, sosiaalisia ja institutionaalisia. Näiden tekijöiden kautta kaavoituksen ja metsäsuunnittelun väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat ulottuvuudet jäsenyivät selkeämmin. Ensimmäisenä käsitellen ekologisia tekijöitä, kuten puuston kasvuun liittyviä asioita ja luonnonolosuhteiden merkitystä. Sosiaalisia tekijöitä ovat esimerkiksi työskentelytavat, vuorovaikutus ja aikaisemmat kokemukset yhteistyöstä. Kolmantena käsiteltävät institutionaaliset tekijät puolestaan liittyvät hierarkkiseen päätöksentekojärjestelmään, polkuriippuvuuksiin sekä professionaalsiin pakkotilanteisiin ja normeihin suunnittelussa.

Holmavaaran ja Lehtopuron suunnitteluolosuhteet tarjosivat toimijoille erilaisia toimintamahdollisuuksia. Ekologisesta näkökulmasta molemmissa kaavoituskohteissa oli omat erityispiirteensä ja yllättävät tilanteensa. Vaikka molemmat alueet suunniteltiin metsään, ekologiset lähtökohdat erosivat toisistaan. Lehtopuron tapauksessa paikalliset luonnonolosuhteet olivat varsin haastavat. Alueella tehtiin kattava luontoselvitys, joka antoi hyvät taustatiedot kaavan suunnittelulle, mutta jota ei kuitenkaan pystytty kunnolla hyödyntämään. Luontokartoittaja ei kyennyt vaikuttamaan lopputulokseen haluamallaan tavalla. Oli selvää, että

ennakkoon asetetut määrälliset rakentamisvaatimukset olivat ristiriidassa alueen luontoarvojen säilyttämisen kanssa. Tämän ristiriidan tiedostaminen ei kuitenkaan näkynyt lopputuloksessa myönteisellä tavalla.

Tarkastelluissa kaavoitustapauksissa nousi esille puuston valmentamisen tarve. Rakentaminen sijoittui niissä osaksi vanhaan metsään, mistä aiheutui haasteita suunnittelulle. Rakentamisen vaikutuksia ei onnistuttu ennakoimaan ajoissa, joten metsänreuna on kärsinyt ja tilannetta on jouduttu korjaamaan jälkikäteen metsänhoidollisilla toimenpiteillä. Puuston valmentaminen olisi ollut kaikkien osapuolten kannalta hyödyllistä, mutta jostain syystä sitä ei pystytty toteuttamaan. Mikäli toimijat olisivat jo hyvissä ajoin keskustelleet asiasta, välittäneet toisilleen tarvittavaa tietoa ja muutenkin olleet tiiviisti yhteistyössä alusta lähtien, valmentaminen olisi voinut onnistua paremmin.

Toimintamahdollisuuksiin vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä ovat muun muassa erilaiset työskentelytavat. Kaavasunnittelijoille on vuosien mittaan vakiintuneet tietynlaiset tavat työskennellä ja käsitellä asioita. Työskentelytapoihin voivat vaikuttaa erilaiset tekijät, kuten henkilön koulutus, ikä, kiinnostuksenkohteet ja luonteenpiirteet sekä työskentely-ympäristö. Toimijoille muotoutuvat omanlaiset rutiinikäytännöt, joiden seurauksena myös tietynlaiset vuorovaikutustavat tuntuvat luontevilta. Yhteistyö eri alojen asiantuntijoiden välillä on vaihtelevassa määrin tiivistä, luontevaa, molemminpuolista, toimivaa ja tuotteliasta. Aina tarvetta tiiviille vuorovaikutukselle ei ole ja kaavasunnittelija joutuu joka hankkeessa erikseen tekemään arvion siitä, milloin on syytä ottaa yhteyttä eri alojen ammattilaisiin.

Erot suunnittelijoiden toimintatavoissa sekä erilaiset verkostot voivat olla käännteentekeviä tekijöitä, jotka ohjaavat suunnittelua tiettyyn suuntaan. Tapausten perusteella voidaan huomata, että erilaisilla sosiaalisilla verkostoilla on suuri merkitys työskentelykäytäntöjen kannalta. Verkostojen kautta yhteistyön väylä tulee tarjolle ja vuorovaikutus voi muotoutua uudessakin tilanteessa melko luonnostaan. Czarniawska-Joergesin (1992) mukaan asiantuntijoiden vuorovaikutus ja yhteistyöverkostojen muodostuminen ovat mahdollisia, mikäli osa asioista ymmärretään samalla tavalla ja muodostuu joitakin yhteisesti jaettuja osa-alueita. Tärkeämpää on kuitenkin saavuttaa kokemus kollektiivisesta toiminnasta, sillä se avaa uutta toimintatilaa, vaikka toimijoiden ymmärrys asioista olisi erilainen. (Czarniawska-Joerges, 1992, 33.)

Aikaisemmat kokemukset yhteistyöstä voivat joko mahdollistaa tai estää yhteydenoton toiseen osapuoleen. Lehtopuron tapauksessa vuosien aikana syntynyt mielikuva metsäammattilaisista ja yhteistyöstä heidän kanssaan ei kannustanut kaavasuunnittelijaa ottamaan yhteyttä, minkä seurauksena toimijat eivät pystyneet tuomaan esille näkemyksiään ja vaikuttamaan suunnitteluun niin paljon. Holmavaaran tapauksessa sitä vastoin tilanne oli vastakkainen, sillä hyvät kokemukset yhteistyöstä mahdollistivat yhteydenpidon ja toimijoiden vaikuttamisen kaavaan. Aikaisemmat kokemukset voivat vaikuttaa toimijoiden arvioon siitä, kannattaako heidän olla yhteydessä eri alojen ammattilaisiin, mitä hyötyä yhteistyöstä voi olla ja missä määrin toimijat pääsevät vaikuttamaan asioihin. Kaavoitukseen liittyy avainaloja, joiden tulee joka hankkeessa osallistua suunnitteluun. Metsäkysymykset ovat keskeisiä harvemmissä tapauksissa, minkä takia metsäammattilaisten osallistuminen jää kaavasuunnittelijan harkinnan varaan. Lehtopuron tapauksessa metsäkysymykset eivät tuntuneet kaavasuunnittelijan mielestä keskeisiltä ja vuorovaikutus jäi vähäiseksi.

Toimintamahdollisuuksien muotoutumiseen vaikuttavat myös monenlaiset institutionaaliset tekijät. Kaavasuunnittelussa vallitsee tietynlainen polkuriippuvuus (ks. Peltonen 2004). Tällä viitataan rakenteellisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat osapuolten toimintamahdollisuuksiin. Aikaisemmin tehdyt valinnat ja päätökset vaikuttavat myöhempisiin toimintavaihtoehtoihin ja ohjaavat täten kehitystä tiettyyn suuntaan. Asiat kytkeytyvät toisiinsa, jolloin vain tietyt seuraamukset ovat mahdollisia. Esimerkiksi kaavoituksessa tiettyjä päätöksiä lyödään lukkoon ja ne etenevät kaavatasolta toiselle, eikä niitä voida kesken prosessin pysäyttää. Kyse on pakkotilanteesta, jossa päätökset ketjuuntuvat ja suunnittelun liikkumavara kaventuu. Kaavahierarkia maakunta-, yleis- ja asemakaavoineen rajaa ratkaisuvaihtoehtoja alemmilla kaavatasoilla. Yleiskaavoissa ja kaavoitusohjelmissä määritetyt määrälliset tavoitteet ja sijainnit ehdollistavat kaavasuunnittelijan toimintaa asemakaavatasolla. Etenkin Lehtopuron tapauksessa korostuivat kaavoitusta koskevat rajoitukset. Toisinaan suunnittelijoilla saattaa siis olla sellainen tunne, ettei heillä itsellään ole paljon mahdollisuuksia vaikuttaa prosessin kulkuun ja lopputulokseen. Kaavasuunnittelija tunsikin olevansa neutraali toimija ja ehkä jossain määrin voimaton erilaisten rajoitusten edessä, mikä ilmeni muiden ohella sillä tavalla, että hän puhui suunnittelusta passiivissa, aivan kuin hän ei itse olisi pystynyt tekemään suunnitteluvalintoja. Myös toisessa tapauksessa rajoitteilla ja pakoilla oli oma roolinsa, mutta ne eivät korostuneet samassa määrin.

Erilaiset toimintaa säätelevät normit ja lainalaisuudet määrittelevät osaltaan suunnittelun ehtoja. Toiminnan puitteet rakentuvat artefakteista, standardeista, rutiineista ja ohjeista, joiden tarkoituksena on yhdenmukaistaa toimintaympäristöä. (Peltola 2007b, 16, 19.) Haastattelussa kävi ilmi, että sekä kaavasunnittelijoilla että metsäammattilaisilla on tiettyjä toimintaa rajoittavia professionaalaisia pakkoja ja normeja, joita heidän täytyy noudattaa. Kaavasunnittelijoille tällaisia reunaehtoja ovat kunnanvaltuuston päätökset rakentamisesta, määrälliset kerrosalatavoitteet, taloudelliset rajoitteet ja tietyt suunnitteluperiaatteet. Metsäammattilaisilla puolestaan on omat metsänhoidollisia toimenpiteitä koskevat norminsa ja suunnitteluperiaatteensa, jotka vaikuttavat heidän asemaansa ja toimintamahdollisuuksiinsa. Nämä suunnittelun reunaehdot tuntuvat ainoilta mahdollisilta toimintatavoilta ja niihin voi olla hankala vaikuttaa. Lisäksi he joutuvat ottamaan huomioon puuston kasvun tuomat pakkotilanteet. Esimerkiksi kun vanha kuusimetsä saavuttaa tietyn iän, se joudutaan kaatamaan, minkä jälkeen odotetaan uuden metsän kasvamista tilalle. Toisinaan on hyvä pohtia, missä määrin nämä toimijat ovat tietoisia toistensa pakkotilanteista ja mikä merkitys tällä on yhteistyön kannalta.

Kaavasunnittelulle asetettujen vakiintuneiden kriteerien ansiosta valintatilanteet ovat yksinkertaisempia, sillä ne saavat tehdyt valinnat näyttämään perustelluilta tai välttämättömiltä sekä estävät tietynlaisten vaihtoehtojen päätyminen valituksi (Peltola 2007b, 43). Ammattialojen vakiintuneet käytännöt ohjaavat kehitystä tiettyyn suuntaan, ylläpitävät tiettyjä toiminnallisia rooleja ja vahvistavat tätä kautta omaa perustaansa. Vaikka toiminnan normit tuntuvat ehdottomilta, ne saattavat joissain tapauksissa olla yllättävän joustavia ja muuntautumiskykyisiä. (Peltola 2007b, 44.) Kokonaisvaltaisten suunnitteluratkaisujen näkökulmasta onkin hyödyllistä tunnistaa ne professionaaliset normit ja tavoitteet, joihin on kaikesta huolimatta mahdollista vaikuttaa vuorovaikutuksen avulla.

Edellä esitetty jaottelu ekologisiin, institutionaalisiin ja sosiaalisiin tekijöihin toimii pohjana myös työn analyysiosiossa, jossa käsitelen esille nousseita teemoja yksityiskohtaisemmin. Kahdessa ensimmäisessä luvussa käsitelen konkreettisia metsänhoitoon ja kaavoitukseen liittyviä kysymyksiä, joiden kautta pyrin sitten kolmannessa analyysiluvussa tekemään päätelmiä suunnittelukulttuurista. Selkeästi tarkastelluissa kaavoitustapauksissa havaittujen teemojen lisäksi käsitelen analyysiosiossa tiettyjä tutkimusaihetta koskettavia ja tukevia teemoja, jotka kävivät ilmi yleisemmän tason keskusteluissa haastateltavien kanssa.

3 Aineistot ja menetelmät

3.1 Haastattelut ja kirjallinen tutkimusaineisto

Tutkimuksen pääasiallisena aineistona toimivat teemahaastattelut. Tämä tuntui luonnolliselta valinnalta, koska olen työssäni kiinnostunut nimenomaan eri alojen asiantuntijoiden näkemyksistä ja kokemuksista. Tein haastattelut kolmen kuukauden aikana keväällä ja kesällä 2009. Haastattelin yhteensä yhtätoista henkilöä, joista yhden kanssa tein vielä toisen, täydentävän haastattelun. Haastateltavat valitsin pitkälti niin sanotulla lumipallomenetelmällä. Lähdin liikkeelle kahden kaupungin metsäammattilaisen haastattelemisesta, minkä perusteella sain ideoita siitä, ketkä olisivat keskeisiä henkilöitä kyseisen aihepiirin kannalta. Päädyin haastattelemaan kolmea asemakaavoittajaa sekä kahta yleiskaavoittajaa, jotka kaikki ovat jollain tavoin olleet tekemisissä metsäkysymysten ja metsäammattilaisten kanssa. Lisäksi haastattelin kaavoituksen luontokartoittajaa ja ympäristöpalveluista ympäristösuunnittelijaa, sillä ensin mainittu on tehnyt luontoselvityksiä metsiin liittyviin kaavoitushankkeisiin ja molemmat ovat säännöllisesti yhteistyössä metsäammattilaisten ja kaavasuunnittelijoiden kanssa. Näitä täydentämään haastattelin erästä vihersuunnittelijaa, koska kuulin muilta haastateltavilta, että vihersuunnittelijat välittävät toisinaan tietoa kaavasuunnittelijoiden ja metsäammattilaisten välillä ja ovat itse erittäin aktiivisesti mukana kaavoitusprosesseissa. Lopuksi haastattelin vielä kaupungin vihertilaajaa, koska hänen nimensä nousi esille haastatteluissa. Haastateltavien kokonaisuudesta tuli mielestäni monipuolinen, vaikka toki olisi ollut hyödyllistä haastatella vieläkin useampaa eri alan ammattilaista. Päädyin kuitenkin tähän rajaukseen, koska haastattelemiä henkilöitä vaikuttivat keskeisimmiltä ja sain heidän avullaan aiheesta riittävän hyvän kokonaiskuvan.

Haastateltavien ikä vaihteli noin 30 vuodesta 60 vuoteen. Neljä heistä oli naisia ja loput miehiä. Haastattelujen järjestäminen onnistui melko vaivattomasti ja nopeasti, mikä oli minulle iloinen yllätys. Yksi henkilö kieltäytyi haastattelusta, mutta hän ehdotti tilalle toista sopivaa haastateltavaa. Sain luvan nauhoittaa kaikki haastattelut, mikä oli tärkeää analyysin kannalta. Pysin litteroimaan haastattelut mahdollisimman pian, jotta ne olisivat vielä tuoreesti mielessä. Haastattelujen kesto vaihteli 40 minuutista yli kahteen tuntiin, keskimäärin niiden ollessa lähes 80 minuuttia. Haastattelut olivat siis kestoiltaan varsin pitkiä, mikä oli mielestäni yksinomaan

positiivinen asia. Haastattelukysymyksiä oli toki paljon, mutta haastateltavat tuntuivat myös olevan kiinnostuneita aiheesta ja halusivat kertoa asioista monipuolisesti ja kattavasti. Pitkistä haastatteluista seurasi kuitenkin se, että aineisto kasvoi melko laajaksi, eikä kaikkia mielenkiintoisia esille nousseita asioita ole luonnollisestikaan mahdollista käsitellä tässä työssä.

Haastattelumenetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Pehdyin melko hyvin tarkastelemaani ilmiötä koskevaan kirjallisuuteen etukäteen, minkä perusteella pyrin sitten muotoilemaan sopivia haastatteluteemoja ja -kysymyksiä. Poimin siis kiinnostavia kysymyksiä pääosin kirjallisuudesta, mutta osa kysymyksistä tuli myös muilta haastateltavilta. Haastattelurungon (liitteet 1, 2 ja 3) pääteemat olivat periaatteessa samat kaikissa haastatteluissa, mutta tarkat kysymykset vaihtelivat jonkin verran haastateltavan mukaan. Osa kysymyksistä ei ollut syytä esittää kaikille ja toisaalta joitakin tarkentavia, alkuperäisestä haastattelurungosta puuttuvia kysymyksiä esitin haastattelutilanteen mukaan. Lisäksi asioita saatettiin käsitellä eri järjestyksessä ja kysymysten sanamuodot vaihtelivat jossain määrin. Osa kysymyksistä oli tarkemmin muotoiltuja ja osa avoimempia. Myös haastateltavan oma puhetapa vaikutti haastattelun kulkuun. Suurimmalle osalle esitin tarkkoja kysymyksiä, kun taas muutama lähti itse vapaasti kertomaan omista kokemuksistaan ilman sen kummempia kysymyksiä.

Haastatteluissa käsiteltiin sekä kahta valitsemaani esimerkkitapausta että laajemmin Tampereen mittakaavassa kaavoitukseen ja metsäsuunnitteluun liittyviä kysymyksiä. Osa haastateltavista oli mukana tarkasteltavien kaavoitushankkeiden suunnittelussa, kun taas osa ei, jolloin haastateltavat esittivät näkemyksiään yleisemmällä tasolla. Kokonaisuutena tehdyt haastattelut tukevat tutkimustavoitetta, sillä niissä kaikissa käsiteltiin samoja ilmiöitä kuin tapaustarkastelussa kävi ilmi.

Haastattelujen lisäksi tutkimusaineistona toimivat kaavaselostukset, kartat, luontoselvitykset, kaavoista annetut lausunnot ja muut kaavoitukseen liittyvät dokumentit (liite 4). Niiden tehtävänä on kuitenkin vain lähinnä taustoittaa ja täydentää haastatteluista saatuja tietoja ja näkökulmia.

3.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on yleisesti käytetty menetelmä, johon kuuluvat teorialähtöinen, aineistolähtöinen sekä niiden välimuoto, teoriasidonnainen sisällönanalyysi. Tässä työssä sovellan viimeksi mainittua menetelmää, jota kutsutaan myös teoriaohjaavaksi sisällönanalyysiksi. Tuomen ja Sarajärven (2009, 96) mukaan menetelmässä on ideana, että teoria toimii apuna analyysin tekemisessä ja aikaisempi tieto ohjaa analyysin etenemistä, mutta tarkoituksena ei kuitenkaan ole testata mitään teoriaa. Teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissä aikaisempi tutkimus aiheesta ja teoreettiset käsitteet lähinnä tarjoavat uusia ajatusuria. Analyysiyksiköt ja teemat nousevat sekä aineistosta että teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.)

Litteroitua haastatteluaineistoa lukiessani pyrin aluksi saamaan ilmiöstä hyvän kokonaiskuvan ja sitten löytämään aineistosta keskeiset perusulottuvuudet, joihin keskityin myöhemmässä analyysissä. Pyrin käymään aineistoa systemaattisesti läpi ja tarkastelemaan sitä teemoittain. Nämä kiinnostavat ja tutkimusongelmaa valaisevat teemat muotoutuivat sekä haastatteluaineiston että lukemani kirjallisuuden perusteella. Osa työssä tarkasteltavista teemoista nousi esille kaavoitustapausten tarkastelun ja niistä kerrottujen kertomusten pohjalta, kun taas osa yleisemmän tason keskusteluista. Poimin haastatteluista, mitä eri henkilöt sanovat teemoista ja millä tavalla näkemykset eroavat tai yhtenevät. Ajatuksena oli nostaa tarkasteluun kiinnostavia kohtia haastatteluista ja analysoida, mitä ne kertovat tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola 2007.)

Tarkastellessani aineistoa käytin analyysin lähtökohtana aineistokatkelmia, jotka kuvaavat kohtaamispisteitä, jossa eri ammattilaisten näkemykset voivat kohdata, kun ratkaistaan kaupunkimetsiä koskevia ongelmia yhdyskuntasuunnittelussa. Kävin tällaiset kohtaamispisteet systemaattisesti läpi aineistosta ja analysoin niitä tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Haastattelujen tekeminen ennen varsinaisen teoreettisen lähestymistavan löytymistä oli mielestäni mielekästä, koska sen ansiosta minulla ei ollut vahvoja ennakko-oletuksia aiheesta, vaan pystyin tekemään haastattelut melko puhtaalta pöydältä. Toki olin tutustunut kirjallisuuteen ennen haastattelujen toteuttamista ja minulle oli muotoutunut jonkinlainen kuva kokonaisuudesta, mutta se oli melko löyhä ja muuttui haastattelujen tekemisen myötä. Koska teoreettinen viitekehys muotoutui vasta myöhemmin, teoria toi selkeästi tuoretta näkökulmaa aineiston tarkasteluun, minkä lisäksi sen avulla saatoinkin löytää haastatteluista uusia asioita.

4 Ekologiset tekijät yhteistyön reunaehtoina

4.1 Kaupunkimetsien säilyttäminen

Kaava-suunnittelussa on mahdollista tietoisesti osoittaa tiettyjä säilytettäviä metsäkohteita, mutta siitä, millaisia metsiä tulee säilyttää, voi olla monenlaisia näkemyksiä. Esimerkiksi virkistyskäyttöön soveltuvat metsät, maisemakokonaisuudet ja luontoarvot ovat haastateltavien mukaan säilyttämisen arvoisia asioita. Myös vanhoja metsiä, lehtomaisia alueita ja rantametsiä halutaan säilyttää kaupunkialueella. Arvokkaiden luontokohteiden merkitys nousee esille, vaikka sitä ei välttämättä korostetakaan haastatteluissa. Etenkin lakisääteiset kohteet on syytä säilyttää. Toisaalta joidenkin mielestä luontoarvot painottuvat joskus jopa liikaa, sillä he kokevat esimerkiksi liito-oravien kulkureittien painavan vaa'assa enemmän kuin virkistysarvojen. Tietty suojeltavat lajit ovat toisinaan hyvin korostetusti esillä, jolloin ne polkevat muita luontoarvoja. Suunnittelussa ei siis haluta mennä vain yhden suojeltavan lajin ehdoilla, vaan tarkoituksena on pyrkiä huomioimaan erilaisia luontoarvoja tasapuolisesti.

Haastateltavien mielestä enemmän pitäisi kiinnittää huomiota etenkin virkistysmahdollisuuksien takaamiseen. Kuntalaisille halutaan tarjota virkistysmahdollisuuksia ja lähielämyksiä Tampereen metsissä, jottei heidän tarvitse lähteä hakemaan niitä kauempaa. Metsillä on tärkeä merkitys asukkaiden niin psyykkisen kuin fyysisenkin hyvinvoinnin kannalta. Asutuksen läheisyydessä säilytettävien metsien tulisi tarjota ihmisille elämyksiä ja samalla kestää hyvin kulutusta. Lisäksi haastatteluissa nousee esille pyrkimys laajoihin ja yhtenäisiin metsäkokonaisuuksiin. Myös Komulaisen (1995, 35) mukaan kaavoituksessa metsiä on hyvä säästää yhtenäisinä kokonaisuuksina. Puisto- ja ulkoilumetsien tulee olla riittävän suuria, minkä lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota metsien alueelliseen määrään sekä metsikön muotoon ja laatuun.

Haastattelemani metsäammattilaisen mukaan eniten ongelmia rakentamisen kannalta aiheuttavat vanhat kuusimetsät.

Tässä kantakaupungin alueella on aika paljon sellasta vanhaa ikääntynyttä kuusikkoa, joitten niin kun rakentaminen osittain aiheuttaa tietynlaista ongelmaa ja ristiriitaa. Että kun tämmönen ikääntynyt kuusikko kestää kauheen huonosti sitä, että tulee tavallaan uus metsäreuna. Ne on nyt ehkä niitä ongelmallisempia ja aiheuttaa semmosta metsän uudistamistarvetta, ehkä ennenaikaisestikin jo. [...] Ei se oo aina ensiarvoisen tärkeetä

säilyttää joku vanha kuusikko jossain asutuksen lähellä, kun sen tietää miten sille käy sitten. Se aiheuttaa vaan jatkossa ongelmia. Että jos ei siinä mitään ihmeempää merkittäviä luontoarvoja oo, niin sitä vois miettiä että onko sitä tarpeen säilyttää. Se joudutaan kuitenkin hakkaan ja uudistaan. (metsäammattilainen1)

Vanhoista kuusikoista aiheutuvien ongelmien vuoksi niitä ei siis haluta säilyttää asutuksen lähellä, ellei säilyttämiselle löydy selkeitä perusteita. Myös Komulainen (1995, 160) mainitsee kuusen haastavan luonteen. Hänen mukaansa kuusi ei metsän sisällä kasvaneena kestä äkillisestä avauksesta aiheutuvia muutoksia olosuhteissa. Tämän takia niitä onkin järkevää säilyttää lähinnä suurempina ryhminä, jolloin puut voivat tukea toisiaan. (Komulainen 1995, 160; ks. Kiuru 2001.)

Vanhojen kuusimetsien sijaan tärkeämpää olisi suosia seka- ja mäntymetsiä sekä nuoria kuusikkoja, jotka kestävät paremmin erilaisia elinolosuhteissa tapahtuvia muutoksia. Vihertilaajan mielestä Tampereen kaupunkialueella olisi hyvä säilyttää monentyypisiä metsiä. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista kaikilla alueilla, vaan asiaa on katsottava laaja-alaisesti koko kaupungin mittakaavassa. Monesti pienillä alueilla ei ole helppo säilyttää vaihtelevia metsiä, mutta sen sijaan se voi onnistua jossakin toisessa kohteessa Tampereella. Lisäksi tulevaa tilannetta pitää pystyä katsomaan vuosikymmenten päähän. Vihertilaajan mukaan metsänhoitotoimenpiteitä täytyy tehdä, jotta elinvoimaisia metsiä säilyisi myös tuleville sukupolville.

Kyllä meidän pitää ajatella tätä tilannetta, kun viheralueita kehitetään, niin vuosikymmeniä eteenpäin. Et meillä pitää olla metsiä myös tuleville sukupolville, eikä ajatella vaan tätä tilannetta, elinvoimaisia metsiä. [...] Niitä pitäis olla eri kehitystyyppin metsiä olemassa oikeassa suhteessa, jotta me pystyttäis säilyttämään niitä tuleville sukupolville. (vihertilaaja)

On selvää, että haastateltavien koulutus heijastuu mielipiteisiin. Esimerkiksi luontokartoittaja, joka on koulutukseltaan biologi, painottaa muita enemmän luonnontilaisten sekä ikäjakaumaltaan ja lajistoltaan monipuolisten metsien arvoa. Eräs asemakaavoittaja puolestaan pitää esteettisiä arvoja tärkeinä ja haluaisi nähdä erityisesti tyylikkäitä havupuita tonttien läheisyydessä. Vihersuunnittelijan mukaan suunnittelussa ei kannata tarkastella vain tiettyä kaava-aluetta, vaan esimerkiksi vihersuunnittelu pohjautuu siihen, millaisia ympäröivät alueet ovat ja mikä on alueen yleisempi luonne. Hänen mielestään on syytä tarkastella kokonaisuutta, eli millaisia virkistysmahdollisuuksia laajemmalla alueella voidaan tarjota asukkaille. Yhteistä näkemyksille on kaupunkimetsien merkityksen tunnistaminen. Vaikka perustelut metsien säilyttämiselle

vaihtelevat, ne eivät useinkaan ole vastakkaisia toisilleen, vaan näkemykset voivat täydentää toisiaan. Toimijat voivat yhdessä määritellä tavoitteita sille, mitkä alueet kannattaa säilyttää kaavoituksessa virkistymetsinä ja minkä tyyppisiä lähimetsiä kussakin kohteessa halutaan säilyttää (Löfström 2009).

4.2 Metsäkysymysten huomioiminen kaavoituksessa

Kaavoituksessa joudutaan ottamaan huomioon metsäluonnon olosuhteita ja tarpeita, sillä ne asettavat erilaisia reunaehtoja suunnittelulle. Luonnonprosessien merkityksen tiedostamisen ja yhteistyön avulla on mahdollista edesauttaa rakentamista ja puuston säilyttämistä koskevien tavoitteiden yhteensovittamista. Tämä aiheuttaa edelleen kuitenkin haasteita ja osapuolilla on erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka hyvin puustoa ja metsäluontoa lopulta onnistutaan säilyttämään kaava-alueilla.

Metsäammattilaisten mielestä toimivan lopputuloksen kannalta keskeistä on osata asettaa realistiset tavoitteet metsien ja yksittäisten puiden säilyttämiselle kaavoitusalueilla. Toisinaan ongelmana on liika sinisilmäisyys, jolloin metsän tai puiden todellisia säilymismahdollisuuksia ei arvioida kunnolla. Esimerkiksi asutuksen lähellä vanhojen kuusikkojen säilyminen ei ole todennäköistä, sillä ne kärsivät helposti olosuhteiden muutoksista ja myrskyistä, minkä takia ne tarvitsevat ympärilleen riittävästi suojaavaa puustoa. Metsäammattilaiset kykenevät ammattitaitonsa ansiosta määrittelemään, mitä on järkevää tai realistista säilyttää kussakin kohteessa. Tuntemus metsän ekologisista reunaehdoista ja käytännön kautta saavutettu kokemus mahdollistavat sen arvioimisen, minkälaiset metsät ja luontoarvot voivat menestyä rakentamisen välittömässä läheisyydessä. Epärealistiset tavoitteet puuston ja uhanalaisten kasvien säilymisestä olivat ongelma etenkin Lehtopuron asemakaavassa. Kasvien tarve omalle tilalle asetti omia ehtojaan suunnittelulle, mutta sen ei sallittu rajoittaa toimintamahdollisuuksia ja vaikuttaa lopulliseen ratkaisuun.

Metsäammattilainen painottaa, että hyvän suunnittelun tunnusmerkkinä on pyrkimys huomioida metsän biologia ja esimerkiksi luontaiset kestävät metsänreunat. Myös alan kirjallisuuden mukaan metsänreunoihin on syytä kiinnittää suunnittelussa huomiota. Metsäalueen luontainen muoto on harvoin suoralinjainen, joten myös kaavassa metsä kannattaa rajata tiukkojen

rajanvetojen sijaan alueen luonnonolosuhteita mukailleen. Metsän rajaaminen kaavaan tulisi pohjautua metsän asemaan maisemarakenteessa, maastonmuotoihin, metsäkuvioiden luonteviin rajauksiin sekä rakentamisesta aiheutuviin muutoksiin tuuli-olosuhteissa ja valuma-alueessa. (Komulainen 1995, 37.)

Haastatteluista sai sellaisen kuvan, että harvemmin metsäalueiden rajaamiseen kuitenkaan kiinnitetään huomiota kaavoituksessa. Esimerkiksi Holmavaaran kohteessa luontaisen metsänreunan säilyttäminen ei onnistunut riittävällä tavalla.

Täällä [Holmavaarassa] näkyy justiin tavallaan tietyissä kohdissa se, mitä siitä niin kun seuraa, jos tämmöstä metsikkökokonaisuutta... tää on nyt tavallaan tää vanha kuusikko semmonen, että siihen työntyy vähän täältä ja täältä tää asutus, vähän niin kun sisälle ja siellä ne reunat on vähän semmosia ongelmallisia, ja sit ne tahtoo levitä sinne metsän keskelle, nää hyönteistuhot ja muut, just kun ne reunat alkaa kärsiin. [...] Me ollaan varmaan likimain sata niitä vanhoja kuusia jo kaatuneena käyty korjaamaan pois. Se näyttää menevän siitä ihan omia aikojaan se loppukin metikkö, et siinä ei varmasti enää 10–20 vuoden päästä oo juurikaan mitään vanhoja kuusia jäljellä. (metsäammattilainen2)

Toisinaan kaavasuunnittelijat eivät välttämättä ymmärrä, kuinka merkittävä luontainen metsänreuna on puuston elinvoimaisuuden kannalta. Tällöin saatetaan tehdä huonoja kompromisseja ja rikkoa luontainen metsänreuna rakentamisella, minkä seurauksena aurinko alkaa kuivattaa metsänreunaa, tuholaiset lisääntyvät heikentyneessä puustossa ja myrskytuhojen todennäköisyys kasvaa.

Joskus oon nähnyt sellasta, että kaavotuksessa ajatellaan että napataan tosta nyt kuitenkin vähän ja työnnetään sitä rakennettavan alueen rajaa nyt pikkusen sinne sisälle että eihän siinä nyt voi mitään pahaa olla. Mutta kun siitä menee se luontanen mettänreuna, niin se onkin yhtäkkiä pilalla koko metsä. (metsäammattilainen2)

Ongelma koskettaa lähinnä vanhoja metsiä, sillä nuoret metsät sopeutuvat paremmin muutoksiin. Jos jollakin metsiköllä, yksittäisillä puilla tai luontoarvoilla ei ole realistisia selviytymismahdollisuuksia esimerkiksi liian ahtaalla tontilla, kannattaa menetystä kompensoida siten, että suuremman luontokokonaisuuden säilymiseen panostetaan toimivammalla paikalla.

Tässä kohtaa metsäammattilaisten asiantuntemusta on syytä käyttää hyödyksi. Jotta voidaan saavuttaa toimiva ja viihtyisä lopputulos, on kaavoituksessa oltava tietoa siitä, millä tavalla

puusto sopeutuu uusiin olosuhteisiin ja kuinka haitallisia vaikutuksia on mahdollista ennakoida metsänhoidollisten toimenpiteiden avulla sekä ennen että jälkeen rakentamisen.

Suunnittelijat joutuvat pohtimaan, mitä on mahdollista säilyttää rakennustyömaan toiminnan asettamissa puitteissa. Tonttipuuston säilymisen kannalta haastavin vaihe on rakennusvaihe.

Kyllähän se on se rakentamisvaihe joka eniten aiheuttaa ongelmia. Ja rakennusvalvonta on taas se taho, jonka pitäisi valvoa että mitä siellä tehdään, mut heitäkin on todella vähän siellä. [...] Se on sitten taas rakentajien vastuulla että miten he asioihin suhtautuu. Se on varmaan paljon kiinni siitä asenteesta ja suhtautumisesta ja myös siitä, että nykypäivänä kaikki pitää tehdä niin hemmetin tehokkaasti, ettei oo kerta kaikkiaan varaa ja aikaa puuhastella kovin hirveesti. (metsäammattilainen1)

Tässä vaiheessa tulee usein yllätyksiä vastaan, sillä isot koneet, rakentaminen ja maanmuokkaus voivat tuhota säilytettäväksi ajateltuja kohteita. Myös Komulaisen (1995, 164) mukaan rakentamisvaiheessa on syytä huolehtia puiden suojauksesta, sillä runko- ja juuristovaurioita syntyy helposti rakennusmaalla tehtävien töiden seurauksena. Erilaiset kaivuutyöt, vesisuhteiden muuttuminen ja maanpinnan tiivistyminen vaurioittavat helposti juuristoa. Pihapuuston säilyttäminen onnistuu parhaiten erottamalla kokonainen tontin osa työmaan ulkopuolelle. (Komulainen 1995, 164.) Lisäksi haastattelut osoittivat, että joissain tapauksissa tieto kohteista saattaa kulkea huonosti rakentajille, jolloin he eivät ole tietoisia kaikista säilyttämistavoitteista. Näin saattoi käydä esimerkiksi Lehtopuron tapauksessa. Kun tieto säästettävistä kohteista siirtyy rakennuttajille saakka, voidaan tavoitteet ottaa rakentamisvaiheessa huomioon ja lopputulos vastaa paremmin kaavasuunnittelijan näkemystä.

Osa haastateltavista on sitä mieltä, että metsät ja viheralueet pyritään ottamaan ihan kohtuullisen hyvin huomioon kaavasuunnittelussa. He ymmärtävät kaavoituksen olevan jatkuvaa kompromissien tekoa ja välillä ristiriitaistenkin tavoitteiden yhteen sovittelua. Kaavoitukseen kohdistuu valtavasti erilaisia paineita ja taloudellisia kysymyksiä, minkä takia metsiä ei voida aina niin tarkkaan huomioida. Toisinaan metsät kuitenkin nähdään liiaksi vain reuna-alueina ja rakentamisen reserveinä. Toisen metsäammattilaisen mielestä lähinnä rakentamiseen huonosti soveltuvat kohteet säästetään, kun taas toinen toteaa, että ainakin tavoitteena on säästää tietyt luontoarvoiltaan merkittävimmät metsäkohteet. Toisinaan metsien huomioiminen kaavoituksessa on liian vähäistä, koska monet muut niin sanotusti tärkeämmät asiat menevät helposti sen edelle.

Ympäristösuunnittelijan mukaan yritystä huomioida ympäristöasiat löytyy, mutta usein luontoarvot joutuvat ainakin jossain määrin väistymään taloudellisten intressien tieltä.

Ei kaikissa tapauksissa, mutta voi sanoa että pääsääntöisesti kyllä he pyrkii ottaan ympäristöasiat huomioon. Mutta sitten on niin kovin monenlaisia muita tavoitteita. On tehokkuus- ja tuottavuustavoitteita, pitäis saada asuntoja ja elinkeinoelämälle toimintaedellytyksiä, niin sitten ne intressit saattaa kumminkin olla paljon vahvempia, jollonka sitten luontoarvot aika monessa tapauksessa, jos ei kokonaan joudu väistyy, niin kumminkin pienenee, supistuu ne alueet missä luontoo sitten on. Mutta kyllä lähtökohtaisesti niin kyllä kaavotuksessa ihan vilpittömästi mun mielestä yritetään ottaa asioita huomioon, mutta se miten se lopputuloksessa näkyy ja onnistuu, niin siinä on sitten ehkä toivomisen varaa. (ympäristösuunnittelija)

Kaavoitukseen kohdistuvien kerrosala- ja tehokkuustavoitteiden keskeinen rooli häiritsee myös luontokartoittajaa. Tämä turhautti häntä etenkin Lehtopuron tapauksessa, jossa merkittäviä avainbiotooppeja menetettiin liiallisen ahneuden takia.

Vihersuunnittelijan mukaan kaavoituksen erilaisten tavoitteiden, kuten tonttien määrällisten tavoitteiden, ekologisten ja kestävän kehityksen mukaisten ajatusten, tulisi suunnittelussa olla samanarvoisia. Näin ei kuitenkaan tällä hetkellä ole. Ympäristöasiat huomioidaan pääsääntöisesti kaavoituksessa, mutta usein vain sen verran kuin minimissään on tarpeen. Luontokartoittaja huomauttaa, että nykysuunnittelun pyrkimys kestäväan kehitykseen ja pienempään energiankulutukseen on toisinaan ristiriidassa luontoarvojen säilyttämisen kanssa. Luontoarvojen huomioonottaminen hajauttaa helposti kaupunkirakennetta, mikä on vastoin nykyisiä suunnittelun tavoitteita. Tämä on hänen mukaansa vaikea kysymys, johon ei ole olemassa yhtä oikeaa vastausta. Tampereella tilanne on siinä mielessä haastava, että kantakaupunki alkaa jo olla melko täynnä. Lähes aina kun sinne suunnitellaan rakentamista, joudutaan polkemaan luontoarvoja.

Haastateltavat uskovat metsien ja muiden viheralueiden määrän tulevaisuudessa vähenevän kaupunkialueella. Heitä mietityttää, kuinka viheralueille käy kaupunkirakennetta tiivistettäessä.

Kaupunki kasvaa koko ajan ja siinä mielessä ympäristöasiat ehkä vähän jää puristuksiin. [...] Mutta toisaalta on meillä tehty aika paljon kartotuksia ja selvityksiä arvokkaista luontokohteista ja tiedetään mitkä on niitä kaikkein arvokkaimpia. Kyllä mä uskon että ne tulevaisuudessakin tulee säilyyn, mutta sanotaan että tämmösissä tavanomaisissa metsissä ja viheralueissa, niin niitä muita käyttöpaineita on tulevaisuudessa kuitenkin aika paljon. (ympäristösuunnittelija)

Kohteiden arvottamisen tarkoituksena on keskittyä säästämään juuri tärkeimpiä alueita, joille ei saa sijoittaa täydennysrakentamista. Näiden ulkopuolelle jäävät, niin sanotut tavanomaiset metsät saattavat kärsiä tulevaisuudessa, sillä niihin kohdistuu erityisen paljon rakentamispaineita. Vihersuunnittelijan mukaan on hyväksyttävä se tosiasia, että kaikkia luontoarvoja ei pystytä säilyttämään.

Se on niin kun selvää ollut, että kaikkia niitä luonnonarvoja mitä meidän rakentamaton ympäristö sisältää, niin niitä ei pystytä säilyttämään. Hyvä on jos alueella säilyy semmosia edustavia alueita, monipuolisia alueita ja avainbiotooppeja. Sillä tavalla mielellään, että niitä olis eripuolilla kaupunkia. (vihersuunnittelija)

Arvokkaiden metsäkohteiden säilymisen kannalta on välttämätöntä, että ne on huomioitu jo yleispiirteisessä kaavoituksessa. Metsäammattilaisten mukaan he yrittävät vaikuttaa yleiskaavavaiheessa ainakin siinä tapauksessa, että kaavoituksen kohteena on joitakin merkittäviä metsäkokonaisuuksia, joita olisi hyvä säästää. Yleispiirteinen kaavoitus ohjaa myöhempää suunnittelua, minkä takia metsäammattilaiset pitävät sitä tärkeimpänä vaiheena osallistumisen kannalta. Yleiskaava on merkittävä taso, koska siinä pystytään käsittelemään laajoja kokonaisuuksia, kun taas asemakaavoituksessa voidaan keskittyä vain lähinnä hienosäätöön. Toisaalta toisten mielestä yleiskaava saattaa olla liiankin yleispiirteinen suunnittelutaso silloin, kun halutaan rajata joitain tarkempia kohteita, säästää alueen sisäisiä lähimetsiä tai suojella esimerkiksi yksittäisiä puita.

Kaiken kaikkiaan metsäkysymysten pohtiminen kannattaa kaavoja laadittaessa, sillä kun asukkaiden arvokkaina pitämät lähimetsät otetaan paremmin huomioon suunnittelussa, kaavat saattavat mennä helpommin läpi. Luontokohteiden ja lähivirkistysalueiden kokonaisvaltainen huomioiminen vähentää todennäköisesti kaavoista tehtyjen valitusten määrää, mikä on edullista kaavoitusprosessin sujuvuuden kannalta.

4.3 Ennakoinnin mahdollisuudet

Metsä ei koostu vain alueella kasvavasta puustosta, vaan kyse on laajasta ekologisesta kokonaisuudesta, johon kuuluu koko metsälajiston monimuotoisuus kaikkine kasveineen, eläimineen ja pieneliöineen. Luonnonprosessit vaikuttavat merkittäväällä tavalla osapuolten toimintamahdollisuuksiin ja suunnittelun lopputulokseen kaavoituksessa. Lehtopuron ja

Holmavaaran tapausten perusteella voidaan havaita, että luonto on elävä organismi, joka reagoi toimenpiteisiin. Samalla se on jatkuvassa muutostilassa, minkä seurauksena erilaiset luonnonprosessit muuttavat suunnittelun olosuhteita ja tilanteita. Näitä muuttuvia tilanteita ei ole aina mahdollista ennakoita suunnittelussa.

Tarkastelluissa esimerkkitapauksissa metsäala kutistui pienemmäksi ja metsä eheänä kokonaisuutena tuhoutui ainakin jossain määrin rakentamisen myötä. Alueilla havaitut arvokkaat luontokohteet, kuten avainbiotoopit, lehmukset ja luonnon hulevesialtaat, ohjasivat suunnittelua. Molemmissa hankkeissa tiivis rakenne aiheutti puuston säilymisen kannalta haasteita ja vaati hyvin yksityiskohtaista suunnittelua. Kaavoissa myös pyrittiin tiettyjen puiden tarkkaan yksilöintiin ja turvaamiseen, mutta käytännössä kohteiden kiertäminen ja rakentamisen rajaaminen toteutui kovin eri tavoin. Kummassakaan esimerkkitapauksessa ei kyetty riittävällä tavalla ennakoimaan rakentamisen aiheuttamia muutoksia elinympäristössä tai puuston sopeutumiskykyä niihin. Käsittelen valmentamiseen liittyviä seikkoja tarkemmin jaksossa 5.2.

Holmavaaran metsäluonnon kannalta huomionarvoinen asia olivat metsän sisäiset kulttuuriarvot eli juoksuhaudat, jotka osaltaan vaikuttivat metsään kohdistuviin rajauksiin. Kohteessa pyrittiin myös huomioimaan olemassa olevat luontoarvot suunnittelemalla hakkuut tarkkaan ja ennakoimalla rakennustyömaan vaikutuksia metsälle. Lehtopurolla erityistä puolestaan oli se, kuinka metsäluonnon jatkuva muutosprosessi ohjasi suunnittelua. Aikaisemmin alueella sattunut myrsky vaikutti alueen rakenteeseen. Pelko puunkaatumisista pakotti myös ennakoimaan myöhempien myrskyjen aiheuttamia riskejä.

5 Yhteistyön institutionaaliset ehdot

5.1 Kaavasuunnittelua rajoittavat tekijät

Kaavoituksessa korostuu kokonaisvaltainen lähestymistapa suunnitteluun. Haastatteluiden perusteella kaavasuunnittelijoiden ammattitaito pohjautuu siihen, että he pystyvät ristiriitaisista ja mahdottomalta tuntuvista yhtälöistä muodostamaan ainakin jossain määrin toimivan ratkaisun. Kaavoitukseen osallistuvien toimijoiden tavoitteet voivat olla lähestulkoon vastakkaisia, mutta kaavasuunnittelijoiden on osattava ottaa niitä huomioon tasapuolisesti ja lopulta pyrittävä mahdollisimman monien kannalta hyväksyttävään lopputulokseen. Toisinaan tämä voi kuitenkin olla kovin vaikeaa, sillä esimerkiksi parhaiten virkistyskäyttöön soveltuvat metsäkokonaisuudet saattavat soveltua parhaiten myös rakentamiseen. Tällöin rakentamisen ja metsäluonnon säilyttämistavoitteiden yhteensovittaminen voi olla erittäin hankalaa.

Kaavasuunnittelijoiden näkemyksen mukaan metsäkysymykset ovat tärkeitä, mutta ne ovat vain yksi huomioitava asia kaavoituksessa. He eivät voi keskittyä liikaa yhteen näkökulmaan, eikä mikään ala periaatteessa ole tärkeämpi kuin toinen. Yleiskaavoittajan mukaan tärkeintä on pyrkiä kokonaisuuden kannalta parhaaseen mahdolliseen ratkaisuun.

On ristiriitaisuuksia sen suhteen, että mikä ois sitten hyvin rakennettavaa aluetta, se yhteensovittaminen tän rakentamisen ja metsän huomioonottamisen suhteen. Että tota kaikkea ei voi saavuttaa. Et yleensä semmonen mahdollisimman paras kompromissi ois tärkeä. Tää on aikalailla, kaavotus on kompromissien tekemistä. Et me ei voida sitä yhdeltä kulmalta suunnitella pelkästään. (yleiskaavoittaja2)

Haastateltavien mielestä ongelmana on se, että osapuolilla on toisinaan tapana ajatella vain omaa alaansa, eikä niinkään kokonaisuutta. He saattavat unohtaa, että on kyse vain yhdestä näkökannasta, mikä ei välttämättä ole kokonaisuuden kannalta ainoa tärkeä osa-alue. Puustisen (2006, 275) mukaan yhteistyön kannalta ongelmallisia tilanteita tulee vastaan silloin, kun joku osapuoli ei kykene tai halua ymmärtää muiden näkemyksiä, vaan niin sanotusti hirttäytyy omaan näkemykseensä. Pyrkimys ratkaista ongelmia suhteessa oman alan tavoitteisiin ja käytäntöihin voi aiheuttaa haasteita myös kollektiiviselle tiedonmuodostukselle (Carlile 2002, 443).

Haastattelemani asemakaavoittajan mukaan työ tuntuu välillä lähes mahdottomalta, kun kaikkia mahdollisia tekijöitä täytyy yrittää ottaa huomioon.

Meidän pitäis periaatteessa pystyä vastaamaan kaikkiin mahdollisiin eri alojen, niinkun tuleviin vaikutuksiin ja niiden vaikutusten minimointiin. Tää on tavallaan aika mahdoton homma välillä. (asemakaavoittaja3)

Hän kokee, ettei kukaan ihminen voi yksin hallita kaikkea kavasuunnittelussa tarvittavaa tietoa. Tässä kohtaa yhteistyöstä muiden alojen asiantuntijoiden kanssa voi olla apua suuren tietomäärän hallintaan. Tämä onkin kollektiivisen tiedonmuodostuksen etu, sillä sen ansiosta eri alojen asiantuntijat voivat päästä käsiksi muiden asiantuntijoiden tietotaitoon ja osaamiseen (Parviainen 2006, 181). Tällöin vaadittavan tiedon hallinta ei ole yhden ihmisen harteilla. Samalla on kuitenkin muistettava, että kavasuunnittelu on siinä mielessä itsenäistä työtä, että lopullinen vastuu kokonaisuudesta on kavasuunnittelijalla.

Kavasuunnittelijat joutuvat työskentelemään suuren tietomäärän ja toisaalta hajanaisen tiedon parissa. Heidän tulee työssään kyetä arvottamaan asioita ja erottamaan, mitkä ovat olennaisia tekijöitä missäkin hankkeessa. Kaavoituksessa joudutaan käsittelemään hyvin monenlaista ja yksityiskohtaista tietoa samanaikaisesti, mikä voi tuntua vaikealta yhden henkilön tehtäväksi.

Kaavottajan ongelma on se, että sitä tietoo siirtyy, mutta sitä tietoo siirtyy vähän niin kun liikaa. [...] Se on semmonen niin kun tynnyri, mikä on niin täynnä niin paljon niin säpäleistä tietoo, että ei se pysy kenenkään päässä, ei se pysy yhdenkään ihmisen päässä sillä tavalla, että sulla on ikäänkin hallussa se tieto koko ajan. [...] Ja sit just se kun sitä tietoo on hirveesti, niin pitäis itekin päättää siitä, että mitä tosta tiedosta on semmosta mikä on merkityksellistä ja mikä on vähemmän tärkeitä. Koska jos yrittää niitä kaikkia pitää mielessään, niin sillen hommat niin kun puuroutuu. (asemakaavoittaja3)

Myös Puustisen (2006) tekemien havaintojen perusteella kaavoitus on muuttumassa tietopohjaltaan yhä monimutkaisemmaksi. Tarvittavan tiedon jäsentäminen voi tiedon runsauden vuoksi kavasuunnittelijoista tuntua haastavalta. Koska tieto voi olla pirstaleista ja luonteeltaan hyvin erityyppistä, vaaditaan kavasuunnittelijoilta erityistä taitoa koota ja yhteen sovittaa erilaista tietoa. (Puustinen 2006, 280, 236.)

Haastattelemani asemakaavoittaja korostaa sitaatissa myös sitä, kuinka vaikeaa laaja-alaista tietomäärää on jäsentää. Hakkaraisen ja Paavolan (2006, 214) mukaan ihmisen tiedonkäsittelyn tutkimuksessa on saatu selville, että ihmisen voimavarat käsitellä tietoa ovat hyvin rajalliset.

Samanaikaisesti tietoisien tarkkaavaisuuden kohteena on mahdollista olla korkeintaan muutama asia. Usein ongelmanratkaisu epäonnistuu juuri sen takia, että henkilö ei kykene pitämään mielessään virittyneenä kaikkia ongelman kannalta merkittäviä asioita. (Hakkarainen & Paavola 2006, 214)

Kaavasuunnittelijoilla täytyy olla tietämystä hyvin monenlaisista asioista, mutta on myös oleellista tunnistaa tilanteet, joissa oma asiantuntemus ei riitä ja muiden asiantuntijoiden apu on tarpeen.

Vähän kaikesta täytyy tietää vähän kaikkee. Ja sitten pitää osata tietää sekin, että jos tietää, että okei tosta asiasta mää en oikein voi syvällisesti tietää mitään tai en ehdi perehtyä, niin täytyy olla tietonen siitäkin, kuinka paljon mun täytyy tietää eri asiantuntijoiden välityksellä, jotta voidaan tehdä jotain päätöksiä. (yleiskaavoittaja1)

Myös kollektiivisen tiedonmuodostuksen kannalta on keskeistä, että osapuolet pohtivat, mitä he itse osaavat tai eivät osaa suhteessa muihin ja mitä he voivat tarjota yhteiselle tiedonmuodostukselle. Lisäksi heidän tulee tiedostaa, mitä muut eivät tiedä tai edes ole kiinnostuneita tietämään. (Parviainen 2006, 176.)

Kaavoitukseen kohdistuu monenlaisia paineita, määrällisiä vaatimuksia ja taloudellisia kysymyksiä, kuten ilmeni myös Lehtopuron ja Holmavaaran tapauksissa. Kaavoituksen kerrosala-, tehokkuus- ja tuottavuustavoitteiden saavuttaminen on luonnollisesti tärkeää kaavasuunnittelun kannalta. Nämä vaatimukset tuntuvat kuitenkin monien mielestä melko kovilta, sillä jo pelkästään vaadittavan asukasmäärän mahdollinen alueelle järkevällä tavalla tuntuu joskus vaikealta tehtävältä. Kaavasuunnittelijat eivät koe juurikaan pystyvänsä vaikuttamaan kerrosalatavoitteisiin, vaan ne ovat virallisesti määriteltyjä tavoitteita tietylle alueelle sijoitettavasta asuntorakentamisesta.

Ne kerrosalatavoitteet ei itse asiassa oo kauheen joustavia, koska niillähän on laskettu että saavutetaan vuodessa tietty määrä kaavotettua kerrosalaa. Ja myös se, että syntyy tietty määrä omakotitontteja, on merkittävää. (asemakaavoittaja2)

Myös Puustisen (2006) tutkimuksessa ilmeni, että määrälliset suunnittelutavoitteet tulevat kaavasuunnittelijoille pääosin annettuina, mutta ainakin jossain määrin toimijoilla voi olla liikkumavaraa niiden noudattamisessa. Esimerkiksi kerrosalamääriä on toisinaan mahdollista muuttaa asemakaavassa, jos asemakaavoittaja pystyy osoittamaan, että yleiskaavassa annetun

tavoitteen toteuttaminen on mahdotonta. (Puustinen 2006, 277.) Huomionarvoista on se, että yleiskaavassa ilmoitettujen kerrosalatavoitteiden ei välttämättä edes ole tarkoitus olla sitovia, vaan toisinaan lähinnä suuntaa-antavia lukuja alueelle rakennettavasta määrästä. (Puustinen 2006, 290.)

Haastatteleman asemakaavoittaja muistuttaa, että kaavasuunnittelijalla ei itse päättä kaavoitushankkeista, vaan päätösvalta on kaupunginvaltuustolla. Tämä rajoittaa kaavasuunnittelijan toimintamahdollisuuksia. Valtuusto pyrkii olemassa olevan tiedon pohjalta päättämään, mille alueelle seuraavaksi suunnataan rakentamista. Kaavasuunnittelija laatii kaavan ja tekee täten hänelle osoitettua työtä, mutta varsinainen kaavoituksesta päättävä toimija on valtuusto.

Kyllä meillä kuitenkin valtuusto on se, joka ne päätökset tekee. [...] Näissä kaavahankkeissakin, niin eihän Tampereelle rakennettais, siis otettais uusia alueita käyttöön, ellei valtuusto haluais. Eli kyllä meille väkisinkin tulee semmosia paikkoja, että tulee sitä ristiriitaa. Ja nyt sitten päätöksentekijöiden pitää sillä tiedolla, joka heillä on käytettävissä, niin heidän pitää päättää, että rakennetaanko jotain aluetta vai ei. Että tiedetään että tossa on valkoselkätikan pesimisalue, miten me siihen suhtaudutaan. Siis valtuusto, päättäjät, kaavottajat. Mää oon kaavanlaatija, mutta valtuusto on kaavottaja. Se valitsee johtavat virkamiehet ja tekee päätökset kaavottamisesta, ne ratkasut. (asemakaavoittaja1)

Metsien, luontoarvojen ja ekologisten verkostojen huomioiminen kaavoituksessa vaihtelee melko paljon sen mukaan, kuka on suunnittelijana. Muutenkin kaavasuunnittelijoiden toimintatavoissa on eroja, sillä toiset ovat oma-aloitteisempia, ottavat yhteyttä helpommin ja välittävät tietoa muille kaavasuunnittelijoille. Luontokartoittajan mukaan osa vanhemman polven kaavasuunnittelijoista ei juurikaan ota metsiä ja luontoarvoja huomioon työssään, kun taas monet nuoremmat suunnittelijat tuntuvat olevan niistä aidosti kiinnostuneita.

Siinä on tosiaan eroa vanhemman ja nuoremman polven välillä, noin nyrkkisääntönä. Että täällähän on sellasia vanhemman polven kaavanlaatijoita, jotka ihan suorastaan viittaa kintaalla että paskat tollasista luontoarvoista, että mehän rakennetaan kaupunkia kaupunkilaisille, että sen täytyy näyttää kaupungilta. Siis ihan suorastaan, ettei niitä tarvita. (luontokartoittaja)

Tutkimusten mukaan tämä ilmiö on yleinen laajemmassakin mittakaavassa. Ekologista tietoa kaavoituksessa tutkineet Yli-Pelkonen ja Niemelä (2006, 222) toteavat, että osa kaavasuunnittelijoista kokee luontoarvojen huomioimisen lähinnä vain lisäävän työmäärää ja

rajoittavan suunnittelua. Tutkimuksen perusteella nuoremman ikäpolven kaavasuunnittelijat yhdistävät halukkaammin ekologisia arvoja suunnitteluun, sillä he ovat todennäköisesti tutustuneet enemmän ekologisiin ajattelutapoihin koulutuksensa ja uransa aikana kuin vanhemmat suunnittelijat. Suunnittelijan taustalla ja henkilökohtaisilla arvostuksilla on siis suuri merkitys luontoarvojen huomioimisen näkökulmasta. (Yli-Pelkonen & Niemelä 2006, 222.)

Osa haastateltavista on huomannut, että metsäasiat eivät kiinnosta kaikkia kaavasuunnittelijoita samalla tavalla, eivätkä kaikki tunne kaupungin metsäammattilaisia tai heidän työnkuvaansa. Tällä voi olla vaikutusta siihen, millä tavalla kaavahankkeita toteutetaan ja millaiseksi osapuolten välinen yhteistyö muotoutuu. Metsäammattilaisen mukaan toiset kaavasuunnittelijat ottavat tosissaan metsäkysymykset ja selvittävät niiden huomioimisen mahdollisuudet, kun taas toiset luovuttavat kovin helposti vedoten heille asetettuihin määrällisiin tavoitteisiin. Henkilökohtainen kiinnostus metsäasioita kohtaan voi näkyä kaavoissa sitä kautta, millä tavalla kaavasuunnittelija pyrkii painottamaan näitä asioita suunnitteluprosessissa ja lopputuloksessa. Myös Puustisen (2006, 282) mukaan kaavasuunnittelijat voivat työssään vuosien kuluessa korostaa tärkeiksi kokemiaan asioita ja tuoda näin omaa näkemystään esille.

Haastattelemani luontokartoittaja on havainnut kaavoituspuolella tietynlaista sisäistä painostusta. Metsien huomioimisesta kiinnostuneet kaavasuunnittelijat saattavat saada aikaan sellaisen ilmapiirin, että myös vähemmän luontoarvoista ja metsäasioista välittävät suunnittelijat joutuvat ottamaan ne paremmin huomioon.

Täällä suurin osa on sellasia ihmisiä jotka niin kun ihan oikeesti haluaa luonnonarvoja säilyttää. Se paine tulee tavallaan heidänkin suunnalta sitten tällasia ihmisiä kohtaan, jotka ei niin kun, tai on vähän välinpitämättömiä. Se on ajanut siihen, että niistä asioista täytyy keskustella. Ja vaikka on tosi vaikeitakin keskusteluja, niin lopulta päästään sitten siihen jonkinlaiseen kompromissiin. (luontokartoittaja)

Joidenkin mielestä tavallaan voi olla hyväkin, että kaavasuunnittelijat ovat erilaisia, koska myös päättäjät ja tamperelaiset ovat erilaisia. Toisaalta ongelmaksi muodostuu se, että metsäasioiden käsittelyssä ei ole olemassa yhteistä linjaa, vaan kaikki kaavasuunnittelijat huomioivat metsäkysymykset kaavoissa oman tapansa mukaan. Myös vihertilaaja on huomannut, etteivät kaavasuunnittelijoiden toimintatavat ole yhtenäiset esimerkiksi viheralueiden

huomioonottamisessa. Tämän takia onkin pyritty luomaan suosituksia siitä, mitä viher- ja maisemasuunnittelua koskevia asioita kaavoituksen eri vaiheissa pitäisi ottaa huomioon.

5.2 Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välinen suhde

Kaavasuunnittelun ja metsäsuunnittelun välisen rajapinnan merkitys korostuu etenkin tarkasteltaessa sitä, kuinka tulevaan rakentamiseen valmistaudutaan metsänhoidossa. Siinä tavallaan konkretisoituu näiden kahden suunnittelusektorin välinen suhde. Kaavoituksella on näistä kahdesta hallitsevampi asema, sillä metsäsuunnittelun tehtävänä on tässä kohtaa siirtyä syrjään ja luopua sille aikaisemmin asetetuista tavoitteista. Metsänhoitoa joudutaan tällöin sopeuttamaan tuleviin olosuhteisiin sopivaksi. Vaikka metsäsuunnittelun ja kaavoituksen välinen suhde vaikuttaa pääpiirteissään selkeältä, liittyy siihen monenlaisia vivahteita.

Ensinnäkin se, kuinka paljon kaavoitus rajoittaa metsänhoitoa, jakaa metsäammattilaisten mielipiteet. Toisaalta kaavoitusta ei nähdä rajoittavana tai kielteisenä asiana, vaan sen tehtävänä on antaa suuntaviivat metsäsuunnittelulle. Toisesta näkökulmasta kaavoitus voi toisinaan rajoittaa metsäsuunnittelua liikaa, jos siihen puututaan ilman metsäpuolen osaamista. Maankäytön varauksiin liittyvät metsänhoitoa koskevat ohjeistukset eivät toisen metsäammattilaisen mukaan aina ole toimivia ja asenteellisuus metsäammattilaisia kohtaan kuultaa niistä joskus läpi. Toisen mielestä taas ohjeistukset ovat useimmiten ihan hyviä, kunhan terminologia on hallussa.

Metsäsuunnittelussa tulevaa yhdyskuntakehitystä ennakoidaan siinä mielessä, että tulevat käyttömahdollisuudet ja vaihtoehdot otetaan huomioon metsänhoidollisissa menettelyissä ja metsää hoidetaan varovaisesti.

Siinä metsänhoidossa pitää vaan ottaa se huomioon, ettei tehtäis semmosia toimenpiteitä, jotka heikentää näitä muita mahdollisuuksia just maankäytön osalta. Eli sellasta varovaista metsänhoito ja erilaiset tulevaisuuden vaihtoehdot huomioivaa. Tätä pitää tavallaan tää metsäsuunnitelma koko ajan kun sitä käyttää, niin ymmärtää semmoseks väistyväks suunnitelmaks. Et heti kun tulee joku muu maankäyttösuunnitelma, niin sit se ei oo enää metsänhoidon piirissä. (metsäammattilainen2)

Tarkoituksena on hoitaa metsiä sellaisella tavalla, että mitään tulevaa käyttöä ei suljeta ennalta pois. Metsiä pyritään myös kehittämään kulutuksenkestäviksi. Käytännössä metsiä hoidetaan kantakaupungin alueella ulkoilumetsinä niin kauan kuin ne ovat siihen tarkoitukseen

käytettävissä. Jos käyttötarkoitus muuttuu, metsänhoitotapoja muutetaan uuteen tilanteeseen sopiviksi.

Metsäammattilaisten mukaan yhdyskuntakehityksen ennakointi tapahtuu lähinnä kaavoitusohjelman avulla, joka laaditaan kolmeksi vuodeksi eteenpäin ja käydään läpi metsäpuolella tarkasti. Kaavoitusohjelman lisäksi metsäammattilaiset kuulevat tulevista kaavoituskohteista työpaikalla kiinteistötoimessa, käytäväpuheissa ja viikkopalaverissa.

Metsäammattilaisten tulee saada tieto tulevasta rakentamisesta mahdollisimman aikaisin, jotta puusto ehtii kasvaa ja uusi metsänreuna muodostua valmentamisen jälkeen.

Jos me päästäs niinkun 20–30 vuotta aikasemmin tekeen joitain valmentavia toimenpiteitä, niin kaikilla kaava-alueilla ois tosi hyvä ja rakennettaville alueille sopiva puusto. [...] Kyllä se sopiva aika ois varmaan, jos nyt pysytään rationaalisella tasolla, niin ehkä se ois sitten 5–10 vuotta etukäteen. (metsäammattilainen2)

Valmentaviin toimenpiteisiin täytyy ryhtyä ajoissa, sillä puuston kehittyminen on hidasta verrattuna rakentamisen nopeaan tahtiin (Komulainen 1995, 160). Haastattelut osoittivat, että metsän kasvu ja kaavoitus tapahtuvat kovin erilaisissa aikamittakaavoissa, minkä seurauksena valmentaminen ei aina ole mahdollista.

Eihän siis vuosi tai kaks ei oo yhtään mitään siinä, että se metsä ehtis niinkun, siis latvukset kasvaan ja juuristot kasvaan, jotta ne kestäs paremmin niitä muuttuvia ympäristöolosuhteita. Siis sit kun se osayleiskaava on valmis, niin heti ruvetaan tekeen asemakaavaa. Ja sit kun on asemakaava valmis, niin heti ruvetaan rakentamaan. (metsäammattilainen1)

Puuston valmentamisen haasteena on kova kiire, sillä kaavoitustarve saattaa nousta esille nopeasti ja rakentaminen halutaan aloittaa välittömästi asemakaavan valmistuttua. Toisinaan edes kaavasuunnittelijoilla ei ole tietoa kaavoitettavista alueista niin aikaisin kun metsänhoidon kannalta olisi tarpeellista. Lisäksi valmentavien toimenpiteiden aloittamista vaikeuttaa se, että maisematyöluopien saaminen on toisinaan työlästä.

Oikeestaan valmentavien hakkuiden tekeminen, mä oon ainakin kokenut, että se on melko lailla mahdotonta näiden kaikkien lupajuttujen ja toimenpidekieltojen takia. Niin vasta sitten kun se kaava on ihan lopullisesti vahva, sit me päästään puustoa käsitteleen sen kaavan perusteella. (metsäammattilainen2)

Metsien valmentaminen on monien mielestä tarpeen, koska tällöin metsät sopeutuvat paremmin rakentamisen tuomiin muutoksiin ja tonttialueillakin voidaan paremmin säästää hyvinvoivaa ja kaunista puustoa. Tämä huomattiin myös Lehtopuron ja Holmavaaran kaavoituskohteissa, mutta vasta liian myöhään. Valmentaviin toimenpiteisiin ei ryhdytty ajoissa, mikä on tuottanut myöhemmin lisätyötä ja heikentänyt lopputulosta. Tiivis ja järjestelmällinen yhteistyö olisi voinut auttaa näissä kaavoituskohteissa. Tämä havainto nousi esille myös haastatteluissa. Esimerkiksi vihersuunnittelija toivoisi valmentamisen olevan suunnitelmallisempaa.

Sekin ois oikein hyvä, että sitä vähän niin kun tehostettais ja syvennettäis, että tällä hetkellä tilanne on todennäköisesti semmonen, että se valmentaminen merkitsee sitä että vähän ennen sitten kun kaava on vahvistunu, niin lähdetään sitä mukaa kun lähdetään rakentamaan, niin vedetään alue tyhjäksi. Että tuota jos se pystyttäis tekemään aikasemmin, niin kenties olis mahdollista optimitapauksessa että jollekin tonttialueelle säilyis jotain. Sitä vois aikasemmin tehdä ja sitä vois tehdä sillä tavalla suunnitelmallisesti. (vihersuunnittelija)

Haastateltavien keskuudessa vallitsee epä tietoisuus siitä, minkä takia valmentaminen ei tähän mennessä ole onnistunut niin hyvin kuin toivottaisiin. He arvelevat, että ainakin osaksi syynä on resurssipula jo mainitun kiireen lisäksi. Toisaalta kyse saattaa olla myös siitä, että jostain syystä ei oikein ole hahmottunut, missä prosessin vaiheessa valmentavia toimenpiteitä pitäisi alkaa tehdä. Yleiskaavoittajan mukaan metsän valmentamisesta puhutaan paljon, mutta on epäselvää, miten se käytännössä toteutuu.

Kyllä tästä valmentamisesta aina puhutaan, mutta mää en tosiaan osaa sanoa, että kenen vastuulla se sitten olis sanoa, että nyt vois mennä ne ihmiset sinne valmentaan sitä etukäteen. [...] Kuka sen sitten toteuttaa ja kuka sen sitten yleensä valvoo ja on aktiivinen sen suhteen, että sitä myöskin valmennetaan etukäteen. Se on tietysti semmonen kysymys. (yleiskaavoittaja1)

Tässä kohtaa tieto ei ole kulkenut ammattikuntien välisen rajan ylitse. Tarve valmentaa metsiä ennen rakentamista tunnustetaan molemmin puolin, mutta he eivät ole lähteneet ratkaisemaan sen kohtaamia haasteita yhteistyössä.

Osa haastateltavista ehdottaa, että valmentaviin toimenpiteisiin ryhdyttäisiin yleiskaavan pohjalta, vaikka asemakaava ei vielä olisikaan vahvistunut. Tämä ei kuitenkaan ole kovin realistinen vaihtoehto haastattelemani metsäammattilaisen mielestä. Valmentamisen aloittaminen ennen asemakaavan vahvistumista saattaisi aiheuttaa kuntalaisissa paheksuntaa, varsinkin jos

toimenpiteet olisivat kovin voimakkaita. Kaupungin asukkaat ovat näin ollen välillisesti vaikuttamassa siihen, millaisiksi kaavoituksen ja metsänhoidon väliset suhteet voivat kehittyä. Metsäammattilaisen mielestä on turha kärjistää tilannetta ja vaikeuttaa maankäytönsuunnittelua entisestään.

Tässä on ollut aika paljon kiistoja tässä kaavotuksessa, ja sit jos sinne mennään vielä siinä vaiheessa tekemään jotain metsänhakkuita, niin se vaan kärjistää niitä ongelmia. Se jos kesken kaavotuksen, jos nyt ajatellaan jotain Vuoresta – joka on ollut jumissa, siis alottaminen kesti yli kymmenen vuotta, jolloin ois ollut ehkä hyvä aika tehdä niitä valmennushakkuita, jotta siitä ois ollut jotain hyötyä nyt tähän ajankohtaan kun ruvetaan näitä rakentamisia siellä tekeen – niin jos siinä välissä oltais tehty jotain hyvinkin voimakkaita metsänkäsittelyitä, niin se ois aiheuttanut vaan entistä enemmän niinkun sitä kärjistymistä tuolla maankäytön suunnittelussa. Et meillä on ollut ehkä semmosta varovaisuutta siinä mielessä, että ei mennä sohiin sinne kesken sen kaavotuksen. (metsäammattilainen1)

Myöskään toisen metsäammattilaisen mukaan yleiskaavan perusteella ei oikein voi tehdä valmentavia toimenpiteitä, koska tarkat tontinrajat ja sisäiset puistot pitäisi olla paremmin tiedossa. Vasta asemakaavavaiheessa tiedetään riittävän tarkkaan, mihin rakentaminen kohdistuu. Ennen kuin kaava on vahvistunut, oikaisuvaatimukset saattavat muuttaa lopullisia rajoja melko paljon, minkä takia valmentaviin toimenpiteisiin on hankala ryhtyä aikaisessa vaiheessa. Vaikka yksityiskohtaiseen metsien valmentamiseen tonttien reunamilla ei aina ole mahdollisuutta, voidaan laajempia kokonaisuuksia valmentaa normaalien harvennushakkuiden keinoin, jotka metsäammattilaisen mukaan auttavat jo sinällään.

Toisinaan metsän valmentamisen haasteena voi olla myös toimijoiden asenteet sitä kohtaan. Toisen haastatteleman metsäammattilaisen kokemuksen mukaan kaavasuunnittelijat eivät välttämättä suhtaudu kovin myönteisesti valmentavien toimenpiteiden toteuttamiseen kaavoitettavalla alueella. Hänellä on sellainen käsitys, ettei alueella toivottaisi tapahtuvan muutoksia, jos se on tarkoitus kaavoittaa lähiaikoina.

Jos sitten metsänhoito tekee jotain sillä alueella, niin se saattaa helposti nostaa niin kun niskakarvat pystyyn sillä puolella, että mitäs tuolla on nyt tapahtumassa. Kaavottaja varmaan, kun se saa jonkun alueen työstettäväkseen kaavanlaadintamielessä, niin näkis sitten ettei siellä tapahtuis mitään muutoksia, että se on raaka-aine pysyy muulta osin samanlaisena. (metsäammattilainen2)

Metsäammattilaisen mielestä vanhojen kuusikoiden kannalta paras toimintatapa olisi hakata ne tonttialueelta kokonaan pois hyvissä ajoin ennen rakentamista. Tällöin tilalle ehtisi kasvaa uutta puustoa, joka soveltuu paremmin asuinalueen olosuhteisiin.

Ihan optimitilannehan ois se että vanhat kuusikot uudistettais tonttialueelta etukäteen, että sinne ehtis syntyä nuorempaa puustoa joko viljeltynä tai luontasesti ja niistä sitten, niitä jäljelle jääviä puustosia alueita ryhdyttäis sitten kehittämään. Että ne ehtis sitten sopeutua niihin muuttuviin olosuhteisiin. (metsäammattilainen2)

Myös toinen metsäammattilainen on samoilla linjoilla, mutta hän uskoo avohakkuun kuulostavan monen asukkaan mielestä kovin radikaalilta toimenpiteeltä. Tämä saattaisi kuitenkin olla joissain tapauksissa järkevin ratkaisu. Ongelmana on, että todennäköisesti paikalliset aktiivit kokisivat, että toimenpiteiden avulla pyritään lähinnä tekemään tilaa rakentamiselle ennen kuin mitään virallista on päätetty. Kyse on hyvin monisyisestä asiasta, eikä mittavia maisemaa muuttavia toimenpiteitä välttämättä ole mahdollista tehdä etenkin hankalissa kaavoitusvaiheissa.

5.3 Organisaatiomallin vaikutukset

Tampereen kaupunki on vuodesta 2007 lähtien noudattanut tilaaja-tuottaja -toimintatapaa, jossa palvelujen tilaaminen on erotettu niiden tuottamisesta. Näiden eri osapuolten välistä toimintaa ohjataan sopimusten avulla. Organisaation uudistamisen tavoitteena on saavuttaa säästöjä, parantaa tehokkuutta, reagoida muuttuviin tarpeisiin sekä lisätä asiakaslähtöisyyttä. (Tampereen kaupunki 2009; Rinne 2007.) Toteutetulla organisaatiomuutoksella on ollut vaikutusta myös toimintaan metsäsuunnittelun ja kaavoituksen piirissä.

Tilaaja-tuottaja -mallin merkitys työn sujumuuden ja vuorovaikutuksen kannalta mietityttää haastateltavia. Monien haastateltavien mielestä organisaatiomuutoksen seurauksena yhteistyö eri tahojen kanssa on vähentynyt ja vaikeutunut. Organisaatio ja toimintatavat muuttuvat koko ajan ja kokonaisuus tuntuu joidenkin mielestä sekavalta. Ihmiset eivät enää tiedä, kuka on mistäkin vastuussa. Hyviä toimintatapoja on lopetettu, eikä uusia yhtä toimivia ratkaisuja ole pystytty kehittämään niiden tilalle. Esimerkiksi aikaisemmin hyvin toiminut ja hyödyllinen tapa järjestää säännöllisesti kaavoituspuolella yhteistilaisuuksia eri alojen ajankohtaisista aiheista loppui tilaaja-tuottaja -mallin tulon myötä.

Aikasemmin meillä oli rakennusvalvonnan ja kiinteistötoimen [...] kanssa joka vuosi vähintäänkin yks semmonen yhteispalaveri, missä oli kaikki kaavottajat ja kaikki esimerkiksi kiinteistötoimen ihmiset. [...] Ne loppu joskus viis vuotta sitten kokonaan. Viiteen vuoteen mä en oo ollut yhdessäkään palaverissa, semmosessa yhteispalaverissa kiinteistötoimen kanssa. Aika erikoista mun mielestä, oikeestaan aika hälyyttävää. (asemakaavoittaja3)

Kollektiivista asiantuntijuutta tutkinut Koivunen (2005, 34–35) nostaa esille Brownin ja Duguidin (1991) tutkimuksen käytäntöyhteistöistä, jonka mukaan yhteisissä käytännöissä mukana olevat yhteisöt saattavat muodostua eri tavalla kuin virallisissa organisaatiokaavoissa ajatellaan. Työntekijät tekevät yhteistyötä ja vaihtavat tietoa monien osapuolten kanssa eri puolilla organisaatiota. Näitä käytäntöjä ei kuitenkaan virallisesti välttämättä tiedosteta eikä ymmärretä, miten toiminta käytännössä on organisoitunut. Koivusen (2005, 35) mukaan tämän takia organisaatiouudistukset voivat toisinaan olla hyvin vahingollisia, sillä ne saattavat rikkoa tärkeitä yhteistyökuvioita, jotka eivät olleet johdon tiedossa. Myös tilaaja-tuottaja -mallissa on voinut käydä näin. Hyvin toimineet käytännöt ovat muuttuneet, ja yhteistoiminta ja tiedonvaihto toimijoiden välillä ovat hankaloituneet jossain määrin uudistuksen myötä. Osa haastateltavista voi kokea uudistuksen synnyttävän esteen kollektiiviselle tiedonmuodostukselle.

Organisaation uudistaminen herättää osassa haastateltavista voimakkaita tunteita. Organisaatiomyllerrys on aiheuttanut asemakaavoittajan mukaan kaaoksen, joka ei ota laantuakseen. Monet ovat hänen mukaansa kyllästyneitä jatkuviin muutoksiin ja haluaisivat jo alkaa luoda vakaata systeemiä ja toimintatapoja.

Se että aina vuoden välein muutetaan, siirrellään yksiköitä paikasta toiseen, niin sehän aiheuttaa semmosen jatkuvan niin kun kaaoksen. Sillon ei synny semmosia pysyviä työtapoja, niin kun mä sanoin, että tää täytyy alottaa ihan alusta tietyllä tapaa tää kaupungin systeemi. [...] Sillon aikanaan kun organisaatio purettiin, niin okei, siinähan on ensin vähän semmosta muutosvastarintaa tavallaan uudessa systeemissä. Mut sit kun se jäikin siihen, että se kaaos jäikin niin kun pysyväks. Et me nyt oikeesti tavallaan haluttais muuttua sitä siis muuntaa sitä toimintaa, siis sillä tavalla, että poistetaan se kaaos. Mutta kun sitä ei enää saa pois. Tää on tavallaan hajonnut palasiks sillain. (asemakaavoittaja3)

Uuden mallin myötä kaavoitukseen liittyviä osapuolia on tullut lisää, minkä seurauksena suunnitteluryhmät ovat paisuneet liian suuriksi eivätkä toimi enää kovin hyvin. Toisten mielestä aikataulusuunnittelu on vaikeaa uudessa mallissa, kun etukäteen täytyy määrittää tiettyyn hankkeeseen tai osa-alueeseen menevät resurssit. Kaikki maksaa ja tehokkuuden tavoittelu

saattaa toisinaan ajaa muiden asioiden yli. Metsäammattilainen sanoo harkitsevansa usein, uskaltaako hän olla yhteydessä kaava- ja vihersuunnittelijoihin, koska tuottajapuolella tuntuu nykyään olevan niin kiireistä. Suunnittelijoiden uhraama aika kullekin asialle kirjataan ylös ja maksaa erikseen, minkä takia metsäammattilainen joutuu punnitsemaan, onko oma asia todella sen arvoinen. Hän kritisoi sitä, että kaiken tekemisen täytyy nykyään olla taloudellisesti niin tehokasta. Kiire saa aikaan sen, että suunnittelijat joutuvat valitsemaan, mihin hankkeisiin ja osaluokkiin on mahdollista panostaa. Aikapula harmittaa toisia, mutta toisaalta he myös hyväksyvät sen kuuluvan nykypäivään.

Haastatteluiden perusteella tuottajapuolella on tapahtunut viime vuosina paljon muutoksia ja yksiköitä on järjestetty uudestaan. Ilmeisesti etenkin asemakaavoitusyksikössä organisaatiomuutos on vaikeuttanut työntekoa. Sen sijaan tilaajapuolella on ainakin toistaiseksi ollut helpompaa. Tulevaisuus mietityttää työntekijöitä, sillä heillä ei ole selkeää käsitystä siitä, mihin suuntaan ollaan menossa ja millaisia muutoksia vielä mahdollisesti tulee vastaan. Esimerkiksi vihersuunnittelijaa huolestuttaa yhteistyön toimiminen tulevaisuudessa, jos organisaatiota muutetaan vielä entisestään. Toisaalta tilaaja-tuottaja -malli on tuonut mukanaan erilaisia kehittämishankkeita, joista voi olla todellista hyötyä. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteissuunnittelun kehittäminen sekä tilaajien ja tuottajien välisen rajapinnan tehostaminen.

Vihertilaaja on havainnut, että kaikki eivät pidä organisaatiouudistuksesta, mutta haluaa painottaa, ettei tilaaja-tuottaja -mallin vaikutusta kaikesta huolimatta ole syytä suurennella. Uuden toimintatavan ei pitäisi olla esteenä eikä sitä tulisi käyttää tekosyynä, vaan pohjimmiltaan onnistunut kaavaprosessi on toimijoista itsestään kiinni.

Eihän ne kaavaprosessit ja niiden tekeminen oo siitä kiinni, että missä mallissa ollaan. [...] Et se on mun mielestä tyhmyyttä, jos sen takia jätetään joitakin asioita tekemättä tai tehdään huonoja ratkasuja ja mennään tän asian taakse. Ei se tota, jos näitä prosesseja on tehty kymmeniä vuosia ja siihen on jotkut tietyt toimintatavat muotoutunut, niin en mä nää sitä mitenkään peikkona. Se on täysin ihmisistä kiinni ja ehkä tässä, niin kun sanoin, niin sen asian taakse on helppo verhoutua. (vihertilaaja)

Hän kuitenkin myöntää, että vaikka uusi organisaatiomalli ei estä asioiden eteenpäinviemistä, se on hidastanut sitä ja teettänyt enemmän paperitöitä entiseen nähden.

5.4 Työpaikan fyysiset järjestelyt

Työpaikan fyysiset järjestelyt ovat yksi organisaatiossa mahdollisesti raja-aitoja muodostava tekijä. Fyysiset rakenteet vaikuttavat konkreettisella tavalla toimintaan työpaikalla. Haastattelut osoittivat, että yhteistyön kannalta työpisteiden sijainnilla on ainakin jonkin verran merkitystä. Esimerkiksi asema- ja yleiskaavoittajat olivat tiiviimmin tekemisissä silloin, kun heidän työpisteensä sijaitsivat vielä vierekkäisillä käytävillä. Haastattelun yleiskaavoittajan mukaan fyysisellä sijainnilla on merkitystä, koska yhteistyön kannalta on tärkeää, että toisen osapuolen työhuoneessa voi tarvittaessa helposti päästä käymään. Myös toiset ovat huomanneet, että tiedonvaihto helpottuu, kun toisen henkilön työpiste sijaitsee lähellä ja häntä näkee usein työpaikalla. Tällöin on myös mahdollista keskustella aiheesta laajemmin, mikä on tärkeää kokonaisuuden ymmärtämisen ja sopivien ratkaisujen löytämisen kannalta.

Ihmiset saattavat olla helpommin ja luontevammin tekemisissä niiden kanssa, joiden työpiste sijaitsee sopivan lähellä. Toisaalta työtilojen läheinen sijainti ei yksin riitä. Esimerkiksi vihertilaajan mielestä on valitettavaa, että vaikka kaavasunnittelu tehdään pääosin saman katon alla kuin metsä- ja vihersuunnittelukin, ei yhteydenotto ole aina helppoa tai riittävän joustavaa tahojen välillä. Lähes kaikkien haastattelemini henkilöiden työpisteet sijaitsivat samassa rakennuksessa, joten pitkät etäisyydet eivät todennäköisesti aiheuta ongelmia.

Konkreettisten työtilojen lisäksi myös kuuluminen eri hallintokuntaan organisaatiossa saattaa vaikuttaa yhteistyöhön. Asemakaavoittajan mukaan kuuluminen kaupungin sisällä eri yksikköön aiheuttaa monesti kynnyksen ottaa yhteyttä.

Meillä tässä suunnittelupalveluissa, tässä meidän tuottajaporukassa, missä myös toi puistopuoli on, mutta metsä kun on tuolla kiinteistöpuolella, niin se on niinkun eri organisaatio siellä. Niin se on muuten monta kertaa aika iso kynnyks täällä kaupungilla, että on eri organisaatiossa. (asemakaavoittaja1)

Myös vihersuunnittelija sanoo yksiköllä olevan väliä, sillä hallintokuntien välinen yhteistyö saattaa olla suunnittelematonta ja toisinaan melko hankalaa järjestää. Lisäksi välillä ilmeisesti kiireen vuoksi sattuu vahinkoja, jolloin saattaa syntyä ikäviä tietokatkoksia. Yleisesti ottaen yhteydenpito ja tiedonkulku kaupungin eri yksiköiden ja hallintokuntien välillä toimivat kuitenkin kohtuullisen hyvin, kunhan itse vaan osaa olla aktiivinen.

6 Vallitseva suunnittelukulttuuri

6.1 Toimijoiden kokemukset yhteistyöstä

Aikaisemmin yhteistyötä ei ole koettu erityisen tärkeäksi metsäsuunnittelun ja kaavoituksen välillä. Viime vuosina sen merkitys on kuitenkin kasvanut esimerkiksi sen takia, että alueiden välisiin viheryhteyksiin on alettu kiinnittää enemmän huomiota kaavoituksessa. Kaavasuunnittelijoiden asiantuntemuksen ei uskota riittävän metsään liittyvien kysymysten arvioimiseen. Metsäammattilaisten tarjoamaa tietoa tarvitaan, jotta luonnon logiikka osattaisiin ottaa paremmin huomioon kaavoituksessa. Yhteistyö koetaan siis nykyään tarpeelliseksi, mutta se ei ole vielä vakiintunut kunnolla eikä sen uskota tuntuvan luontevalta kaavoituksen näkökulmasta. Metsäammattilaisen näkemyksen mukaan toisen osaamisalueelle ei välttämättä haluta astua. Ammattikuntien välille muodostuu raja-aitoja, kun eri sektoreiden toimijat haluavat pitää huolen vain oman alansa asioista.

Ehkä kumpikin kuvittelee osaavansa oman alueensa niin hyvin, tää meidän metsienhoito ja se kaavotus, niin kun se tietenkä onkin. Ja sit kun tässä ei oo ainoostaan nää metsät vaan vielä tärkeempi on tää vihersuunnittelu et saadaan puistot ees jollain tavalla oikeeseen paikkaan ja reitit ja väylät. [...] Just nää liikunta- ja muut viherpalvelut on oleellisempia, koska ne vaatii tilaa, niille pitää löytyä joku paikka sieltä asemakaavakartalta, niin sen takia se yhteistyö ehkä heidän kanssaan on paljon luontevampaa kuin sitten taas meidän kanssa. Ei ehkä oo koettu puolin ja toisin riittävän tärkeeks sitä yhteistyötä. Et metsä on vaan, sinne rakennetaan ja etitään paikat viherpalveluille. Mut tietyissä tapauksissa ois hyvä mieltä pitkällä tähtäimellä, että mitkä ois järkeviä alueita säästettäväks ja mitkä taas rakennettavaks, ihan sen metsän rakenteenkin kannalta. Mutta ehkä tää ei oo niin oleellinen asia sitten kuitenkaan ollu tähän asti. (metsäammattilainen1)

Kommentista saa sellaisen kuvan, että kaavoituksessa metsät nähdään lähinnä paikkoina, joihin voidaan rakentaa asuinalueita tai sijoittaa muita toimintoja. Sen sijaan metsällä sellaisenaan ei välttämättä ole yhtäläistä merkitystä. Se saa merkityksensä välillisesti sen mukaan, mitä sinne voidaan sijoittaa ja miten sitä voidaan käyttää hyödyksi. Tämä voi olla yksi syy sille, miksi yhteistyö toisinaan tuntuu kaavasuunnittelijoiden mielestä luontevammalta muihin asioihin kuin metsäkysymyksiin liittyen.

Metsäammattilaisen mukaan yhteistyö vihersuunnittelijoiden kanssa on tiivistä, sillä monista kaavoitusasioista puhutaan yhdessä ja he välittävät metsiin liittyviä kommentteja kaavasuunnittelijoille. Myös haastatteleman vihersuunnittelija myöntää, että heille on muotoutunut tällainen välittäjärooli, jossa he keskustelevat eri suuntiin ja miettivät kokonaisuutta. Heillä onkin tätä kautta merkittävä tehtävä kollektiivisen tiedon rakentamisen näkökulmasta. He mahdollistavat toiminnan kaavoituksen ja metsäsuunnittelun rajapinnan ylitse. Vihersuunnittelija ja metsäammattilainen ovat eniten olleet tekemisissä keskenään strategisen suunnittelun tiimoilta, mutta yksittäisten alueiden kysymyksistä ei ole niinkään keskusteltu. Osallistumista kaivataan lisää konkreettiseen käytännönsuunnitteluun.

Kaavoituksessa metsäammattilaisten tehtävänä on tuoda esille metsällinen näkökulma ja omat kokemukset. Tämän jälkeen vastuu siirtyy kaavasuunnittelijoille, sillä he tekevät lopullisen päätöksen siitä, missä määrin nämä tekijät otetaan huomioon kaavassa. Heidän arvionsa määrittää sen, kuinka merkittävän aseman metsällinen näkökulma saa muihin tekijöihin verrattuna. Ympäristösuunnittelijan mukaan ympäristöpalveluilla on metsäammattilaisia paljon aktiivisempi rooli suhteessa kaavoitukseen. Heidän tehtävänsä kuuluu nimenomaan aktiivinen osallistuminen kaavaprosessiin ja sen suuntaviivojen muokkaamiseen. Ympäristöpalveluilta varmistetaan luontoarvojen huomioiminen, ja he myös itse aktiivisesti huolehtivat, että kaikki olennaiset näkökulmat on muistettu ottaa huomioon.

Ympäristösuunnittelijalla on sellainen käsitys, että metsien puolesta puhuminen on jäänyt lähinnä ympäristöpalveluiden vastuulle. He ovat pyrkineet antamaan aktiivisesti lausuntoja säästämisen arvoisista metsäalueista ja sopivista kaavamerkinnöistä.

Metsien puolesta puhuminen kaavotuksessa on ollut enempi niin kun meidän ympäristöpalveluitten ympäristönsuojelun harteilla, koska me ollaan oltu aina iät ajat kiinnostuneita kaavotuksesta ja me ollaan tehty lausuntoja niistä. Ja me ollaan tehty lausuntoja siinä mielessä, että mitkä metsäalueet on tärkeitä säästää ja minkälaisia kaavamerkintöjä niihin tehdään. Mutta kiinteistötoimi, joka on varsinaisesti metsistä vastannut niin ei oo kauheen aktiivisia halunnut olla kaavotuksen suuntaan, eikä toisaalta kaavotus oo heiltä kyselty, näin mää oon ymmärtänyt. Me on toivottu että se muuttuis että he ottais aktiivisemmän roolin ja musta tuntuu, että he nyt itsekin aikoo ottaa aktiivisemmän roolin tässä tulevaisuudessa. (ympäristösuunnittelija)

Ympäristösuunnittelijan näkemyksen mukaan metsäammattilaiset eivät ole olleet aktiivisesti yhteydessä kaavoittajiin, eivätkä toisaalta kaavasuunnittelijatkään liiemmin ole heiltä kysyneet

mielipidettä tai kutsuneet suunnitteluryhmiin. Vallitsevaan tilanteeseen saattavat vaikuttaa hänen mukaansa osaltaan historialliset syyt, sillä ilmeisesti yhteistyö ja tiedonvaihto toimijoiden välillä eivät ole olleet aktiivista menneinä vuosina. Parviaisen (2006, 168) näkemyksenä on, että organisaatiokulttuuri, vallitsevat tavat ja käytännöt ovat historiallisen kehityksen tulosta. Myös yksittäisten työntekijöiden toimintatavat ja ihmisten keskinäiset suhteet heijastuvat muuhun organisaatioon. Metsäammattilaisten tapana ei ole aikaisemmin ollut osallistua kaavoitukseen, mutta käytäntö saattaa olla muuttumassa pikkuhiljaa. Vanhempien kollegoiden tapa hoitaa asioita periytyy yleensä jossain määrin seuraajille, mutta toki toimijat voivat tietoisesti pyrkiä muuttamaan toimintatapoja ja tuomaan omia näkemyksiään suunnitteluun ja yhteistyöhön. Koulutus, kiinnostuksenkohteet ja kokemukset muualta vaikuttavat omiin toimintatapoihin. Uusien näkemysten lisääntyessä työskentelykulttuuri voi hitaasti uudistua ja ammattikuntia erottava muuri muuttaa muotoaan.

Kehitettävää yhteistyön määrässä on etenkin kaavasuunnittelun alkuvaiheessa. Haastatteleman metsäammattilainen haluaisi lisää vuorovaikutusta osallistumis- ja arviointisuunnitelma- vaiheeseen, ennen kuin on luotu selkeitä vaihtoehtoja. Hänen mielestään tässä vaiheessa olisi syytä tarkastaa kaavan linjaukset metsien näkökulmasta.

Siinä vaiheessahan se on, kun ei oo vielä oikeestaan mitään paperilla, niin tota oikee vaihe antaa kommenttia siihen kaavotuksen tueks. Kun ollaan tehty jo vaihtoehtoja niin voi olla tavallaan vaikeetakin muuttaa niitä suuntia ainakaan kovin merkittävästi. (metsäammattilainen1)

Tämän lisäksi kehitettävää olisi siinä, millainen painoarvo metsäasioilla kaavoituksessa yleisesti ottaen on. Yhteistyötä ei kuitenkaan tarvita joka tilanteessa, vaan on oleellista tunnistaa ne kysymykset ja kaavat, joissa aktiivinen tiedonvaihto ja kollektiivinen tiedon rakentaminen ovat tarpeellisia. Tällaisia ovat lähinnä isommat hankkeet, joissa on joitain tiettyjä metsiin liittyviä kysymyksiä.

Metsäammattilaiset ovat keskustelleet yhteistyön lisäämisestä kiinteistötoimen sisällä sekä yhden kaavoittajan kanssa, joka on luvannut välittää viestiä muille kaavoittajille eteenpäin. Tavoite on kirjattu myös metsänhoidon toimintamalliin. Halukkuutta yhteistyön lisäämiseen periaatteessa löytyy, mutta aikapula on ongelma ja kiireessä yhteydenpito on jotenkin vain päässyt jäämään. Toisen metsäammattilaisen mielestä puolestaan se ei välttämättä veisi liikaa aikaa, vaan olisi

loppujen lopuksi melko vaivatonta, kunhan siihen vain ryhdyttäisiin. Lähinnä maastokäyntien järjestäminen voisi tuottaa ongelmia aikataulun takia. Myös kaavasunnittelijoista osa kokee aikapulan suureksi ongelmaksi, mutta he uskovat aikaa löytyvän tarvittaessa, jos kyse on tärkeästä asiasta.

Metsäammattilaiset kannattavat epävirallisen, ei turhan muodollisen yhteydenpidon lisäämistä. Toisaalta alkuvaiheessa myös organisoitu yhteistyö voisi olla paikallaan. Tärkeintä olisi luoda hyvät käytännöt ja rutiinit toimintatapoihin, millaisissa kysymyksissä olisi hyvä olla kaavoittajan kanssa yhteydessä. Metsäammattilainen nostaa esille toimivien käytäntöjen hyödyt ajankäytön ja vaikuttamisen näkökulmasta.

Kun on hyvät käytännöt, niin tavallaan sen jälkeenhän asiat rullaa ihan omalla painollaan. Sit kun sulla on systeemi minkä mukaan sä, kun on vähän niin kun semmosia rutiineja niissä toimintatavoissa, niin sittenhän sä ehdit sen itse asiankin nopeemmin hoitaa. Tai se on helpompaa ainakin tarttua asioihin ja vaikuttaa asioihin. (metsäammattilainen1)

Parviainen (2006, 165–166) toteaa, että jotta organisaatiossa työ onnistuttaisiin suorittamaan sujuvasti ja tehokkaasti, tarvitaan kehittyneitä ja automatisoituja rutiineja. Rutiinien ja vakiintuneen työnjaon ansiosta yleensä myös eri alojen ammattilaiset pystyvät työskentelemään yhdessä. Jos työolosuhteissa tapahtuu jokin yllättävä muutos tai vastaan tulee jokin muu ongelma, saattaa aikaisemmin hyvin toiminut rutiini olla riittämätön tilanteen ratkaisemiseksi. Tällöin vanhoja tietoja ja toimintatapoja joudutaan muokkaamaan uuteen tilanteeseen paremmin sopiviksi. Uudessa tilanteessa tarvitaan usein kollektiivista ongelmanratkaisua ja uudenlaisten työskentelykäytäntöjen omaksumista kollektiivina. (Parviainen 2006, 165–166.) Myös havaittu ongelma, kuten metsien huomioiminen kaavoituksessa, voi vaatia uudenlaisia yhteisiä käytäntöjä. Toisaalta on muistettava, että vanhojen toimintatapojen muuttaminen voi olla työlästä ja vaatia osapuolilta omaa aktiivisuutta.

Haastateltavien mielestä yhteistyön tulisi olla systemaattista ja säännöllistä. Asemakaavoittaja toteaa, että metsäasiat pitäisi saada niin sanotulle tsekkauslistalle, niin että niiden mahdollinen merkitys mietittäisiin jokaisen kaavahankkeen kohdalla.

Siis periaatehan pitäis olla sillä tavalla, että siellä [tilaajapuolella] olis tieto siitä, että ne kattois nää asiat myös joka hankkeesta, että onko tarvetta. Niin silloin siinä tulis se metsäpuoli. Ja vähän luulen, että niillä ei oo tätä ollenkaan. (asemakaavoittaja1)

Kyseinen asemakaavoittaja näkee tämän olevan tarpeellista, vaikka suuressa osassa kaavoitushankkeita metsäkysymykset eivät ole mitenkään keskeisessä roolissa. Metsäasiat koskettavat kuitenkin ainakin jossain määrin kaikkia kaavasuunnittelijoita. Hänen mukaansa tämän takia kaikkien olisi hyvä osallistua yhteistilaisuuksiin ja muutenkin pyrkiä kehittämään yhteistyötä metsäammattilaisten kanssa. Metsäpuolen näkökulmia ja toimijoita on tarpeen esitellä myös uusille kaavasuunnittelijoille, jotta ne olisivat tuttuja asian tullessa jossakin hankkeessa ajankohtaiseksi. Tällä tavalla voidaan onnistua muuttamaan hallinnonalojen välistä vuorovaikutusta rajaavia rakenteita ja raja-aidat voivat madaltua. Asemakaavoittajan mielestä ihmisten osaamista pitäisi paremmin osata hyödyntää. Sekä muiden alojen asiantuntijoilla että kaavoittajakollegoilla on hallussaan monenlaista osaamista, tietoa ja yhteystahoja, joiden hyödyntäminen on toistaiseksi ollut liian vähäistä. Osapuolten tieto ja näkökulmat menevät helposti hukkaan ja peittyvät muiden asioiden alle, minkä takia niitä pitäisi aktiivisesti pyrkiä tuomaan esille. Yhteinen ongelmanratkaisu on mahdollista vasta, kun toimijoiden tieto ja osaaminen ovat riittävän hyvin muiden tiedossa.

Se, minkä osapuolen pitäisi olla yhteydenpidossa aktiivisempi, jakaa jonkun verran mielipiteitä. Toisen metsäammattilaisen mielestä oma aktiivisuus on tärkeintä, koska ongelma on paljolti heistä itsestään lähtöisin. Hän ei odota kaavoittajilta suuria tekoja, vaan ymmärtää heidän kovat paineensa ja kiireensä. Hänen mukaansa kaavoitukseen liittyy niin paljon eri toimijoita ja osallisia, ettei kaavasuunnittelijoiden voi olettaa soittelevan kaikkien perään erikseen. Tässä tilanteessa metsäammattilaisten täytyisi aktivoitua ja ilmaista halu yhteistyöhön. Toisen metsäammattilaisen mielestä taas nimenomaan kaavoittajien pitäisi olla aktiivinen osapuoli, jonka aloitteesta ollaan yhteydessä. Hänen mukaansa metsäpuolen ei kuulu aktiivisesti vaikuttaa kaavoitukseen tai ohjata sitä tiettyyn suuntaan. He eivät myöskään välttämättä tarjoa näkemyksiään oma-aloitteisesti, vaan lähinnä kommentoivat pyydettyinä. Toisaalta joissakin tilanteissa on tärkeää rohkeasti ryhtyä yhteistyöhön ja ilmaista mielipiteensä. Yleisesti ottaen haastateltavien mukaan sekä kaavasuunnittelijoiden että metsäammattilaisten tulisi aktivoitua. Haastateltavat painottavat, että kaavahankkeen suunnitteluryhmää koottaessa on aina syytä harkita metsäpuolen osajien kutsumista mukaan. Toisaalta myös metsäammattilaisten kannattaa

enemmän tuoda esille osaamistaan, jotta heidän ammattitaitoansa huomattaisiin hyödyntää oikeissa tilanteissa.

6.2 Vuorovaikutus työskentelykäytännöissä

Vuorovaikutuksella työskentelykäytännöissä voidaan viitata sekä yhteisön sisäiseen vuorovaikutukseen että yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Sisäinen tiedonkulku ja vuorovaikutus toimivat haastateltavien mukaan hyvin metsäammattilaisten keskuudessa. Pienessä porukassa tieto kulkee suusta suuhun käytäväpuheissa ja erilaisissa tapaamisissa, ja toimijat ovat paljon tekemisissä keskenään. Tämä on ymmärrettävää, sillä tällaisessa vakiintuneessa käytäntöyhteisössä, jossa metsäammattilaisilla on yhteiset näkemykset ja ymmärrys työstä, toimijat voivat usein helposti jakaa tietoa ja keskustella asioista (Brown & Duguid 2001, 202).

Metsäammattilaisten vuorovaikutus ulospäin on vakiintunut sellaiseksi, että lähinnä ollaan tekemisissä niiden kaupungin sisäisten hallintokuntien kanssa, jotka liittyvät kiinteästi metsiin. Tällaisia ovat ainakin vihersuunnittelu, ympäristöpalvelut ja kaavoituksen luontokartoitus. Yhteistyö perustuu vakiintuneisiin käytäntöihin ja henkilösuhteisiin, jolloin tyypillisesti tietyissä toimissa olevat ihmiset keskustelevat keskenään. Yhteistyö ja tiedonkulku toimivat kohtuullisen hyvin, mutta vaativat usein toimijoilta omaa aktiivisuutta.

Kaavasuunnittelijoilla vuorostaan on erittäin paljon tahoja, joihin heidän tulee olla yhteydessä. Toisinaan kovassa kiireessä joku oleellinen taho saattaa unohtua, minkä takia muutama haastateltu kaavasuunnittelija on tehnyt muistilistoja tärkeimmistä osapuolista. Toisaalta nämä listat eivät sovi joka kaavahankkeeseen, vaan niitä täytyy muokata tapauksen mukaan. Yhteistyö on palkitsevaa, sillä yhteydenotosta johonkin tahoon seuraa lähes aina hyödyllisen tiedon siirtymistä suunnitteluprosessiin.

Se on aina, että huomaako aina olla riittävän aktiivinen, niin se on tietysti toinen kysymys, ja tajuaako aina keihin kaikkiin voisi olla yhteydessä. Mutta kyllä sen on aina huomannut että jokainen, suurin piirtein jokainen yhteydenotto johonkin toiseen tahoon, johonkin toisen hallintokunnan ihmiseen, niin se melkein aina tuo jotain lisäarvoa sille suunnitelmalle. Että sen takia joskus on tullut tehtyä ihan semmosia listoja, miettinyt että keihin kaikkiin voisinkin olla yhteydessä projektin suhteen. Ja sitten kun oon ollut yhteydessä, niin kyllä se on aina tuonut jotain lisää. (yleiskaavoittaja1)

Eri alojen asiantuntijoiden osallistuminen tuo uusia näkökulmia suunnitteluun ja voi kehittää kaavasuunnittelijan näkemystä kokonaisuudesta, mikä on jo sinällään hyvä lähtökohta kollektiiviselle tiedonmuodostukselle. Osallistumisesta saavutettu lisäarvo kannustaa myös tulevaisuudessa ottamaan yhteyttä.

Oma-aloitteinen aktiivisuus ja osallistuminen erilaisiin yhteisiin selvityksiin, kuten rantametsäohjelman suunnitteluun, on haastateltavien mukaan hyödyllistä. Kaavasuunnittelijat voivat oppia erilaisissa työryhmissä uusia asioita ja saada hyviä kontakteja tulevia kaavahankkeita varten. Tällaisilla aikaisemmilla kokemuksilla on suuri merkitys sen kannalta, kokevatko osapuolet oman aktiivisuuden kannattavaksi myös myöhemmin. Myös vihersuunnittelijan mukaan erilaiset yhdessä toteutetut selvitykset ja ohjelmat ovat lisänneet heidän yhteistyötään metsäammattilaisten ja kaavasuunnittelijoiden kanssa. Hänen mukaansa lähitulevaisuudessa laadittavat alueelliset viheraluesuunnitelmat tarjoavat selkeän kosketuspinnan kaavasuunnittelun ja metsäsuunnittelun välille ja voivat mahdollistaa osa-alueiden paremman yhteensovittamisen. Niiden laadinnan toivotaan lisäävän ja tiivistävän yhteistyötä entisestään. Ammattikuntien välisen rajan yli voidaan siis toimia tällaisten yhteisten projektien avulla.

Verkostot

Suurimmassa osassa haastatteluista kävi jossain vaiheessa ilmi verkostojen merkitys työn kannalta. Kuten eräs asemakaavoittaja asian muotoilee, ”oikeestaan kaikki työ rakentuu siihen, että täytyy tietää niitä henkilöitä”. Henkilösuhteilla ja verkostoilla voidaan mahdollistaa kollektiivista tiedon rakentamista, sillä ne tarjoavat hyvät lähtökohdat avoimelle keskustelulle. Jo yksittäisten yhteyksien avulla voidaan lisätä vuoropuhelua eri ammattikuntien välillä ja näin ylittää alojen välisiä rajoja. Myös Tampereella yksittäisten toimijoiden oma-aloitteisuus ja aktiivisuus on lisännyt ajatustenvaihtoa kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välillä. Kollegat voivat hyötyä tästä vuorovaikutuksesta, kun mukana olleet osapuolet välittävät tietoa oman ammattikunnan keskuudessa.

Työn kannalta tärkeintä on ensinnäkin tietää henkilöiden työnsisältö, kuka on vastuussa mistäkin asiasta ja ketä voi lähestyä tietyssä ongelmatilanteessa.

Siinä mielessä tietysti on merkitystä, että tuntee edes sillä tasolla, että tietää että kuka mitään tekee, että keltä voi yleensä edes kysyä jotain. Et se on tietysti kun on iso organisaatio, niin ei ihan välttämättä edes tiedä kuka mistäkin vastaa ja ei edes tiedä, että keltä vois kysyä ja kuka ehkä tekee jotakin suunnittelua tähän liittyen. (yleiskaavoittaja1)

Jos jotakin tärkeää osapuolta ei tunne entuudestaan, hänen osaamistaan ei välttämättä tule mieleen hyödyntää. Tällöin saattaa myös syntyä kynnys ottaa yhteyttä, eikä tule soitettua ainakaan pienemmistä asioista niin helposti. Asemakaavoittajan kokemuksen mukaan myös metsäammattilaiset saattavat olla oma-aloitteisemmin yhteydessä ja kertoa mielipiteensä jostakin kaavoitushankkeesta, jos osapuolet ovat aiemmin työn kautta tuttuja. Kun tuntee keskeiset henkilöt entuudestaan eri ammattikunnista, voi heitä helposti lähestyä puhelimitse tai vaikka poiketa huoneessa juttusilla. Tällöin yhteistyö on luontevampaa ja vaikutusmahdollisuudet paranevat. Epävirallisten verkostojen merkitystä ei pidä unohtaa, sillä ne saattavat olla jopa tärkeämpiä vuorovaikutuksen ja käytäntöjen yhdistämisen kannalta kuin viralliset yhteydet (Brown & Duguid 2001, 209).

Toisaalta verkostoja on myös hyvä päivittää, sillä organisaatio muuttuu koko ajan ja uusia ihmisiä tulee kaupungille töihin. Lisäksi yleiskaavoittaja huomauttaa, että verkostolla voi olla huonokin puolensa. Vanhoihin verkostoihin ei saa jämähtää liikaa eikä suunnittelua voi aina toteuttaa samalla kokoonpanolla, sillä kaavat ovat hyvin erilaisia sisällöiltään. Toisten mielestä yhteistyö ei saa liikaa perustua siihen, keitä tuntee entuudestaan. Vaikka verkostoista voi olla jossain määrin hyötyä, tulee kaikkien kanssa pystyä tekemään yhteistyötä tasapuolisesti.

Yhteistyömuodot

Kaavasuunnittelussa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja sen mukaan, mitä milloinkin yhteistyöllä halutaan saavuttaa. Jos esimerkiksi jokin yksityiskohtainen kysymys askarruttaa kaavasuunnittelijaa, hän ottaa yleensä suoraan kyseiseen henkilöön yhteyttä. Ideointivaiheessa sen sijaan on paikallaan järjestää pienimuotoisia palaverreja, joissa on useampia tahoja mukana. Kovin isoja suunnittelukokouksia ei oikein kukaan suosittelen, koska ihmiset turhautuvat niissä ja ne vievät vain kallista aikaa. Hiukan pienemmät suunnitteluryhmät tuntuvat olevan toimivampia ja tehokkaampia. Eräs asemakaavoittaja sanoo, että hän ei oikeastaan ollenkaan haluaisi järjestää

ryhmäpalavereja, vaan yrittää keskustella jokaisen tahon kanssa erikseen. Hän kuitenkin myöntää tahoja olevan erittäin paljon, minkä takia tämä tavoite kuulostaa melko epärealistiselta.

Vihersuunnittelijan mukaan kaikista toimivinta olisi järjestää yhteispalavereja, joissa on mukana kaikki tiettyyn yhteiseen aihealueeseen liittyvät tahot. Monet päätökset vaikuttavat myös muiden alojen kysymyksiin, minkä takia niistä olisi syytä keskustella yhdessä.

Sitä toivottais ja tavoteltais, että se ois sillain monenkeskistä. [...] Se on vähän työlästä ja aikaa vievää saada semmosia palavereita, missä ois niin kun monta eri alan asiantuntijaa pähkäilemässä sitä kokonaisuutta, mutta semmonen tois varmasti kaikkein parhaimman lopputuloksen. (vihersuunnittelija)

Liian usein käy niin, että kahdenkeskisten keskustelujen perusteella tehdyt päätökset aiheuttavat ikäviä seuraamuksia esimerkiksi viheralueiden suunnittelun kannalta. On tärkeää valita osallistujat niin, että juuri oleelliset tahot ovat mukana. Myös metsäammattilaisen mukaan toimivimpia voisivat olla nimenomaan teemaryhmät, joissa olisi mukana kaavasuunnittelijan lisäksi esimerkiksi vihersuunnittelun, metsäpuolen, liikuntapuolen ja ympäristöpalveluiden edustajia. Ryhmässä voitaisiin yhdessä kollektiivina tarkastella viheralueisiin, puustoon, luontoarvoihin ja ulkoilureitteihin liittyviä asioita. Koska nämä asiat lomittuvat pitkälti toisiinsa, on niitä syytä katsoa nimenomaan yhtenä kokonaisuutena.

Osa haastateltavista on sitä mieltä, että aina silloin tällöin olisi hyvä järjestää epävirallisia retkiä maastoon jonkun ajankohtaisen kaavoitushankkeen tiimoilta, jolloin voitaisiin helposti keskustella esimerkiksi alueen metsiin ja viheralueisiin liittyvistä kysymyksistä eri asiantuntijoiden kesken. Tällaisilla maastoretkillä asioita voitaisiin selvittää havainnollisesti ja osapuolten olisi mahdollisesti helpompi ymmärtää toistensa tavoitteita. Ainakin asemakaavoituspuolella maastoretkiä on järjestetty myös aikaisemmin ja ne on koettu hyödyllisiksi.

6.3 Toimijoiden vaikuttamismahdollisuudet

Kaavasuunnittelijan tehtävänä on hallita kaavoitusprosessia ja suunnittelun kokonaisuutta. Hän ei kuitenkaan toimi yksin, vaan eri alojen asiantuntijat voivat osaltaan pyrkiä vaikuttamaan kaavoitukseen tuomalla esille omia näkemyksiään. Toimijat ovat aikaisemman kokemuksensa

perusteella oppineet keinoja, joiden avulla vaikuttaminen onnistuu parhaiten. Kuten asemakaavoittajakin toteaa, osapuolten vaikuttamismahdollisuuksien kannalta erittäin oleellista on se, onko kavasuunnittelijoilla tahtotilaa ottaa huomioon kyseisiä asioita.

Kyllä niissä yleensä, jos on tahto esimerkiksi mulla, että sitä säilytetään ja sitten mä mahdollistan sitä kaavassa [...] niin sitten käydään niitten eri tahojen kanssa läpille, neuvotellaan, että miten se täytyy tehdä et se onnistuu. Mutta kyllä jos täällä ei oo tahtotilaa säästää niitä, niin silloin noilla on aika vaikeeta tuolla metsäpuolella. (asemakaavoittaja1)

Metsäammattilaisten vaikuttamismahdollisuudet ovat kohtuullisen hyvät kaavoituksen varhaisessa vaiheessa, tai ainakin he toivovat niin. He saavat helpoiten äänensä kuuluviin esimerkiksi virkistysalueiden hoitoperiaatteisiin liittyen, kun taas säilytettävien metsäalueiden määrittelyyn on vaikeampi vaikuttaa. Käytännön toteutuksessa metsäammattilaisilla on hyvät vaikuttamismahdollisuudet, sillä monia yksityiskohtaisia asioita pystytään ratkomaan vasta maastossa. Metsäammattilaisen mukaan kavasuunnittelijoilla on hallitseva rooli, koska heidän päävastuunaan on suunnitella kaavoja, jotka sitten toimivat lähtökohtana metsänhoidon tavoitteille. Metsäammattilaisten mielipiteitä kuunnellaan pääsääntöisesti hyvin ja heille kerrotaan aina syy, jos ehdotus ei mene läpi. Kavasuunnittelijoissa on kuitenkin eroja, sillä toiset ottavat paremmin kommentit huomioon kuin toiset.

Haastateltavat korostavat, että mielipiteensä saa parhaiten kuuluviin esittelemällä faktat hyvin ja arvioimalla, mikä oikeasti on merkittävää kysymyksen kannalta. Metsäammattilaisen mukaan mielipiteillä ei voi vaikuttaa kaavoituskysymyksissä, vaan kunnan perustelut ovat aina tarpeen. Myös monet muut haastateltavat ovat samaa mieltä, että tärkeintä on esittää hyvät perustelut sille, miksi jonkin metsikön, viheralueen tai luontokohteen säilyttäminen on tärkeää.

Faktojen lisäksi vaikuttamisen kannalta oleellisia ovat sitkeys ja toisto.

Toisto, toisto, toisto. Ensin niin kun varovaisesti jostain asiasta ja sitten kun se tulee seuraavan kerran vastaan, niin sitten vaan sitkeesti... et sitkeydellä. (vihersuunnittelija)

Vihersuunnittelijan mukaan asiantuntijan on siis kaavahankkeen alussa tuotava näkemyksensä varovaisesti esille, minkä jälkeen sitä täytyy tarvittaessa toistaa kaavaprosessin eri vaiheissa. Myös omalla aktiivisuudella on merkitystä, sillä toisinaan toimijat pyytävät oma-aloitteisesti mahdollisuutta osallistua kaavoituksen suunnitteluryhmään, jos heitä ei siihen muuten ole

pyydetty. Tällä tavalla he pyrkivät parantamaan vaikuttamismahdollisuuksiaan. Luontokartoittaja sanoo yrittävänsä tuoda mahdollisimman ponnekkaasti esille näkemyksiään, mutta välillä hänestä tuntuu, että pitäisi osata olla vieläkin rohkeampi. Hänen mukaansa asiansa kannattaa esittää selkeästi ja perusteellisesti, niin että kaavanlaatijakin ymmärtää sen merkityksen. Kaiken kaikkiaan asiat pystytään huomioimaan sitä paremmin, mitä enemmän niistä on puhuttu ja ne ovat tulleet tutuiksi kaavasuunnittelijoille.

Toisinaan yhteisen näkemyksen omaavien toimijoiden kannattaa yhdessä ajaa asiaansa. Luontokartoittaja saa mielestään näkemyksensä paremmin kuuluviin ja sillä on suurempi painoarvo, jos ajatukselleen saa tukea ympäristöpalveluilta. Hänen mukaansa he ovat usein samoilla linjoilla ja jakavat yhteiset intressit. He konsultoivat toisiaan, pohtivat yhdessä kohteen arvoja ja kirjoittavat toisinaan yhdessä myös lausuntoja kaavoihin. Yhteistyö koetaan hyödylliseksi molemmiin puolin. Tämä on yksi esimerkki Parviaisen (2006, 166) mainitsemista epävirallisista asiantuntijaverkostoista, joita toisinaan saattaa syntyä tuttujen ja samanhenkisten asiantuntijoiden kesken. Yhteinen ymmärrys asioista mahdollistaa yhteisen tiedonmuodostuksen. Tässä tapauksessa luontokartoittajalla ja ympäristösuunnittelijalla on yhteiset sympatiat ja he katsovat asioita melko samalla tavalla, vaikka heillä ei varsinaisesti olekaan samanlaista koulutustaustaa. Yhteistyöstä on hyötyä, sillä yhdessä muodostettujen perustelujen avulla he pystyvät paremmin vaikuttamaan kaavoitukseen.

6.4 Kaavasuunnittelijoiden ja metsäammattilaisten kollektiivinen asiantuntijuus

Koska kaupunkimetsien hallintaan liittyvissä kysymyksissä on kyse monitahoisista asioista ja niissä joudutaan yhdistämään eri ammattialojen tietoa, on asiantuntijuusrajojen ylittäminen välttämätöntä. Lopputulos voi olla riippuvainen siitä, kuinka hyvin tämä on onnistunut kaavoitusprosessin aikana, eli missä määrin yhteisiä kysymyksiä on tarkasteltu kollektiivina ja tietoa on pystytty yhdistämään (Parviainen 2006, 157). Kollektiivista asiantuntijuutta voi muodostua metsäammattilaisten ja kaavasuunnittelijoiden välille yhteisten kaavahankkeiden kautta, kun he vaihtavat tietoa ja hyödyntävät toistensa osaamista. Olennaista on, että yhteistyön kautta eri alojen ammattilaiset voivat korvata toistensa puutteita osaamisessa ja täten yhdessä saavuttaa kokonaisvaltaisemman kuvan tilanteesta (Hakkarainen & Paavola 2006, 237).

Metsäammattilaisten ammattitaito ja asiantuntemus pohjautuvat monenlaisiin tekijöihin, joista olennaisimpia ovat haastatteluiden perusteella koulutus ja kokemuksen kautta saavutettu osaaminen. Lisäksi kiinnostus ottaa selvää erilaisista asioista ja kyky käyttää maalaisjärkeä ovat tärkeitä ammattitaitoa parantavia tekijöitä.

Sehän on semmonen yhdistelmä kokemusta ja koulutusta. Kouluttautua täytyy pitkin matkaa tietysti ja olla kiinnostunut ja utelias, ja siitä se [ammattitaito] sitten kasvaa. Mutta yks asia mitä mä erityisesti haluan painottaa, on sellanen hyvä maalaisjärki. Et sitä ei niin kun mikään korvaa. Että henkilö voi olla pätevä, mutta jos se ei osaa ajatella sillä tavalla käytännöllisesti, niin silloin se homma ei toimi. Ja tietysti näissä vastuullisissa tehtävissä täytyy osata tällanen yleistietämys. Just että tiedät miten kaavotus toimii esimerkiks ja mitä ympäristöpuolella painotetaan ja ajatellaan. (metsäammattilainen2)

Asiallasolla metsäammattilaisten asiantuntijuudessa painottuvat luonnollisesti metsänhoidon menettelyihin, metsän ekologisiin reunaehtoihin ja erilaisten käyttötarpeiden huomioimiseen liittyvät kysymykset. Heillä tulee myös olla hyvä perustietämys esimerkiksi kaavasuunnittelusta, ympäristönsuojelusta ja vihersuunnittelusta.

Toinen haastatteleman metsäammattilainen korostaa, että etenkin vanhemmilta työntekijöiltä saatu tieto on arvokasta. Heidän pitkä kokemuksensa käytännön kysymyksistä ja vuosien varrella karttunut monipuolinen tietotaito ovat asioita, joita myöhemmin alalle siirtyneiden kannattaa hyödyntää. Tavallaan metsäammattilaisten asiantuntijuuden pohjana siis toimivat työyhteisössä vuosikymmenten aikana varastoitunut tieto yhdistettynä kouluttautumisen kautta saavutettaviin uudenpiin alan tutkimussuuntauksiin ja menettelytapoihin.

Myös kaavasuunnittelussa ammattitaito saavutetaan pitkälti kokemuksen kautta. Kaavasuunnittelijoiden asiantuntijuudessa korostuu monialaisuus, sillä heillä täytyy olla hallussaan hyvin monenlaista tietoa. Kaikista kaavoitukseen liittyvistä asioista ei voi olla kovin syvällistä tietoa, vaan muiden tietotaitoa hyödynnetään tarvittaessa. Näiden lisäksi lainsäädäntö ja tietenkin kaavasuunnittelun tekniset asiat täytyy olla hyvin hallussa.

Kaavoittajan täytyy olla täysin tietoinen lainsäädännöstä. Sitten täytyy osata täysin tämä kaavan laatimismenettely, se on hyvin tärkeä asia. Ja mä sanoisin, että kokemus on erittäin ratkasevaa, että täytyy olla siitä työstä kokemusta. Ja se on yleensä semmonen vaikea asia tässä, että se tulee pikkuhiljaa. Ja voisin sanoa, että niin kokenutta kaavottajaa ei olekaan, ettei tuu uusia asioita eteen aina, että niin monialainen tää on.

Tosiaan tää monialaisuus on semmonen, että täytyy osata vetää ja ohjata niitä eri tahoja, jotka on mukana siinä. Et minähän en voi olla biologi koulutukseltani, mut mun täytyy kuitenkin pyrkiä näkemään se, että miten se tulee huomioida tässä kaavottamisessa. (yleiskaavoittaja2)

Haastatteluissa ilmeni, että yhdistämällä eri alojen asiantuntijatietoa kaavasuunnittelijat voivat kehittää omaa ymmärrystään ja näkemystään asioista.

Tässä täytyy niin kun yhdistää erilaisia asiantuntijatahoja ja koota sitä kautta semmosta, myöskin sitä omaa ymmärrystä ja omaa näkemystä, että miten pitää tehdä ja toimia. Ja totta kai täytyy sen lisäksi tietääkin vähän yhdestä jos toisestakin asiasta jotain. (yleiskaavoittaja1)

Yhteistyön ansiosta toimijat voivat oppia ymmärtämään eri ammattialojen periaatteita ja logiikkaa. Tätä kautta kaavoituksessa vastaan tulevia metsiä koskettavia kysymyksiä, kuten puuston valmentamista, voi olla helpompi käsitellä ja toteuttaa jatkossa. Haastattelut osoittivat, että tiedonvaihto eri alojen asiantuntijoiden kanssa on hyvä keino päivittää osaamistaan ja lisätä ymmärrystä toisesta ammattialasta. Myös Hakkarainen ja Paavola (2006, 245) painottavat, että aktiivinen yhteistyö ja tiedonvaihto tukevat asiantuntijuuden kehittymistä. Toisen alan näkökulmaan perehtyminen voi auttaa asiantuntijoita tarkastelemaan myös oman alan asioita aivan uudesta näkökulmasta. (Hakkarainen & Paavola 2006, 245.)

Metsäammattilaisilla on työnsä puolesta enemmän tuntemusta kaavoituksesta kuin kaavasuunnittelijoilla on metsänhoidosta. Tämän takia metsäammattilaisten voi olla helpompi lähestyä toista osapuolta, määritellä molempia hallinnonaloja koskettavia kysymyksiä ja tätä kautta pohtia edellytyksiä tuoda suunnittelunäkökulmia lähemmäksi toisiaan.

6.5 Haasteet kollektiivisessa tiedonmuodostuksessa

Luottamus asiantuntijuuteen

Osa haastateltavista otti kantaa toimijoiden väliseen luottamukseen. Kyse on hyvin olennaisesta asiasta yhteistyön sujuvuuden ja kollektiivisen tiedon rakentamisen näkökulmasta. Yleisesti ottaen haastateltavat kokevat, että heidän asiantuntijuuteensa luotetaan kohtuullisen hyvin. Esimerkiksi toinen haastattelemani metsäammattilainen kertoo kuitenkin tietävänsä, että organisaation sisällä joillakin on sellainen tunne, ettei heidän asiantuntijuuteensa täysin luoteta.

Hänen käsityksensä mukaan joitakin häiritsee toisten liiallinen puuttuminen heidän oman asiantuntijuutensa puitteissa tehtyihin ratkaisuihin. Kaikki eivät myöskään välttämättä luota siihen, että he saisivat riittävästi tietoa heitä koskevista asioista.

Toinen metsäammattilainen sen sijaan sanoo suoraan, että metsäammattilaisten asiantuntijuuteen ei aina luoteta.

Musta tuntuis siltä, että meihin ei oo aina luotettu. [...] Kyllähän se, jos sinne kirjoitetaan tällöinen sanamuoto kun ”normaali metsänhoito ei ole sallittua”, niin voisko sen suurempaa epäluottamusta oikeestaan enää pistää mustaa valkoselle. Et jos noi täällä tekee sitä normaalia työtänsä, niin sehän menee pieleen. (metsäammattilainen2)

Metsäammattilaisen mukaan kaavoituspuolella, ilmeisesti lähinnä tietyillä henkilöillä, on välillä suurtakin epäluottamusta ja asenteellisuutta havaittavissa heitä kohtaan. Joitakin tulkintaongelmia ja näkemyseroja on ollut, mutta asiasta on pystytty keskustelemaan. Myös luontokartoittaja mainitsee, että kyseisten osapuolten välillä on ollut melkoisia antipatioita ja luontoarvojen säilyttämisestä on käyty tiiviitä keskusteluja. Kyse on kuitenkin vain tietyistä henkilöistä, sillä toisten kanssa yhteisymmärrystä yhteisistä kysymyksistä on löytynyt helpommin ja heidän välillä vallitsee luottamus toistensa osaamiseen.

Haastatteluissa ilmenneet asenteet metsäammattilaisia kohtaan liittyvät kiinteästi siihen, luottavatko osapuolet toisiinsa ja pitävätkö toiset metsäammattilaisten asiantuntemusta hyödyllisenä omasta näkökulmastaan. Haastatteluiden perusteella osapuolten näkemykset metsäammattilaisten roolista ja asiantuntijuudesta vaihtelevat. Erilaisia määrittelyjä ovat esimerkiksi puustoammattilainen, metsänhakuuuhminen ja metsätalousihminen. Luontokartoittaja näkee metsäammattilaiset lähinnä puustoammattilaisina. Hän toivoisi heidän ymmärtävän, että metsä on muutakin kuin ainoastaan puut. Toisaalta hän on huomannut, että metsäammattilaiset ovat enenevässä määrin alkaneet kiinnittää huomiota myös luontoarvoihin. Vaikka virkistys ja luonnon monimuotoisuus mainitaan ensisijaisina tekijöinä metsästrategiassa, luontokartoittajan käsityksen mukaan joidenkin mielestä kaupunkimetsät pitäisi saada myös taloudellisesti tuottaviksi.

Eräällä kavasuunnittelijalla on sellainen käsitys, että metsäammattilaiset vastaavat lähinnä talousmetsien hoidosta, minkä takia kaavahankkeissa heihin ei tule niin helposti otettua yhteyttä. Mieluummin hän keskustelee metsäasioista esimerkiksi luontokartoittajan kanssa.

Kaupungin metsäpuoli on ollut aina tää tämmönen sanotaanko niin kun talousmetsäpuoli, jos näin rumasti sanoo. [...] Ne on kuitenkin tällasta talousmetsäkansaa ja ajattelee metsiä, et ne on tällasta puutavaravarastoo, josta tietyssä vaiheessa otetaan iso puutavara pois sieltä. (asemakaavoittaja2)

Hänen mukaansa tämä niin sanottu talousmetsäpuoli näkee metsät lähinnä puuntuotantoyksikkönä, jonka tarkoituksena on tuottaa voittoa. Esimerkiksi mäntyjä kaadetaan tonteilta sen takia, että ne ovat arvokkaita puita ja raha on parempi kerätä talteen. Myös toinen haastattelemani kavasuunnittelija erottaa metsäammattilaiset niistä metsäihmisistä, jotka ovat aidosti kiinnostuneita metsien hyvinvoinnista kokonaisuutena. Hän kutsuu metsäammattilaisia metsätalousihmisiksi tai metsänhakkuihmisiksi.

Haastattelemani metsäammattilainen kiistää, että taloudelliset tavoitteet ohjaisivat metsäammattilaisten toimintaa. Hänen mukaansa metsänhoidolla ei ole taloudellisia tavoitteita etenäkään kantakaupungissa, eikä lähimetsiä suinkaan nähdä puuntuotantoyksiköinä. Metsäpuolen näkemyksenä on, että kavasuunnittelijoiden pitäisi toisinaan luottaa enemmän asiantuntijoihin metsäkysymyksissä. Asukkaiden osallistumisella on tärkeä roolinsa kaavoituksessa, mutta myös asiantuntijoiden näkemyksiä pitäisi kuunnella erityistietämystä vaativissa kysymyksissä. Esimerkiksi Lehtopuron tapauksessa tällainen tilanne tuli vastaan, kun pohdittiin kapean metsäkaistaleen selviytymismahdollisuuksia avoimella paikalla. Metsäammattilaisen mukaan viheryhteydet jäivät monesti liian kapeiksi, jolloin helposti kaatuvat puut saattavat olla jopa turvallisuusriski paikallisille asukkaille ja niiden hoito aiheuttaa jatkossa turhaa lisätyötä. Tämän takia he pyrkivät tuomaan asiantuntemustaan viheryhteyksien suunnitteluun, niin että niillä olisi edellytykset säilyä elinvoimaisina ja todellista merkitystä eläinten kulkuyhteyksinä. Vaikka metsäpuolen näkemyksen mukaan heidän asiantuntemukseensa ei aina luoteta, he itse sitä vastoin luottavat kavasuunnittelijoiden ammattitaitoon ja motiiveihin, sillä he uskovat heidän tekevän parhaansa ja yrittävän sovittaa erilaisia tavoitteita yhteen niin hyvin kuin osaavat.

Ympäristösuunnittelija vuorostaan huomauttaa, että osapuolten on tärkeää myös pyrkiä ylläpitämään ansaittua luottamusta. Heidän tulee esimerkiksi tiedostaa oma vastuualansa ja antaa kommentteja vain sitä koskevista asioista.

Se on oleellista, että sen roolin ja uskottavuuden pitää. Että täytyy yhtälailla itse miettiä, että mihin asioihin kommentteja lähettää, että kaikki asiat ei oo semmosia joihin taas, vaikka niin kun henkilökohtaisesti haluais jotain sanoo, niin silloin kun sanoo ympäristönsuojelun nimissä, niin mitä asioita silloin sanoo, niin se on ehkä eri asia. Eli täytyy niin kun miettiä, missä roolissa sanoo ja millä tavalla sanoo, jotta se luottamus säilyy. (ympäristösuunnittelija)

Vihertilaajan kokemuksen mukaan luottamusta toisten asiantuntijuuteen punnitaan tavallaan koko ajan. Kyse ei kuitenkaan ole varsinaisesti luottamuksesta toisten ammattitaitoa kohtaan tai henkilökysymyksestä, vaan siitä, millaisia asioita ammattilaiset tuovat esille. Asioiden merkitystä suunnittelun kokonaisuuden ja lopputuloksen kannalta punnitaan jatkuvasti.

Kieli ja ymmärrys

Heterogeenisissä asiantuntijaorganisaatioissa kieli voi toisinaan vaikeuttaa toimijoiden keskinäistä ymmärrystä ja kollektiivista tiedon rakentamista (Parviainen 2006, 169). Esimerkiksi kaupunkiorganisaatiossa eri alojen asiantuntijat ovat tottuneet toiminaan omissa tutuissa maailmoissaan, joissa noudatetaan tyypillisesti tietylle alalle ominaisia ammattitermejä, sosiaalisia käytäntöjä ja ajattelumalleja (Hakkarainen & Paavola 2006, 244). Joskus vastassa on kielimuuri, jolloin osapuolet puhuvat niin eri kieltä, etteivät he täysin pysty ymmärtämään toisinaan. Esimerkiksi luontokartoittaja on havainnut, että toisinaan erilaiset ammattiterminologiat ja ymmärrykset asioista vaativat lisätyötä, jotta toimijat voivat ymmärtää toisiaan.

Jotenkin se vaatis sitä taitoo, että osais sitten esittää asiat sillä tavalla, että se menis perille, että se kaavanlaatijakin ymmärtäis että mistä on kyse. Monta kertaa täällä kyllä törmää sellaseen kielimuuriin, että biologina luulee puhuvansa sillä tavalla että kaavanlaatija ymmärtää, mutta tavallaan puhutaan eri kieltä ja toinen ei ymmärrä. (luontokartoittaja)

Myöskään metsäammattilaisten käyttämät termit eivät ole välttämättä kaikille tuttuja. Metsäammattilainen myöntää metsäpuolen sanaston olevan hyvin vakiintunutta. Heidän käyttämät käsitteet, kieli ja työkalut ilmentävät ammattikunnan historiaa ja näkemystä

maailmasta (Wenger 2000, 230). Toisinaan käytettävät termit tuntuvat itsestä niin itsestäänselvyyksiltä, ettei metsäammattilaiselle välttämättä tulisi mieleenkään, että joku ei ymmärtäisi niitä. Hän kuitenkin sanoo, että yleisesti ottaen metsäammattilaiset pyrkivät käyttämään kansanomaista kieltä, jota kaikki voivat ymmärtää. Toisaalta liian kansanomaisella kielellä voi olla myös ongelmansa, koska asioiden merkitys saattaa tällöin muuttua. Esimerkiksi kaavamääräyksissä on hänen mukaansa joskus käytetty metsänhoidon terminologiaa jossain määrin väärin, kun on pyritty yksinkertaiseen ilmaisuun. Tällöin kansanomainen kieli voi joutua ristiriitaan ammattiterminologian kanssa.

Osa haastateltavista on huomannut, että metsäammattilaisten käyttämien termien tarkka sisältö saisi olla paremmin hallussa. Esimerkiksi haastattelemani asemakaavoittaja ei usko aina ymmärtävänsä metsäammattilaisten näkemyksiä, mikä saattaa johtua heidän käyttämästään ammattikielestä tai toisaalta siitä, ettei hänellä ole riittävän paljon asiantuntemusta metsäpuolen asioista.

Mää en aina välttämättä ymmärrä kaikkea, mitä metsäihmisetkään puhuu. En mä kauheesti tunne esimerkiks puulajeja. Mulle täytyy aina jonkun kertoa niistä sitten. Ja toisaalta kyllä kaavottajakin varmaan käyttää semmosta kieltä, että jos ne puhuu tonttitehokkuuksista tai tämmösistä näin tai kadunpituuskaltevuudesta tai rakennusalasta tai tontin käyttötarkotusmerkinnästä ja tämmösistä näin, niin kyllähän ne varmaan sotkee ihmisiä. Niitä vaan täytyy selvitellä. Se on aika vaikeeta joskus, kun sanotaan, että kaavottajat käyttää joskus liian monimutkaista kieltä. Ja sit kun mä menin kerran lautakuntaan, niin mä aattelin että nyt mä käytän oikein yksinkertasta kieltä, niin sit mä sain vähän niinkun moitetta siitä. Vissiin vaikutti siltä, että vähän niin kuin lapsille ois puhunut. Et se on tosi vaikeeta, kun usein kuulijakunnassa on eri tietämysastetta olevia ihmisiä. (asemakaavoittaja3)

Sopivan tasoisen kielen valinta voi siis toisinaan olla haasteellista myös kaavoituspuolella, kun kuulijakunnassa on hyvin erilaisen taustan omaavia ihmisiä. Liian kansanomaisen kielen käyttö voi yksinkertaistaa asioita liikaa ja häiritä asiasta paljon tietäviä tahoja.

Kaikki eivät kuitenkaan jaa näkemystä terminologian aiheuttamista haasteista. Haastattelemani vihertilaajan mielestä ammattikieli ei aiheuta ongelmia, vaan pohjimmiltaan on ihmisten asenteista kiinni, haluavatko he todella ymmärtää toisiaan ja keskustella asioista. Myös Parviainen (2006, 168) muistuttaa, että kollektiivinen toiminta ja ymmärrys riippuvat loppujen lopuksi toimijoiden halusta, kyvystä ja uskalluksesta työskennellä ja jakaa tietoaan muiden

kanssa. Toimijoiden tulee olla kiinnostuneita kuulemaan toisten käsityksiä ja pyrkiä suhteuttamaan omaa tietoaan toisten tietoon. Vihertilaajan mukaan asiat voidaan aina selittää kiertoilmauksin, jos alan sanasto ei ole kaikille tuttua. Vaikka ammattikieleen liittyy monia näkökohtia, yleisesti ottaen haastatteluista saa sellaisen kuvan, että osapuolet pystyvät kohtuullisen hyvin keskustelemaan asioista ja ymmärtämään toisiaan. Eri alojen tärkeimmät termit ovat suurimmalle osalle tuttuja, mikä onkin lähes välttämätöntä yhteistyön kannalta. Jos jokin asia jää epäselväksi, sitä pyritään aina selventämään. Terminologia tulee pikkuhiljaa tutummaksi ja asioista oppii lisää sitä mukaa, kun niistä keskustellaan käytännön tilanteissa.

Yleiskaavoittajan mielestä toisinaan havaittava ymmärryksen puute on seurausta erilaisen ammattikielen lisäksi ennen kaikkea erilaisesta asiantuntemuksesta. Parviaisen (2006, 169) mainitsema kognitiivinen asymmetria saattaa vaikeuttaa toimijoiden välistä tiedonmuodostusta monen asiantuntija-alan organisaatioissa. Alat voivat olla melko erityyppisiä ja toimijoilla saattaa olla vain vähän ymmärrystä oman erikoisalan ulkopuolisista asioista.

Luontokartoittaja on huomannut, että toisinaan kaavasuunnittelijoiden on vaikea ymmärtää häntä, koska heidän näkökulmansa eroavat niin paljon toisistaan. Hänen täytyy tehdä paljon töitä sen eteen, että kaavasuunnittelija ymmärtää, mitä kaikkia asioita täytyy ottaa huomioon luontokohteen säilymisen kannalta.

Tavallaan se ongelma on ollu esimerkiks siinä, että arkkitehdit lähtee niin kun tavallaan eri näkökulmasta jo, että niille se viiva on siinä mihin se vedetään. Taas niin kun ihan vaan esimerkkinä, että biologina sitä ajattelee jotenkin... ihan esimerkkinä tuolla [eräällä osayleiskaava-alueella], niin siellä on semmonen puro jossa kasvaa hajuheinää [uhanalainen ja tiukasti suojeltu laji], niin sitä oli vaikea selittää. Että kun siinä on se puro joka on tavallaan se arvokkain osa, ja sen ympärillä on sitten sellasta kallioo. Tavallaan se, että ne kalliot muodostaa sille purolle, että ne vaikuttaa sen ilmastollisiin olosuhteisiin, että se muodostaa sellasen kokonaisuuden. Mutta kaavottaja ei taas näe mitään muuta kuin sen että se puro on se tärkein, että miksei sitä kallioo voi sitten tasata ja leikata. Niin kun sellasia. Ja siinäkin joutu tekeen töitä että sai itsensä niin kun ymmärretyksi, että mistä se kokonaisuus muodostuu. (luontokartoittaja)

Osapuolten erilaiset lähestymistavat voivat tuoda uusia ulottuvuuksia asioiden käsittelylle. Metsäammattilaisten ja vihersuunnittelijoiden lähtökohdat eroavat toisinaan toisistaan, sillä esimerkiksi samoja hoitotavoitteita määritellään hyvin erilaisten mittakaavojen ja lähtökohtien pohjalta.

Metsänhoitopuolellakin on vähän semmosta, että kun heidän lähtökohtansa on se metsäkuvioihin perustuvat metsänhoitosuunnitelmat. Se on semmosta pienipiirteistä kuviokohtaista ja siinä lähtökohta on se metsän kasvillisuus, puuston, puulajiston vaihtelu ja kasvuvaihe. Ja meidän lähtökohta samojen alueitten määrittelyyn, hoitotavotteiden määrittelyyn on tää viheralueen käyttö, sijoittuuko se esimerkiksi lähelle tulevaa asutusta vai onko se semmosen matkan päässä, että siinä nyt ei pienet risut taikka tämmöset myrskynkaadot hirveesti haittaa. Et meillä on vähän erilainen lähestymistapa ja sitten voi olla, että kaavottajalla ei oo kummastakaan lähestymistavasta kovin hirveen paljon konkreettista tietoa. (vihersuunnittelija)

Erilaiset näkemykset ja lähestymistavat voivat olla hyväkin asia, sillä ne voivat täydentää toisiaan. Lisäksi ne voivat saada osapuolet pohtimaan perusteluita omille näkemyksilleen ja niiden taustalla vaikuttaville oletuksille. Vihersuunnittelija uskoo, että samoissa suunnitteluprojekteissa toimiessaan osapuolet tutustuvat paremmin toistensa näkemyksiin ja oppivat toisiltaan koko ajan lisää, minkä seurauksena he voivat onnistua yhdessä saavuttamaan parempia tuloksia lähimetsien näkökulmasta. Myös Hakkarainen ja Paavola (2006, 245) ovat sitä mieltä, että vaikka eri alojen ammattilaisten voi olla aluksi vaikea ymmärtää toistensa näkökulmia, sosiaalista kieltä ja käsitteitä, tämä ymmärrys kasvaa, mitä enemmän toimijat ovat keskenään tekemisissä.

6.6 Ammattikuntien välisten rajojen ylittäminen

Organisaatiossa vallitsevien rajojen ylittäminen edellyttää toisinaan elementtejä, jotka pystyvät välittämään vuorovaikutusta, tuomaan yhteisöjä lähemmäksi toisiaan ja lisäämään osapuolten välistä ymmärrystä. Tällaisten elementtien olemassaolo ja tietoinen kehittäminen on olennaista siitä näkökulmasta, kuinka hyvin onnistutaan hyödyntämään niitä ammattialojen kohtaamisessa syntyviä olosuhteita, jotka mahdollistavat uusien ideoiden ja monipuolisten näkemysten muodostumisen.

Kun taustoiltaan erilaiset toimijat ja yhteisöt työskentelevät keskenään, he voivat yhteistyön kautta luoda erilaisia rajakohteita (Star & Griesemer 1989, 408). Haastatteluiden perusteella mahdollisia rajakohteita kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välillä voisivat olla esimerkiksi kaavat, yhdessä toteutettavat selvitykset, suunnitteluprosessit, yhteistilaisuudet sekä tietokannat. Esimerkiksi yhdessä laadittava selvitys voi toimia rajakohteena, jos se on osa useita käytäntöjä, kykenee toimimaan yhdyssiteenä näkökulmien välillä sekä heijastaa asioita, joita eri osapuolet

pitävät tärkeinä (Wenger 1998, 107; Carlile 2002, 450). Jo aikaisemmin mainitut alueelliset viheraluesuunnitelmat toimivat esimerkkinä tällaisista yhdessä laadittavista selvityksistä ja suunnitelmista, joissa voidaan määritellä ammattikuntien välisiä riippuvuuksia, tiedon eroja sekä sovittaa yhteen näkökulmia ja tavoitteita.

Kuten Star ja Griesemer (1989, 409) esittävät, rajakohteena voi toimia esimerkiksi tietty maantieteellinen alue, johon toiminta keskittyy. Tämän näkemyksen mukaan voidaan ajatella, että myös kaava-alue tai tietty metsikkö voi olla rajakohde ja saada erilaisia merkityksiä ja identiteettejä erilaisista maailmoista katsottuna. Metsäammattilaiselle metsä voi toimia tilana virkistykseksi, puuntuotannolle sekä muille käyttötarpeille. Luontokartoittajan näkökulmasta metsä kokonaisuutena tarjoaa tilan etenkin luontokohteille ja monimuotoisuudelle. Kaavasuunnittelijalle puolestaan metsä on tila rakentamiselle ja erilaisille toiminnoille. Metsä on tällöin asia, jota kautta ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa. Metsän ympärille osapuolet voivat organisoida näkemyksensä, ja sen lähtökohdista he voivat etsiä tapoja hallita toisistaan eriäviä näkökulmia (Wenger 1998, 107). Vaikka tavat tarkastella metsää ja antaa sille merkityksiä vaihtelevat, osapuolet voivat rajakohteiden avulla löytää joitakin yhteisiä elementtejä, joiden kautta keskustelu voi lähteä liikkeelle. Rajakohteiden avulla on siis mahdollista löytää yhteisiä näkökulmia ja käytäntöjä asian käsittelyyn.

Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välisinä rajakohteina voivat toimia myös tietynlaiset menettelytavat, rutiinit ja tekniikat. Esimerkiksi tiedonvaihtoon ja vuorovaikutustapoihin liittyvät rutiinit voivat toimia rajakohteina metsäsuunnittelun ja kaavoituksen välillä. Ristiriitaiset tai toisilleen vastakkaiset käytännöt voivat paljastaa tarpeen tarkastella kriittisesti ja muokata osapuolten omaksumia käytäntöjä ja oletuksia (Brown & Duguid 2001, 209). Kuten haastatteluiden perusteella aikaisemmin huomattiin, yksi keskeinen rajakohde on myös yhteinen kieli, jonka ansiosta toimijat voivat keskustella ja neuvotella merkityksistä ammattikuntien välisen rajan ylitse (Wenger 2000, 236).

Rajakohteiden lisäksi myös ihmiset voivat toimia yhteistyön välittäjinä (Wenger 1998, 109). Tällainen on mahdollista, mikäli toimija kuuluu moneen ryhmään samanaikaisesti ja kykenee koordinoimaan eri ammattikuntien tuottamaa tietoa. Toiset hakeutuvat mielellään välittäjän rooliin ja luovat yhteyksiä ryhmien välille. Välittäjän tehtävä voi olla haastava, sillä hänen tulee

osata ryhmittyä sopivalla tavalla näkökulmien väliin ja saada aikaan oppimista esittelemällä käytäntöjä toisilleen. (Wenger 1998, 109, 236.)

Metsäsuunnittelun ja kaavoituksen välillä välittäjänä on toiminut etenkin vihersuunnittelija, sillä hän on välittänyt metsäpuolen tietoa ja näkökulmia kaavasuunnittelijoille. Hän on työssään paljon tekemisissä sekä metsäammattilaisten että kaavasuunnittelijoiden kanssa ja pystyy tietyllä tavalla koordinoimaan kokonaisuutta. Tieto kulkeutuu monesti hänen kauttaan ammattikuntien välisen rajapinnan ylitse. Kokonaisuuden kannalta hyvän lopputuloksen saavuttaakseen kaavoituksen osapuolet joutuvat huomioimaan toistensa näkökulmia ja tietoa, oppimaan niistä ja muokkaamaan omaa näkemystään niiden perusteella. Wenger (2000, 236) painottaa, että kun kehitetään tällaista sosiaalisen oppimisen mahdollistavaa rajainfrastruktuuria, kannattaa pohtia, onko olemassa joitakin potentiaalisia välittäjähenkilöitä, jotka jostain syystä eivät vielä toimi tässä tehtävässä, mutta joiden panos voisi olla hyödyllinen.

Vihersuunnittelijan asema on hyvä yhteistyön välittämisen kannalta, sillä hän ei kuulu kumpaankaan ryhmään, mutta on kuitenkin paljon tekemisissä molempien osapuolten kanssa. Yhteistyötä ja tietoa voivat välittää kuitenkin myös jompaankumpaan ammattikuntaan kuuluvat toimijat. Tällöin he eivät ole yhtä neutraalissa asemassa, mutta riittävä etäännyminen omassa yhteisössä vallitsevista käytännöistä voi mahdollistaa tiedon välittämisen. Esimerkiksi eräs aktiivinen asemakaavoittaja on toiminut tällaisessa roolissa, sillä hän on osallistunut järjestettyihin yhteistilaisuuksiin, selvityksiin ja ohjelmiin sekä oma-aloitteisesti keskustellut ongelmakysymyksistä metsäammattilaisten kanssa. Hän on myös pyrkinyt välittämään saamaansa tietoa laajemmin kaavoituspuolella. Lisäksi nuoremmat kaavasuunnittelijat ja muut luontoarvoista ja metsäkysymyksistä kiinnostuneet kaavasuunnittelijat saattavat tulevaisuudessa toimia tällaisina välittäjinä kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välillä.

Kokemukset työskentelystä kaupungin eri yksiköissä voi mahdollistaa toimimisen välittäjänä. Kun työntekijät vaihtavat työskentely-ympäristöä, he voivat kyetä ymmärtämään molempien yksikköjen käytäntöjä. Tällöin heistä voi tulla yhdyshenkilöitä, jotka helpottavat yhteistyötä eri osastojen välillä. Tällainen tilanne on ollut myös ympäristösuunnittelijalla, sillä aikaisemmin kaupungin organisaatiossa saavutettu kokemus viher- ja metsäpuolen asioista on ollut hyödyksi muissa tehtävissä. Hän tuntee hyvin heidän tehtävänsä, käytäntönsä ja oikeat henkilöt,

minkä ansiosta yhdessä toimiminen on helpompaa. Tätä kautta ympäristösuunnittelija voi välittää yhteistyötä viher- ja metsäsuunnittelun ja ympäristöpalveluiden välillä.

7 Päätelmiä: Vuorovaikutuksen mahdollistavan suunnittelukulttuurin luominen

Kaupunkimetsien hallinta on ajankohtainen ja kasvava ongelma yhdyskuntasuunnittelussa, minkä vuoksi vuorovaikutusta ammattilaisten välillä tarvitaan jatkossa entistä enemmän. Myös tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä. Löysin haastatteluiden perusteella selväpiirteisiä ongelma-alueita, joihin kehittämistyössä tulee keskittyä etsittäessä vuorovaikutuksen parannuskeinoja. Esitän seuraavassa tiivistetysti vastaukseni tutkimuskysymyksiin.

(1) Yhteistoiminta kaava- ja metsäsuunnittelun välillä voi toteutua monessa vaiheessa kaavoitusprosessia, mutta erityisen tärkeää se on suunnittelun varhaisessa vaiheessa, jolloin kaavan tiettyihin lähtökohtiin on vielä mahdollista vaikuttaa. Tiedonvaihdon ja yhteistoiminnan olisi hyvä olla nykyistä vaikuttavampaa jo ennen kaavasunnittelun käynnistymistä. Tämän lisäksi tulisi varmistaa se, että yhteistyössä määritellyt metsiä koskevat tavoitteet välittyvät myös niille, jotka vastaavat rakentamisvaiheesta.

Keskeinen ongelma näyttäisi olevan se, että kaava-alueella säästettäväksi tarkoitettua metsää ei juuri koskaan ehditä valmentaa tuleviin muutoksiin eikä sen luontaista reunaa useinkaan kyetä suojaamaan rakentamisen heikentäviltä vaikutuksilta. Ammattilaisten välinen tiedonvaihto on tarpeen etenkin yleiskaavaa laadittaessa, jolloin metsäammattilaiset voivat hyvissä ajoin alkaa suunnitella valmentavia toimenpiteitä. Puuston valmentamiseen liittyy monia käytännön haasteita, joista toimijoiden on syytä keskustella.

Kaiken kaikkiaan vuorovaikutusta tarvitaan sekä yleis- että asemakaavavaiheissa. Yhteistyön kehittämisen kannalta olennaista on tunnistaa kriittiset tilanteet ja ongelma-alueet, joissa tiedonvaihto ja osaamisen yhdistäminen ovat tarpeen.

(2) Mahdollisuudet ja esteet kollektiiviselle tiedonmuodostukselle osapuolten välillä riippuvat monesta seikasta. Tulosten perusteella tärkeitä tekijöitä ovat erot professioiden ja hallintokuntien näkökulmissa ja työskentelykulttuureissa. Paikallisiin olosuhteisiin nähden ylimitoitettu rakentamistavoite voi kärjistä näitä eroja vuorovaikutustilanteissa. Lisäksi merkittävää on toimijoiden aktiivisuus ja tahto oppia tuntemaan ja ymmärtämään toista osapuolta, luottamuksen

saavuttaminen ja ylläpito sekä sanasto, jonka avulla yhteistä tiedonmuodostusta tavoitellaan. Haasteita aiheuttaa myös jatkuva kiire, minkä takia yhteistyötä kannattaa tehostaa ja systematisoida rutiinien avulla.

Kuten kahden kaavoitustapauksen vertailussa kävi ilmi, aktiivisen pyrkimyksen ansioista on mahdollista löytää konkreettisia parannuksia moniin yhteistoiminnan käytännön ongelmiin. Kollektiivinen tiedon rakentaminen vaatii kiinnostusta sekä ottaa vastaan toisten tietoa että tarjota omaa osaamista muille.

(3) Tutkimuksessa ilmeni, että ammattikuntien välisiä rajoja korostavat toimintojen historiallinen erillisuus ja reviirien vartiointi. Perinteisesti kaavoitus ja metsäsuunnittelu ovat olleet tiukasti erilliset suunnittelusektorinsa ja edelleenkin vallitsevan ajattelutavan mukaan toisten vastuualueisiin ei tule liikaa puuttua. Metsänhoidon ja kaavoituksen ammattilaisten lähestymiskulmat suunnittelutilanteeseen ovat varsin erilaiset. Metsäammattilaisten tehtävänä on kehittää järeitä virkistykseen soveltuvia kaupunkimetsiä, joita asukkaat arvostavat. Kun nämä tietyllä tavalla hoidetut metsät tulevat kaavoituksen piiriin, he joutuvat ratkaisemaan, kuinka käsitellä nopealla aikataululla metsiä niin, että ne soveltuvat paremmin rakentamiseen. Kaavasunnittelijoille puolestaan metsä merkitsee mahdollisuutta sijoittaa erilaisia toimintoja. Heidän toimintansa taustalla vaikuttaa ylhäältä annettu rakentamistavoite, joka on pystyttävä toteuttamaan. Suunnittelun lähtökohdat määrittää kaavoituksen intressien pohjalta, jolloin metsänhoidon on kyettävä sopeutumaan kaavoituksen asettamiin ehtoihin. Tämänkaltaisen kaavoituksen dominoima tilanne luo ristiriitaisen asetelman suunnittelulle ja yhteistyölle.

Osapuolten on mahdollista toimia ammattikuntarajojen yli, mikäli he ymmärtävät toistensa ajattelutapoja ja tavoitteita. Tämä vaatii näkemysten taustalla vaikuttavien arvostusten, oletusten ja suunnitteluperiaatteiden tunnistamista. Erilaiset yhteistilaisuudet ja yhteistyössä toteutettavat hankkeet ja selvitykset ovat hyödyllisiä, sillä niiden kautta osapuolet voivat oppia ymmärtämään toisiaan ja laajentaa omaa näkemystään. Lisäksi yksi lupaava keino helpottaa yhteistä tiedonmuodostusta on tämän tutkimuksen perusteella erilaisten rajakohteiden ja muiden välittäjien kehittäminen.

Jatkotutkimusaiheita

Esitän lopuksi joitakin aihealueita, joihin tulosteni perusteella kannattaa suunnata jatkotutkimusta. Lähdetessä ratkomaan yhteistyön ongelmia on ensinnäkin olennaista erottaa toisistaan eriluonteiset yhteistyön osa-alueet, sillä ne vaativat erityyppisiä parannuskeinoja. Tämän jälkeen on mahdollista kehittää näiden osa-alueiden määrittämiin suunnittelutilanteisiin soveltuvia yhteistyön välittäjiä. Eräät ongelmat ulottuvat syvälle kaupunkisuunnittelun perustuksiin. Tarvittaisiin esimerkiksi selvästi nykyistä pitkäjänteisempää suunnittelu-aikataulua sellaisissa kaavoissa, joissa on ratkaistava merkittäviä metsäkysymyksiä, mutta tällainen ajatus sopii huonosti nopearytmiseen kaavoitukseen.

a) Metsän biologia, tilallisuus ja kasvuvoima

Kaavasuunnittelu ja metsäsuunnittelu ovat yhteydessä toisiinsa metsäluonnossa tapahtuvien prosessien kautta. Luonnonprosessit asettavat kaavasuunnittelulle vaatimuksia, joista toimijoiden on oltava tietoisia. Luonnonprosessit, kuten puuston kasvu ja elinkaari, vanhan kuusikon tarve suojaavalle reunapuustolle, sen haavoittuvaisuus muutoksissa ja myrskyissä sekä kasvien tarve omalle tilalle aiheuttavat seuraamuksia suunnittelulle ja sitä kautta tavallaan osallistuvat suunnitteluprosessiin. Ne asettavat suunnittelulle vaatimuksia, rajoittavat toimintamahdollisuuksia ja osallistuvat täten toiminnan määrittelyyn. Kokonaisuuden kannalta tasapainoinen lopputulos voidaan saavuttaa, kun huomioidaan luonnon asettamat vähimmäisvaatimukset ja tavat reagoida rakentamisen aiheuttamiin muutoksiin. Luonnonprosessien aiheuttamista haasteista ja niihin liittyvistä kokemuksista voidaan myös oppia, sillä ratkaisuja on hyödyllistä arvioida jälkikäteen ja pohtia, mitä olisi voitu tehdä paremmin metsän hyvinvoinnin näkökulmasta. Esimerkiksi metsäalan tutkimuksessa voisi olla hyödyllistä keskittyä selvittämään ja vertailemaan kaavoitushankkeita, joissa on jollakin tavalla epäonnistuttu huomioimaan metsäluonnon asettamia vaatimuksia. Luonnontieteellisen tarkastelun avulla olisi mahdollista saada selville, millaisia metsäluontoa koskettavia suunnitteluohjeita kaavasuunnittelijoille tulisi luoda, jotta epäonnistumisilta vältyttäisiin tulevaisuudessa.

b) Kaavoitusta ehdollistavat tekijät

Kaavoitusta ehdollistavat tekijät, kuten ylemmän tason kaavat, tavoiteohjelmat ja poliittiset päätökset (Puustinen 2006, 285), sitovat kehityksen tietynlaiseksi. Haastattelut ja kaavoitustapausten tarkastelu osoittivat, että tehtävät päätökset ja suunnitelmat johtavat tulokseen, johon yksittäisen kaavasuunnittelijan on melko vaikea vaikuttaa. Kyse on polkuriippuvuudesta, jossa toimijan liikkumavara kaventuu. Kaavoituksen hierarkkisen päätöksenteon seurauksena asemakaavoittajan tehtävänä on toimia niissä puitteissa, jotka ovat määräytyneet koko prosessin aikana. Kyseistä aihetta on käsitelty tässä työssä vain suppeasti, minkä takia tarpeellinen jatkotutkimusaihe voisi koskea kaavoituksessa ilmenevää polkuriippuvuutta ja erilaisten päätösten ja tavoitteiden siirtymistä kaavatasolta toiselle.

c) Suunnittelutilanteiden ajan ja tilan dynamiikka ja ennakointi

Metsäsuunnittelun ja kaavoituksen olemuksellisen yhteensopivuuden kannalta merkittäviä asioita ovat suunnittelusektoreiden aikamittakaava ja prosessien rytmi. Esimerkiksi kaupungin kasvun, päätöksenteon ja metsän kasvun prosessit voivat tapahtua hyvin eri tahtiin, jolloin ne eivät osu keskenään samaan mittakaavaan. Kaavoitusohjelmassa lukitaan päätökset, vaikka olosuhteet ovat muuttuvia ja uusia tekijöitä nousee esille selvityksissä. Yllättävät myrskytuhot tai toisaalta metsän hidas kasvutahti eroavat monesti päätöksenteon ajallisesta mittakaavasta. Jotta nämä eri prosessit voidaan linkittää paremmin yhteen, tulee päätöksentekijöiden ja muiden niiden kanssa tekemisissä olevien tahojen olla tietoisia prosesseja erottavista tekijöistä ja niiden merkityksestä kokonaisuuden kannalta.

Etenkin puuston valmentamisen kohtaamissa haasteissa käy ilmi erot suunnittelusektoreiden tavoissa ennakoida asioita. Metsän kasvun ennakointi pitkäjänteisellä hoidolla ja kaavoituksesta seuraavat nopeat rakennustoimenpiteet tapahtuvat niin erilaisissa aikamittakaavoissa, että valmentaminen ei ole mahdollista. Tämän ongelman ratkaiseminen vaatiikin jatkossa lisätutkimusta.

d) Rajat professionaalisten käytäntöjen ja hallintokuntien välillä

Kuten myös Lehtopuron ja Holmavaaran tapauksissa huomattiin, kaavasunnittelua rajoittavat erilaiset professionaaliset pakot ja normit, kuten kaupunginvaltuuston päätökset, taloudelliset tavoitteet ja tietyt suunnitteluperiaatteet. Metsäsuunnittelun kannalta merkittävä professionaalinen normi puolestaan liittyy hoitotoimenpiteisiin eli miten ne toteutetaan ja millaisia ehtoja niiden onnistumiseen liittyy. Eri suunnittelualojen pakkotilanteiden ilmaiseminen ja perusteleminen edistävät ammattilaisten tietoisuutta ja ymmärrystä niistä. Tutkimuksen kautta olisi tarpeen tarkemmin selvittää, millaisia seuraamuksia professionaalista pakkotilanteesta on suunnittelulle ja yhteistyölle. Monet kaavoitukseen ja metsäsuunnitteluun liittyvistä reunaehdoista ovat varsin sitovia, mutta joihinkin voi olla mahdollista vaikuttaa vuorovaikutuksen kautta. Tutkimuksessa voidaan esimerkiksi arvioida sitä, kuinka pysyvät raamit yleiskaavan määrälliset tavoitteet asettavat asemakaavalle missäkin tilanteessa vai onko tavoitteita mahdollista hioa tapauksen mukaan.

e) Yhteistyön erilaiset välittäjät

Kaavoituksen ja metsäsuunnittelun yhteensovittamisen kannalta keskeisessä asemassa ovat välittäjähenkilöt, jotka edistävät ammattikuntien välistä tiedonvaihtoa. Tässä tutkimuksessa välittäjinä nousivat esille vihersuunnittelija ja ympäristösuunnittelija, jotka ovat neutraaleita osapuolia kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välillä. Tietynlaisina välittäjähenkilöinä voivat toimia myös kyseisiin ammattikuntiin kuuluvat toimijat, jotka ovat omasta aloitteestaan pyrkineet parantamaan yhteistyötä. Nimenomaan aktiivisilla toimijoilla näyttää olevan tärkeä merkitys tiedonkulun ja kollektiivisen tiedonmuodostuksen kannalta. Tulevaisuudessa kaupunkiorganisaatiossa tapahtuvalla sukupolvenvaihdoksella saattaa olla vaikutusta toimintakulttuurin muotoutumiseen, mutta sen todellinen merkitys nähdään vasta myöhemmin. Potentiaalisia välittäjähenkilöitä tulisi etsiä myös tutkimuksen avulla, sillä heitä tarvitaan lisää, mikäli suunnittelusektoreita halutaan tuoda lähemmäksi toisiaan. Myös erilaisia toimintaa välittäviä rajakohteita on syytä pohtia jatkossa tarkemmin, eli millaisia konkreettisia rajakohteita on olemassa kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välillä ja millä tavalla ne auttavat helpottamaan vuorovaikutusta ja yhdistämään käytäntöjä. Mahdollinen jatkotutkimusaihe voisi liittyä

esimerkiksi siihen, millä tavalla viheraluesuunnitelmat käytännössä edistävät suunnittelunäkökulmien yhdistämistä.

Reflektio

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää metsäammattilaisten ja kaavasuunnittelijoiden välistä vuorovaikutusta ja millaisia ongelmia yhteistyössä ja tiedonkulussa voi tulla vastaan. Kahden kaavatapauksen tarkastelun ja eri alojen ammattilaisten haastattelujen perusteella pyrin hahmottamaan, millainen suunnittelukulttuuri Tampereella on ja missä määrin laaja-alainen yhteistyö toteutuu metsäammattilaisten ja kaavasuunnittelijoiden välillä. Tutkimuksen tavoitteet täyttyivät mielestäni kohtuullisen hyvin. Toisaalta kyse on niin laajasta teemasta, että varmasti joitakin asioita jäi käsittelemättä haastatteluissa ja yksityiskohtia huomaamatta työn kuluessa. Tutkielman perusteella voidaan mielestäni kuitenkin saada selkeitä viitteitä kahden toimialan välisestä vuorovaikutuksesta ja tiedonkulun kohtaamista haasteista ja täten lisätä ymmärrystä vallitsevasta suunnittelukulttuurista. Tutkimuksessa nousivat esille etenkin tietyt avainkysymykset, joihin kannattaa tulevaisuudessa kiinnittää huomiota. Jotkin niistä saattavat olla tyypillisiä myös laajemmassa mittakaavassa ja tutkielman tuloksia saattaakin olla mahdollista soveltaa myös muissa kaupungeissa, kunhan paikalliset olosuhteet otetaan riittävällä tavalla huomioon. Uskon, että löydöksiä on mahdollista hyödyntää käytännössä ammattilaisten jokapäiväisessä työssä. Tutkimus tarjosi uutta tietoa ajankohtaisesta kaupunkimetsien hallinnan ongelmasta, jota ei ole aikaisemmin tutkittu laajasti tästä näkökulmasta.

Tutkimus pohjautui vahvasti haastatteluaineistoon. Pääpaino oli haastateltavien näkemysten tarkastelussa ja kirjallisuuden tehtävänä oli lähinnä tukea analyysin tekemistä. Haastatteluiden tekeminen oli antoisin vaihe tutkielman tekemisessä, sillä niiden kautta sain korvaamatonta tietoa ammattilaisten erilaisista näkemyksistä, sain kuulla monista kiinnostavista suunnitteluun vaikuttavista tekijöistä ja pääsin näkemään, kuinka erilaisia persoonia kaupunkiorganisaatioissa työskentelee. Mielestäni haastattelut onnistuivat hyvin ja sain niiden avulla kattavan kuvan kokonaisuudesta. Haastateltavat puhuivat keskimäärin melko avoimesti, mutta välillä oli havaittavissa pientä varovaisuutta puhua arkaluontoisista asioista. Tunnelma oli joissakin asioissa sävyltään sovitteleva, eikä joitakin asioita haluttu sanoa suoraan. Osa haastateltavista toi esille yhteistyön ongelmakohtia lähinnä sivulauseissa ja välillä sain lukea niitä ikään kuin rivien

välistä. Kaiken kaikkiaan työtä lukiessa on muistettava, että analyysi perustuu haastateltavien henkilökohtaisiin mielipiteisiin, joihin voivat vaikuttaa joidenkin henkilöiden väliset ristiriidat, haastattelutilanne, luottamuksen rakentuminen haastateltavan ja tutkijan välillä sekä monet muut seikat. Lisäksi tutkijan tulkinnat kommentaareista ja muutenkin koko tutkielman laadintaprosessin aikana tekemät valinnat ja rajaukset vaikuttavat luonnollisesti lopputulokseen.

Lähteet

- Bowker, G. C. & Star, S. L. 1999. *Sorting things out: classification and its consequences*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Brown, J. S. & Duguid, P. 1991. Organizational learning and communities-of-practice: Toward a unified view of working, learning, and innovation. *Organization Science* 2: 40–57.
- Brown, J. S. & Duguid, P. 1998. Organizing Knowledge. *California management review* 40(3): 90–111.
- Brown, J. S. & Duguid, P. 2001. Knowledge and organization: A social-practice perspective. *Organizational science* 12: 198–213.
- Carlile, P. R. 2002. A pragmatic view of knowledge and boundaries: boundary objects in new product development. *Organization Science* 13(4): 442–455.
- Carlile, P. R. 2004. Transferring, translating and transforming: An integrative framework for managing knowledge across boundaries. *Organization Science* 15(5): 555–568.
- Czarniawska-Joerges, B. 1992. *Exploring complex organizations. A cultural perspective*. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Eskola, J. 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus. 159–183.
- Hakkarainen, K. & Paavola, S. 2006. Kollektiivisen asiantuntijuuden mahdollisuuksia ja rajoituksia – kognitiotieteellinen näkökulma. Teoksessa Parviainen, J. (toim.): *Kollektiivinen asiantuntijuus*. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 214–272.
- Hamberg, L. & Löfström, I. 2009. Monimuotoisuuden ja metsän eri käyttömuotojen yhteensovittaminen kuntien virkistysmetsissä ja valtion retkeilyalueilla. *Metlan työraportteja* 113.
- Hernes, T. 2004. Studying composite boundaries: A framework for analysis. *Human Relations* 57: 9–29.
- Jokinen, A. & Asikainen E. 2008. Kaupunkiluonnon hoitoon vaikuttavat voimat. Teoksessa Anttonen, K., Laihosalo, K. & Leino, H. (toim.): *Kaupunki kasvaa, miten käy ympäristön? Ympäristönäkökulmia Tampereen kaupungin toimintaan*. Acta nro 202. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. 95–103.
- Kangasniemi, R. 2008. Kaavoitus Tampereella. Teoksessa Anttonen, K., Laihosalo, K. & Leino, H. (toim.): *Kaupunki kasvaa, miten käy ympäristön? Ympäristönäkökulmia Tampereen kaupungin toimintaan*. Acta nro 202. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. 40–44.
- Kiuru, H. 2001. Puut kunniaan kaupungissa. Teoksessa Knuuti, L. (toim.): *Metsä kaupungissa. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 55*. 14–22.

- Koivunen, N. 2005. Miten kollektiivinen asiantuntijuus organisoituu? *Hallinnon Tutkimus* 24(3): 32–45.
- Komulainen, M. 1995. Taajamametsien hoito. Ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Metsäkeskus Tapio. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Metsälehti.
- Konijnendijk, C. 2000. Adapting forestry to urban demands – role of communication in urban forestry in Europe. *Landscape and Urban Planning* 52: 89–100.
- Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine M. Bamberg, J. Jokinen, P. (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. 9–38.
- Lave, J. & Wenger, E. 1991. *Situated learning: legitimate peripheral participation*. New York: Cambridge University Press.
- Leino, H. 2006. Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Tutkimus Tampereen Vuoreksesta. *Acta Universitatis Tamperensis* 1134. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Löfström, Irja 2009. Puhelinkeskustelu 22.4.2009.
- Mikkola, N., Pykäläinen, J., Löfström, I., Kurttila, M. & Tikkanen, J. 2008. Kuntametsien suunnittelun tiekartta -hankkeen loppuraportti. *Metlan työraportteja* 68.
- Parviainen, J. 2006. Kollektiivinen tiedonrakentaminen asiantuntijatyössä. Teoksessa Parviainen, J. (toim.): *Kollektiivinen asiantuntijuus*. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 155–187.
- Peltola, T. 2007a. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, M., Bamberg J. & Jokinen, P. (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. 111–129.
- Peltola, T. 2007b. Paikallisen energiahuollon ympäristöpoliittinen liikkumavara. Vaihtoehtoiset teknologiat, poliittiset käytännöt ja toimijuus. *Acta Universitatis Tamperensis* 1203. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Peltonen, L. 2004. Paikallisen hallintatavan polkuriippuvuus – Tampereen aseveliakselin tie rintamalta regiimiksi. *Yhdyskuntasuunnittelu* 42(3–4): 30–50.
- Puustinen, S. 2001. Suunnittelijaprofessio refleksiivisyyden puristuksessa. *Yhteiskuntasuunnittelu* 39(1): 26–45.
- Puustinen, S. 2006. Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. Väitöskirja. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja sarja A* 34. Espoo: YTK.
- Rinne, T. 2007. Tilaaja-tuottaja –toimintatapa. Kuntatiedon keskus. Julkaistu 18.5.2007. Luettu 2.3.2010. < http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;55264;55275;102054;88362>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Luettu 17.3.2010. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>

Star, S. L. & Griesemer, J. R. 1989. Institutional ecology, 'translations' and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's museum of vertebrate zoology, 1907–39. *Social Studies of Science* 19(3): 387–420.

Tampereen kaupunki 2008. Kaavoitusohjelma. Tampereen kaupunginhallituksen suunnittelujaoston 16.12.2008 hyväksymä kaupungin asemakaavoitus- ja yleiskaavoitusohjelma vuosille 2009–2011. Luettu 18.1.2010.

<<http://www.tampere.fi/kaavatjakiinteistot/kaavoitus/kaavoitusohjelma.html>>

Tampereen kaupunki 2009. Tilaaja-tuottaja -malli. Päivitetty 27.4.2009. Luettu 2.3.2010

<<http://www.tampere.fi/hallintojatalous/toimintamallinuudistus/tilaatuottajamalli.html>>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Tuominen, A. 2008. Tampereen metsät. Teoksessa Anttonen, K., Laihosalo, K. & Leino, H. (toim.): Kaupunki kasvaa, miten käy ympäristön? Ympäristönäkökulmia Tampereen kaupungin toimintaan. Acta nro 202. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. 87–95.

Tuominen, A. 2009. Mansen Mettät Voimavara ja Mahdollisuus. Luonnos Tampereen kaupungin metsien hoidon toimintamalliksi 2009–2020. Tampereen kaupunki, Kaupunkikehitysryhmä, Kiinteistötoimi. Luettu 27.8.2009.

<<http://www.tampere.fi/ymparistojaluonto/metsat/toimintamallinvalmistelu.html>>

Wenger, E. 1998. *Communities of practice: learning, meaning, and identity*. New York: Cambridge University Press.

Wenger, E. 2000. Communities of Practice and Social Learning Systems. *Organization* 7(2): 225–246.

Yli-Pelkonen, V. & Niemelä, J. 2006. Use of ecological information in urban planning: Experiences from the Helsinki metropolitan area, Finland. *Urban Ecosystems* 9: 211–226.

Liitteet

Liite 1. Metsäammattilaisten haastattelurunko

1) Tausta metsäammattilaisena

- ikä, koulutus, työura lyhyesti, kauanko ollut tehtävässä, työn sisältö
- millaista asiantuntijuutta oman tehtävän hoitaminen vaatii
- mistä ammattitaito syntyy, mitä kautta kerännyt tietonsa ja osaamisensa

2) Ajatuksia kaupunkimetsistä

- millainen käsitys kaupunkimetsien tilasta ja suojelusta
- millaisia metsiä tulisi säilyttää
- pyritäänkö kaavasuunnittelun tai rakentamisen sijoittamisen avulla säilyttämään elinvoimaisia metsiä, käydäänkö vaihtoehtoista keskustelua metsien kannalta
- millä keinoilla metsät voitaisiin huomioida paremmin kaavoituksessa

3) Yhdyskuntakehitys ja metsien hoito

- millaisia tulevaisuuden näkymiä liittyy kaupunkimetsien säilymiseen
- millä tavalla metsänhoidollisissa menettelyissä otetaan huomioon tuleva yhdyskuntakehitys
- millaisia haasteita rakentamistarpeen kasvu aiheuttaa metsäsuunnittelulle

4) Kiinnostavan kaavoitustapauksen pohdintaa

- tuleeko mieleen ajankohtaista kaavoitustapausta, joka ilmentäisi hyvin kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välistä yhteyttä
- millaisessa käytössä esimerkkialueen metsä oli aikaisemmin
- ketkä osallistuivat aluetta koskevaan kaavasuunnitteluun, entä kyseisen metsikön hoidon suunnitteluun
- millaisia vuorovaikutustilanteita oli suunnittelun eri vaiheissa, kuinka paljon tiedonvaihtoa
- mikä suunnittelussa oli hyvää, mitä siitä voidaan oppia

5) Aikamittakaava

- tiedotetaanko rakennettavista alueista ajoissa, missä vaiheessa sopiva aika ilmoittaa metsänhoidon kannalta, milloin mahdollista
- saako metsäasiantuntija tietoa jo kaavoituksen esiprosessista ennen virallista tietoa
- millaisia asioita metsäsuunnittelun 10 vuoden sykli mahdollistaa tai estää suhteessa lyhyempään kaavoitussykliin
- kuinka hyvin metsäsuunnittelun ja kaavoituksen aikamittakaavat sopivat yhteen
- onko metsäsuunnittelun sykli aina 10 vuotta vai voidaanko siitä joustaa kaupunkimetsien tapauksessa

6) Kaavatasot

- millainen rooli asema- ja yleiskaavoilla on metsien säilyttämisen kannalta, eroaako toisistaan
- miten asema- ja yleiskaavoissa huomioidaan metsät, mitä haasteita siinä ilmenee

7) Suunnittelujärjestelmät

- millaisessa suhteessa metsäsuunnittelu ja kaavoitus ovat toisiinsa nähden
- rajoittaako kaavoitus metsäsuunnittelua jollakin tavalla
- onko kaavoituksen ja metsäsuunnittelun logiikoissa eroja, kohdistuuko keskenään erilaisiin kohtiin

8) Tieto ja vuorovaikutus

- millaisia ovat vakiintuneet vuorovaikutuskäytännöt omalla osastolla, eroavatko kaavasuunnittelijoiden käytännöt metsäammattilaisten käytännöistä

- miten yhteistyö ja tiedonkulku toimivat omasta mielestä, kuinka tyytyväinen
- onko yhteistyöstä tai tiedonvaihdosta annettu suosituksia
- millaista tietoa/osaamista tarvitaan, millaista tarpeellista tietoa toisella osapuolella tarjottavana
- kuinka helposti toiselta osapuolelta saa tietoa, millaiset ovat asenteet yhteistyötä kohtaan
- millaista tietoa itse pystyy tarjoamaan, kuinka aktiivisesti tarjoaa sitä, millaisissa tilanteissa tarvitaan erityisesti
- millaiset resurssit itsellä on osallistua yhteistyöhön

9)Haasteet

- onko yhteistyössä ongelmia omasta mielestä
- mistä mahdolliset ongelmat johtuvat
- millä konkreettisilla keinoilla tiedonkulkua ja yhteistyötä voitaisiin kehittää

10)Roolit

- miten kuvailisi metsäammattilaisen roolia kaavaa laadittaessa
- onko kunnan sisällä selkeät roolit, onko joku taho hallitsevammassa asemassa
- millainen merkitys kansalaisten osallistumisella on metsien säilyttämisen kannalta
- ovatko kansalaiset yhteydessä metsäammattilaisiin kaavoituskysymyksissä

11)Vaikutusmahdollisuudet

- kuinka paljon metsäammattilaiset pystyvät vaikuttamaan säilytettävien metsien määrittelyyn
- millaiset ovat vaikutusmahdollisuudet kaavoitusprosessin eri vaiheissa, millaisia virallisia ja epävirallisia vaikutusmahdollisuuksia järjestelmä sallii
- saavatko osapuolet omat tavoitteensa kuuluville, millä keinoilla

12)Vastuu

- keiden vastuulla on metsien säilyttäminen, kuinka pitkälle metsäammattilaisten vastuu ylettyy
- kenen vastuulla on päättää metsän valmentamisen aloittamisesta, mikä on valmentamisessa haasteena

13)Luottamus ja yhteisymmärrys

- luotetaanko metsäammattilaisten asiantuntijuuteen, kuinka luottamusta voitaisiin parantaa
- ymmärtävätkö osapuolet toistensa kieltä

14)Tilaaaja-tuottaja –malli

- kuinka paljon toimintamalli on vaikuttanut käytännön työhön ja yhteistyöhön eri tahojen kanssa

Liite 2. Kaavasuunnittelijoiden haastattelurunko

1) Tausta kaavasuunnittelijana

- ikä, koulutus, työura lyhyesti, kauanko ollut tehtävässä, työn sisältö
- millaista asiantuntijuutta oman tehtävän hoitaminen vaatii

2) Ajatuksia kaupunkimetsistä

- kuinka paljon metsäkysymykset koskettavat kaavasuunnittelijoita
- millaisia metsiä tulisi säilyttää
- miten metsät on mahdollista huomioida kaavoituksessa

3) Kaavatasot

- millä kaavatasolla on tärkeintä huomioida metsien säilyttäminen
- millainen rooli asema- ja yleiskaavoilla on metsien säilyttämisen kannalta, eroaako toisistaan
- miten asema- ja yleiskaavojen välillä tieto metsien säilyttämisestä siirtyy

4) Tieto ja vuorovaikutus

- millaisia ovat vakiintuneet vuorovaikutuskäytännöt, millä tavalla eri tahoihin ollaan yhteydessä
- järjestetäänkö enemmän isoja yhteistilaisuuksia vai keskustellaanko henkilökohtaisesti
- miten yhteistyö ja tiedonkulku toimivat omasta mielestä kaupunkiorganisaation sisällä
- onko yhteistyöstä tai tiedonvaihdosta annettu suosituksia
- ketkä kaikki tahot osallistuvat metsäasioiden tarkasteluun kaavasuunnittelussa
- millaisista metsiin liittyvistä asioista keskustellaan
- millaista tarpeellista tietoa metsäammattilaisilla tarjottavana, millaisissa tilanteissa tarvitaan erityisesti
- kuinka helposti toiselta osapuolelta saa tietoa
- millaiset resurssit itsellä on osallistua yhteistyöhön
- onko entuudestaan tutun henkilön kanssa yhteistyö erilaista kuin muiden kanssa, mikä on verkostojen merkitys

5) Haasteet

- mikä yhteistyössä on haasteena omasta mielestä, onko jotain kehitettävää
- mistä mahdolliset ongelmat johtuvat
- millä konkreettisilla keinoilla tiedonkulkua ja yhteistyötä voitaisiin kehittää
- mistä suunnasta yhteistyön lisäämisen aloitteen pitäisi tulla

6) Roolit

- onko kunnan sisällä selkeät roolit eri hallintokuntien välillä
- miten kuvailisi omaa rooliaan yhteistyössä
- millainen merkitys kansalaisten osallistumisella on metsien säilyttämisen kannalta

7) Vaikututtaminen

- pyrkivätkö metsäammattilaiset vaikuttamaan suunnitteluun, millä tavalla he tuovat metsiin liittyvät tavoitteet esille
- miten eri tavoitteet saadaan yhteen sovitettua

8) Luottamus ja yhteisymmärrys

- pystyvätkö osapuolet keskustelemaan suunnittelun tavoitteista, ongelmakohtista ym.
- onko osapuolten välillä luottamusta, luottavatko he toistensa asiantuntijuuteen
- ymmärtävätkö osapuolet toistensa kieltä

9) Kysymykset kaavoitustapauksista (kahdelle asemakaavoittajalle)

- kuinka tärkeitä metsiin liittyvät asiat olivat Holmavaaran/Lehtopuron kaavoitushankkeessa
- millaisia metsiä alueella oli ja millaisessa käytössä ne olivat ennen asemakaavoitusta
- keneltä tai mistä sait tietoa alueen metsistä

- mitä metsäkohteita haluttiin erityisesti ottaa huomioon
- millaisia tavoitteita asetettiin metsien säilymiselle, miten tavoitteisiin pyrittiin, kenen kanssa tavoitteista keskusteltiin
- kuinka merkittäviä luontoarvoja alueella oli
- kuinka paljon oltiin yhteydessä luontokartoittajaan
- millaista tiedonvaihtoa oli kaavan laadinnan eri vaiheissa
- millä tavalla metsäammattilaisen kanssa tehty yhteistyö vaikutti lopulliseen kaavaan
- kuinka metsien ja luontoarvojen säilyttämisessä onnistuttiin lopulta
- millaiset tekijät rajoittivat metsien säilyttämistä ja kaavasunnittelua
- oliko alueen käyttöönotolle mahdollista miettiä vaihtoehtoa

Liite 3. Luontokartoittajan, vihersuunnittelijan, ympäristösuunnittelijan ja vihertilaajan haastattelurunko

1) Tausta suunnittelijana/ammattilaisena

- ikä, koulutus, työura lyhyesti, kauanko ollut tehtävässä, työn sisältö
- millaista asiantuntijuutta oman tehtävän hoitaminen vaatii

2) Yhdyskuntakehitys ja viheralueet/metsät/luontoarvot

- millaisia tulevaisuuden näkymiä liittyy viheralueiden/metsien/arvokkaiden luontokohteiden säilymiseen
- otetaanko viheralueet/metsät/luontoarvot riittävän hyvin huomioon kaavoituksessa

3) Ajatuksia kaupunkimetsistä

- kuinka paljon työssään tekemisissä metsäasioiden kanssa, mikä rooli on metsäkysymyksissä
- millaisia metsiä tulisi säilyttää

4) Kaavatasot

- millaisia tehtäviä yleis- ja asemakaavatasoilla, miten tehtävät eroavat toisistaan eri kaavatasoilla
- millä kaavatasolla on tärkeintä huomioida viheralueet/metsät

5) Kaavoitustapaukset

- ovatko Holmavaara ja Lehtopuro tuttuja tapauksia
- mitä mieltä on viheralueiden/metsien/luontoarvojen huomioimisesta suunnittelussa
- millaisia luontoselvityksiä tehtiin, millä tavalla selvitys vaikutti lopulliseen kaavaan
- missä tilanteissa tiedonvaihtoa oli kaavoittajan ja metsäammattilaisten kanssa, kuinka tiivistä yhteistyö oli
- mikä suunnittelussa oli hyvää
- olisiko pitänyt tehdä jotain toisin, mitä tapauksesta voidaan oppia

6) Tieto ja vuorovaikutus

- keihin erityisesti on työssä paljon yhteydessä
- millä tavalla on yhteydessä eri tahoihin
- missä vaiheessa kaavasunnittelua erityisesti osallistuu, millaisissa tilanteissa, millä tavalla
- millaisista metsiin liittyvistä asioista kaavoitusprosesseissa keskustellaan
- millaista tarpeellista tietoa/osaamista metsäammattilaisilla tarjottavana, millaisissa tilanteissa tarvitaan erityisesti
- kuinka aktiivisia metsäammattilaiset ovat osallistumaan yhteistyöhön
- järjestetäänkö enemmän isoja yhteistilaisuuksia vai keskustellaanko henkilökohtaisesti
- miten yhteistyö ja tiedonkulku toimivat omasta mielestä eri suuntiin kunnan sisällä
- pystyvätkö eri tahot käymään keskustelua olennaisista metsiin vaikuttavista seikoista, millä tavalla eri tahojen näkemykset eroavat toisistaan
- millaiset resurssit on osallistua yhteistyöhön
- onko entuudestaan tutun henkilön kanssa yhteistyö erilaista kuin muiden kanssa, mikä on verkostojen merkitys

7) Haasteet

- mikä yhteistyössä on haasteena omasta mielestä, onko kehitettävää, mistä mahdolliset ongelmat johtuvat
- millä konkreettisilla keinoilla tiedonkulkua ja yhteistyötä voitaisiin kehittää

8) Roolit

- millainen rooli itsellä on kaavoitusprosessissa ja yhteistyössä
- onko kunnan sisällä selkeät roolit eri hallintokuntien välillä

9) Vaikuttaminen

- millaiset ovat mahdollisuudet vaikuttaa suunnitteluun, saako omat tavoitteensa kuuluville
- millä keinoilla onnistuu vaikuttamaan onnistuneesti
- millaisia epävirallisia vaikutusmahdollisuuksia on olemassa, onko sillä merkitystä kenet tuntee
- keiden vastuulla on metsien säilyttäminen

10) Yhteisymmärrys ja luottamus

- ymmärtävätkö osapuolet toistensa kieltä ja periaatteita/ajattelutapoja
- onko osapuolten välillä luottamusta toisten asiantuntijuuteen

11) Tilaaja-tuottaja-malli

- millä tavalla toimintamalli on vaikuttanut omaan työhön, yhteistyöhön yms.
- entä viheralueiden/metsien rooliin kaavoituksessa

Liite 4. Kirjallinen aineisto

Kaavoitustapausten analyysissä käytetyt kirjalliset aineistot sisältävät seuraavat dokumentit:

Holmavaaran kaavoitustapaus:

asemakaavaluonnos,

kaavaselostus,

lausunto asemakaava-alueen luontoarvoista,

viheralueiden hoitosuunnitelma,

Pirkanmaan maakuntamuseon ja Museoviraston lausunto,

liikuntatoimen lausunto,

puistoyksikön lausunto yleissuunnitelmasta,

ympäristövalvonnan lausunto yleissuunnitelman vaihtoehdoista,

selvitys hulevesien käsittelystä

Lehtopuron kaavoitustapaus:

asemakaavaluonnos,

kaavaselostus lausuntoineen,

asemakaava-alueen eliöstö- ja biotooppiselvitys,

lausunto hulevesien käsittelystä

Dokumentit ovat saatavissa Tampereen kaupungin suunnittelupalvelu-yksiköstä.